

Mustafa Özsaray:
İnsanın Göçle İmtihanı

Prof. Dr. Nevzat Kor ile
Çevreyi Konuştuk

Mahmut Osmanoğlu:
Tâlibân

Seyfullah Şenel "Çevrimiçi Gençlik"
Kitabını Anlattı

SAYI 07 • EYLÜL • 2021

İklim Değişikliği, Orman Yangınları ve Ormanların Geleceği / Yılmaz Çatal • Yeşil Camiler / Ali Kuzudişli
• Yok Olan Geleceğimiz / Ebubekir Dilekçi • Covid-19 Pandemisi ve Yeşil Alanlar / Safa Balekoğlu •
Dünyaya İmar Edenler Değil, İmha Edenler Hâkim! / Mucahid Yıldız • Ahlak Krizi / Zübeyir Nişancı •
Abdulkadir es-Sufi / İbrahim Tıgılı • Okulda Yapılabilecek Birlikte Okuma Çalışmaları / Sinan Özyurt •
Çin'de İslam ve Çinli Müslümanlar / Elvida Ünal • İsfahan'ın Bağrındaki Gizli Hazine / Rıdvan Canım

ARTIK ÜNİVERSİTELİSİN!

ÜNİVERSİTE'DE YALNIZ DEĞİLSİNİZ

www.ivyurt.com

İNSAN VAKFI

İNSAN EĞİTİMİ KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA VAKFI

Öğrenci Yurtları

/ivyurt

İMTİYAZ SAHİBİ:

İnsan ve Medeniyet Hareketi
Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Mehmet Bulayır

EDİTÖR

Şehnaz Fındık

YAYIN KURULU

Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-8518

GRAFİK TASARIM

Ahmet Furkan Onat

YAYIN TÜRÜ

Ayda bir yayınlanır. Yerel Süreli
Yayın. Ücretsizdir

Yazı ve reklamların içerik
sorumluluğu sahiplerine aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı
yapılabilir.

Dergimiz sınırlı sayıda basılmış
olup, dijital versiyonuna
www.insicam.net adresinden
erişebilirsiniz.

Mün'im olanın adıyla.

Kıymetli okuyucularımız, yeni bir sayımızla huzurlarınızdayız. Huzurunuzla vesile olmasını niyaz ederiz.

Geçtiğimiz aylar, yandığımız aylardı; ormanlarımız, canlarımız, ciğerlerimiz yandı. Bugünümüz yandı, geleceğimiz yandı. Kimin yaktığı, neden yandığı hiç önemli değil. Çünkü yanan önemliydi, biz önemliydik, toprağımız, ormanlarımız önemliydi. Yanan o ormanlarda, yanan toprağın altındaki ve üstündeki milyonlarca hayvan önemliydi. Onların hepsi Rabbimizi tesbih eden, ona ibadet eden varlıklardı. Milletçe üzüldük.

Malum, canlılar bir çevre içinde yaşarlar. Sağlıklı bir çevre, hayat için zorunludur. Bundan dolayı mezkûr konuyu ele alalım, uzmanların, yazarların görüşlerini, değerlendirmelerini paylaşalım istedik. Aslında bu konuyu, müsila vesilesiyle geçen ay işleyecektik. Nasip bu aya imiş. Tabiat, çevre hususunda duyarlık oluşturmada bir nebze katkımız olursa kendimizi bahtiyar hissedeceğiz. *Mün'im* olan Rabbimizin ihsan ve ikramlarını korumak, bizden sonrakilere aktarmak, İslamî ve insanî vazifedir.

İslam dünyasının en hassas bölgelerinden biri olan Afganistan'da yaşanan son gelişmeler, dünyanın her yerindeki Müslümanları heyecanlandırdı, umutlandırdı. O topraklardaki kardeşlerimizin son elli yıldır yaşananlardan ders alarak ülkelelerinin maslahatları doğrultusunda hareket etmelerini temenni ediyoruz. Allah'tan niyazımız, budur. Afganistan her açıdan yorgun, bitkin bir ülke. Bu yorgunluğun altında büyük bir enerjinin yattığını biliyoruz. Afganlı Müslümanlar akl-ı selim ile hareket ettiklerinde hem kendileri huzura, güvene, feraha erecekler hem de diğer kardeşlerini hayal kırıklığından kurtaracaklardır. Rabbimiz, dünyanın her yerindeki Müslümanlara basiret, feraset ve istikamet nasip etsin.

Ağustos ayında İskoçyalı bir Müslüman vefat etti: Abdülkadir Sufi. Merhumun yazdıklarıyla, kitaplarıyla 1980'li yıllarda tanışmıştık. Birçok insanımız düşüncelerinden etkilenmişti. Çünkü farklı, değişik, özgün ve çarpıcı görüşleri vardı. Kendisine Cenâb-ı Allah'tan rahmet niyaz ediyoruz.

Son iki yıldır pandemi sürecinde eğitim hayatımız büyük yara aldı. Yeni dönemde şartların yüz yüze eğitime imkân verecek şekilde olmasını temenni ediyoruz.

Daha sağlıklı, daha huzurlu günlerde buluşmak umuduyla *Mün'im* olan Rabbimize emanet olunuz.

Mustafa ÖZEL

Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

06	İnsanın Göçle İmtihani
Mustafa Özсарay	50	Muhit: Yeni Bir Tabiat Tasavvuru
Âdem Ceylan
10	Yarım Asırlık Savaş Sonunda
Afganistan'da Ulusal Barış
Eşiğinde Tâlibân
Mahmut Osmanoğlu	52	İnsan, Fitrat ve Tabiat Üzerine
Şehnaz Fındık
12	Bahattin Yıldız'ın Gözünden
Afganistan
Ahmet Gülcan	56	Covid-19 Pandemisi ve Yeşil
Alanlar
Safa Balekoğlu
18	Kırk Kandil - 7
Hz. Osman (R.A.)
Rıza Savaş	58	Dünyaya İmar Edenler Değil, İmha
Edenler Hâkim!
Mucahid Yıldız
22	İnci Mercan Gerdanlığı -6-
Zübeyr Bin Avvam (R.A.)
Ahmet Poçanoğlu	60	Ahlâkî Bir Sorun Olarak Çevre
Kirliliği
Mustafa Özel
26	Prof. Dr. Nevzat Kor ile
Çevreyi Konuştuk
İnsicam	64	Seyfullah Şenel "Çevrimiçi
Gençlik" Kitabını Anlattı
İnsicam
32	İklim Değişikliği, Orman Yangınları
ve Ormanların Geleceği
Yılmaz Çatal	68	Ahlak Krizi
Zübeyir Nişancı
36	Uluslararası Çevre ve Ahlâk
Sempozyumları
Ali Öztürk	72	Gazâlî'den Giden Bir Yol Yunus'a
Mûlayim Sadık Kul
40	Çevreyi Merkeze Almak
Kemal Mansur	76	Abdulkadir es-Sufi
İbrahim Tıgılı
42	Yeşil Camiler
Ali Kuzudişli	78	Abdulkadir es-Sufi
Akif Emre - Söyleşi
İnsicam-Alıntı
44	Osmanlı Ormancılığında
Orman Yangınlarıyla Mücadele
Yöntemleri
Erhan Kılıç	84	Okulda Yapılabilecek Birlikte
Okuma Çalışmaları
Sinan Özyurt
46	Ruhu Kirlenen İnsan, Çevreyi
Kirletir
Derviş Çelebi	88	Uzak Coğrafyalara Yakın Mercak:
Güney Kore'de İslamiyet
Sevde Öztürk
48	Yok Olan Geleceğimiz
Ebubekir Dilekçi	92	Çin'de İslam ve Çinli Müslümanlar
Elvida Ünal
		96	İsfahan'ın Bağrındaki Gizli
Hazineler
Rıdvan Canım
		100	Çizgi: Hasan Aycın

“Umut Ol Gelecek Bahara”

Kemal ÖZDEN

İnsan ve Medeniyet Hareketi
Yüksek İstişare Kurulu Başkanı

Son günlerde ülkemizin muhtelif yerlerinde çıkan – hakikatte çıkartıldığı da düşünülen- güzel ülkemizin ormanlarını, bizlerin de bağrımızı yakan orman yangınlarının üzüntüsü içindeyiz.

Böylesi bir vahşetin insana, tabiata ve ülkemizin geleceğine verdiği hasarın ne denli büyük ve acımasız olduğuna şahit oluyoruz.

Bu aziz vatanın evlatları olarak bu hususta, İbrahim Aleyhisselam'ın ateşine su taşıyan karınca misali toprağımızı, ağaçlarımızı, hayvanlarımızı, kısacası bize mescit kılınan yeryüzünü korumayı her birimizin vazifesi olarak görüyoruz.

İnsan ve Medeniyet Hareketi olarak, “Umut Ol Gelecek Bahara: 81 İlde 81.000 Fidan Dikiyoruz” projesi kapsamında yapılan infaklar ile ülkemizin yeşillenmesine katkı sağlamak gayretindeyiz.

Bu elim hadise hasebiyle canı yanan, zarar gören vatandaşlarımızın üzüntülerini paylaşıyor ve bir kez daha sadaka ve zekât gibi güzelliklerin toplumumuzu birleştirmek suretiyle yaralarımızı sardığını hatırlatmak istiyoruz.

Yüce Allah'tan bu cennet vatani içinde yaşayan insanıyla, börtü böceğiyle, toprağıyla, suyuyla muhafaza buyurmasını; gerek iklim değişikliği gerekse terör gibi sebeplerle yaşanan bu gibi felaketlerin tekrarlanmamasını niyaz ediyoruz.

İnsanın Göçle İmtihanı

Mustafa ÖZSARAY

FSMVÜ İslamî İlimler Fakültesi
Dr. Öğretim Üyesi

Son yıllarda İslâm ülkelerinde yaşanan savaşlar ve iç karışıklıklar sebebiyle Türkiye'ye sığınanlar oldu. Bunun dışında Asya ve Afrikalı bazı göçmenlere şehirlerimizde şahit olmaktayız. Afganistan'da Taliban'dan kaçan yeni göçmenlerin yollara düştüğü ve bunların bir kısmının da ülkemize gelmek istediği basında yer almaktadır.

Amerika ve Avrupa ülkelerinin sömürgeci politikalarının doğurduğu göç meselesi, Rusya ve Çin'in yeni paylaşım savaşlarına dâhil olmasıyla büyüme eğilimi içindedir. Dolayısıyla göçmenlik bütün dünya ile birlikte ülkemizi de etkilemeye devam etmektedir. Bu mesele gelecek uzun yıllar boyunca da gündemde kalacaktır.

Bütün dünya ile birlikte ülkemizi de etkileyen göçmenlik meselesi bugünlerde kamuoyunda hararetle tartışılmaktadır. Göçlerin yaşandığı ilk günlerden beri göçmenlerin yaşadığı zorlukları anlayıp dinî ve insanî duygularla onlara sahip çıkanlar ve yardımcı olanlar olduğu gibi iş kaybı ve demografik yapının bozulması endişesiyle bunlara karşı gelenler de olmaktadır. Öte yandan halk istemiyor bahanesiyle göçmenleri ötekileştirerek kitleleri harekete geçirmek isteyenler bu meseleyi kaşımaktadır. Bazı siyasîlerin oy alma amacıyla yaptıkları kışkırtıcı ve bölücü söylemler ve icraatlar ise kitleler arasında gerginliğe sebep olabilecek tehlikeli bir yöntemdir. Oysa milletimizin bu sıkıntılı süreçte göçmenler üzerinden ikiye ayrılmaması ve nahoş olaylara yol açabilecek gerilimin yatıştırılması için akl-ı selime ihtiyacı vardır. Ülkemizin ileri ülkeler seviyesine çıkma hedefinden sapmasına yol açacak ve içinden çıkılamayacak bir kaosa düşmesine sebep olabilecek her türlü ayrıştırma çabalarına engel olunmalıdır. Çeşitli bahanelerle dene-nen bu bilindik yöntemle bu sefer göçmenlik meselesi üzerinden başvurulduğu açıktır. Devletimiz ve milletimiz bu meseleye nasıl bakmalı ki kitle-sel ayrıştırma çabaları boşa çıkmalıdır. Kuşkusuz, devletin alması gereken ön-

leyici tedbirler konusunda siyaset bilimciler, iktisatçılar, hukukçular, milli savunma ve istihbarat uzmanları, gazeteciler ve yazarlar gerekli açıklamaları yapmaktadır. Tabii ki sömürgeci devletlerin İslam âleminde ortaya çıkardıkları kaos planının uygulanmasından kaynaklanan bu meselenin siyasî, iktisadî ve psiko-sosyal yönüyle ilgili devlet gerekli tedbirleri almaktadır. Gelişen şartlara göre bu meseleyi teskin edecek yeni tedbirleri almak da lazımdır.

Göç meselesi ve göçmenlerin geleceği ile ilgili alınması gereken siyasî, idarî, iktisadî, hukukî ve psiko-sosyal tedbirleri işin ehline bırakarak bu meseleye İslâmî ve insanî açıdan nasıl bakılması gerektiği hususuna değinmek istiyorum. En başta, ülkelerindeki istikrarsızlıktan Türkiye'nin de olduğu çeşitli gelişmiş ülkelere iş ve huzur bulma amacıyla sığınan göçmenlerin insan olduğu gerçeği dikkate alınmalıdır. Öte yandan meseleye dünyaya geliş, burada kalış ve tekrar gidiş hakikatini, yani temelde insanın göçle hep karşı karşıya olan bir varlık olduğunu göz önünde tutarak da meseleye bakmak şarttır. Eğer bu bakış açısıyla mesele tahlil edilirse insan bu dünyada yerli mi göçmen mi olduğunu kavrar ve göçmenlere yaklaşımda hakkaniyetli bir tavır geliştirir. Bunun sonucunda çoğu zaman çıkarlarının dürtüsüyle hareket eden insan aklı selimle hareket eder ve vicdanının sesine kulak verir.

Biz insanız ve hepimiz göçmeniz; çünkü ruh taşıyoruz. Bize can veren ruhlarımız henüz bedenlere girmeden önce bezm-i eleste idiler. Hani Rabbimizin ruhlarımıza, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim" sorusunu sorduğu ve bütün ruhların

"kâlû belâ" dediği âlemden geldik bu dünyaya. Yani asıl vatanımız Mevlânâ'nın da üzerinde ısrarla durduğu ruhlar âlemi. O hâlde gurbetteki bu kavga niye? Ruhlar âleminde, Rabbimizin sorusu üzerine varlığına şahitlik etmiştik. Rabbimiz bu tanıklığımızı Kur'an'da şöyle hatırlatır bize: "Rabbin Âdemoğullarından- onların sırtlarından- zürriyetlerini alıp bunları kendileri hakkındaki şu sözleşmeye şahit tutmuştu: Ben sizin rabbiniz değil miyim? "Elbette öyle! Tanıklık ederiz" dediler. Böyle yaptık ki kıyamet gününde, "Bizim bundan haberimiz yoktu" demeyesiniz;"¹ Bu âyete göre, Allah dünyayı yaratmadan önce dünyada yaşayacak olan bütün insanların ruhlarını âlem-i ervahta toplamış ve ayette geçen soru-cevap bu âlemde gerçekleşmiştir. Sonra Allah insanı yaratmak istedi ve onu topraktan halk etti. Sonra ona mekân olarak cenneti seçti. Sonra yeni bir safha gerekiyordu insan için. Bu bir imtihan safhasıydı. Lütuf ve rahatlığın olduğu bir mekândan zıtlıkların her türlü-süyle karşılaşılan başka bir mekâna göç başlayacaktı artık. Ve ilk insan bu hakikatle yüz yüze gelecekti.

Biz insanız ve göçmeniz; çünkü ilk babamız Âdem ve ilk annemiz Havva da yeryüzüne göçmüştü. Dünyaya indirilmeden önce onların asıl vatanları Cennet idi. Orada türlü türlü nimetler içinde idiler. Lakin bir gün yapılmaması emredilen fiili Şeytan'ın vesvesesine uyma sonucu işlemeleri sebebiyle "...Bir-birimize düşman olmak üzere inin! Bir zamana kadar sizin için yeryüzünde kalacak bir yer ve ihtiyaç maddeleri vardır..."² ilâhî emriyle yeryüzüne indiler. Demek ki insanın asıl vatanı paylaşamadığımız ve çok tutkulu şekilde sarıldığımız

Göçlerin yaşandığı ilk günlerden beri göçmenlerin yaşadığı zorlukları anlayıp dinî ve insanî duygularla onlara sahip çıkanlar ve yardımcı olanlar olduğu gibi iş kaybı ve demografik yapının bozulması endişesiyle bunlara karşı gelenler de olmaktadır.

¹ A'râf, 172.

² Bakara, 36.

Niçin bu fânî dünyada çeşitli sıkıntılar sebebiyle yerlerini değiştirmek zorunda kalan insanlar dışlanır? Bu, dînî, aklî ve vicdanî bir tutum değildir.

bu fânî dünya değil imiş. Buraya Allah'a kulluk yapmak için indirildik ve imtihandayız. Bu imtihan ölümle noktalanacak ve tekrar ruhlarımızla bedenlerimizin birleşeceği ve hesap vereceğimiz asıl vatanımıza döneceğiz. İşte bu yüzden imtihan gibi dünya da geçici; çünkü sonuçlarının değerlendirilmesi için imtihanın süreli olması lazım. Mahşerde hesaba çekilme sonrası Cennet ve Cehennem var. Rabbimiz böyle takdir buyurmuş. O halde paylaşmadığımız ve birbirimize dar ettığımız bu dünyanın fânî olduğunu unutmamamız gerekir. Ölüm sonrası çıkacağımız yolculuk ise bâkî olacak. Bundan dolayı hikmet ehli dünyaya dâr-ı fenâ, yani yokluk ülkesi ve ölüm sonrası hayatın yaşanacağı âleme ise dâr-ı bekâ, yani ebedîlik ülkesi kavramlarını karşılık olarak bulmuşlardır. Bu kavramlaştırma ile istemişlerdir ki insan zihni ebedî olana fânî olandan daha fazla değer versin. Bunu iyi algılasın ve ona göre hareket etsin. Burada belirtelim ki dünya fânî olmakla birlikte bir nimet ve emanettir. Müslümanın görevlerinden biri de nefsinin ıslah ile birlikte dünyayı da imar ve ıslah ederek Rabbin rızasına uygun bir hayatı tesis etmeye çalışmaktır. Mal ve mülkün asıl sahibi âlemlerin rabbi olan Allah'tır. Kader-i ilâhî gereğince ebedî olan fânî olan yerde kazanılacaktır. Dünyalığı kalbe yerleştirmek ve onun sevgisiyle oyalanıp fânî olanla ömrü tamamlamak, hele fânî olan yerde başkasına zulmetmek en büyük hüsrandır.

İnsanın dünyadaki göçmenliğini Resulullah Efendimiz (s.a.v.) çok güzel tasvir etmiştir. Allah Resûlü'nün yanında hasır izini gören sahabîler kendisine bir döşek temin

etmek isteyince onlara "Benim dünya ile ilgim ne kadar ki? Ben bu dünyada bir ağacın altında gölgelenen, sonra da oradan kalkıp giden binitli bir yolcu gibiyim" buyurmuştur.³ Durum bu kadar açıkken ebedî olanı umursamayıp niçin fânî olan paylaşılabilir? Niçin bu fânî dünyada çeşitli sıkıntılar sebebiyle yerlerini değiştirmek zorunda kalan insanlar dışlanır? Bu, dînî, aklî ve vicdanî bir tutum değildir. Bu, insanın aslını, neslini, dünyadaki konumunu ve vazifesini bilmemesidir. Hepimiz göçmeniz ve paylaşmadığımız bu dünyadan bir gün göçeceğiz. Kendini asıl gören, göçmeni yabancı gören kendine yabancıdır aslında.

Biz insanız ve göçmeniz; çünkü bilinen çağlardan beri tarih, insanların sürekli göçlerinden ve yeni yurt arayışlarından bahseder. Yeryüzüne inen ilk insandan itibaren bu göç serüveni günümüze kadar devam etmiş ve kıyamete kadar da sürecektir. Sadece güne bakarak insanın göçmenlik hakikatini anlaması imkânsızdır. Geçmiş, an ve geleceği birlikte değerlendirsek aslımızı neslimizi daha iyi kavrar ve şu fânî âlem için dünyayı ve yurdumuzu dünyevî anlamda göçmen konumuna düşmüş insanlara dar etmeyiz. Pek tabii ki çeşitli sebepler yüzünden başka bir ülkeye veya şehre göçenlerin de oralarda yaşayanlarla iyi geçinme yükümlülükleri vardır.

Herhangi bir zaman dilimine takılmadan şöyle bir tarihe bakalım. Yaşadığımız toprakları mallarını ve canlarını feda ederek vatan yapanların da ata yurtlarından koparılan ve yeni yurt arayışında olan

³ Tirmizî, Zühd, 44.

göçmen atalarımız olduğunu fark ederiz. Yine akan tarih içinde ana-yurdumuz içinde de göçü sürüyor hepimizin. Nerelisin sorusuna çoğumuz asıl memleket şura; dedelerimiz şuradan gelmiş; ben şurada doğdum büyüdüm; şu şehirde okudum; şimdi burada çalışıyorum demiyor muyuz? O halde kendini asıl görüp bir şekilde çoğunluğu İslâm coğrafyasından ülkemize göçmek zorunda kalan insanları dışlayanlar hem dinî hem de tarihî açıdan konuyu düşünürlerse bu dışlayıcı tutumun yanlış olduğunu anlayacaklardır.

Yaşadığı şehirde göçmen olmasını istemeyenler, Allah göstermesin, bir gün kendileri aynı akıbetle karşılaşılırlarsa ne yapacaklar? Bugün sınırlarımız dışından ülkemize sığınmak zorunda kalan insanlara

yabancı gözüyle bakıp dışlayanlardaki bu tutum, aslında bu sorunla karşılaşılmadan önce yurt içi göç hadiselerinde de ortaya çıkan yanlış bir tutumdur. Şaşılacak bir haldir ki bir yere zaman bakımından önce gelip yerleşen sonra geleni istemiyor. Kuşkusuz göçler sırasında yerleşiklerin hukukuna riayet edilmelidir ama gelenlerin de insanlık bakımından desteğe ve korunmaya ihtiyaçları olduğu unutulmamalıdır. Başka bir seçeneğimiz yok; insan olduğumuzu ve hepimizin aslında göçmen olduğumuzu fark etmemiz gerekiyor. Biz Müslüman bir milletiz, tarih boyunca dünya nimetlerini ensâr-muhâcir kardeşliği ile paylaşmayı becerdik; bugün de yarın da bu anlayışla bu meselenin üstesinden gelmek zorundayız.

Bugün sınırlarımız dışından ülkemize sığınmak zorunda kalan insanlara yabancı gözüyle bakıp dışlayanlardaki bu tutum, aslında bu sorunla karşılaşılmadan önce yurt içi göç hadiselerinde de ortaya çıkan yanlış bir tutumdur.

Yarım Asırlık Savaş Sonunda Afganistan'da Ulusal Barış Eşiğinde Tâlibân

Mahmut OSMANOĞLU

Tâlibân'ın 20 yıllık dağda silahlı mücadele ve başkentlerde yürüttüğü diplomasi ile Kabil'e, kayda değer bir direniş ile karşılaşmadan, adeta yıldırım hızı ile dönüp hâkimiyeti ele alması, ABD dâhil herkese sürpriz oldu. Sanki planlı ve kontrol altında giden bir süreci, Eşref Gani'nin aniden ülkeden ayrılması sekteye uğratmış ve düzensizliğe itmiş gibi görünüyor. Eşref Gani, adeta dengeleri altüst edercesine, neden böyle davrandığını muhtemelen önümüzdeki süreç içerisinde açıklayacaktır.

Bu hızlı dönüş ve adeta tereyağından kıl çeker gibi Tâlibân'ın ülkenin tamamını ele geçirmesi, kafalarda soru işaretleri oluşturmuyor değil. Duha'da ABD ile Tâlibân arasında varılan anlaşmanın gizli hükümleri olduğu da dillendirilmiyor değil. Ancak, netice itibarıyla sahada savaşan da, masaya oturup anlaşılan da Tâlibân'dır. Ayrıca bu hızlı gelişin diyeti nedir, çok geçmeden anlaşılabacaktır da.

Şu da var ki, hakkını vermek gerekirse Tâlibân, ABD'yi dize getirmiş ve Afganistan bir süper güce daha mezar olmuştur.

20 yıl sonra bu hızlı geri dönüşün sevindiren yanı, fazla kan dökülmemesi ve Tâlibân hareketinin, görüldüğü kadarıyla, bir zafer sarhoşluğuna kapılmamasıdır.

"Yeni Tâlibân" örgütsel tabanını Afganistan'ın diğer etnik unsurlarına yaymış bir tablo ve geçmişten ders almış bir tavır sergiliyor. 1973'den bu tarafa bir şiddet ve savaş sarmalına girmiş Afganistan için bu çok önemli bir gelişmedir.

"Yeni Tâlibân"ın yumuşamasının tabii ki sebepleri var. Önceki "Emirlik" döneminden büyük ölçüde ders aldıkları ortada. Ancak Tâlibân'ın içeriye ve dışarıya güven verebilmesi için aldığı derslerin tabanını genişletmesi gerekir. Tâlibân, Kabil Havalimanı'nın da boşaltılması ile birlikte tüm Afganistan'ı ele geçirdi ama önünde boğuşacağı devasa sorunlar bulunuyor.

İçeride hükümeti kurması gerekiyor. "Kapsayıcı İslami Hükümet"ten bahsediliyor. Ancak:

- Tâlibân kendi içerisinde nasıl bir geniş taban sağlayacağı merak konusudur. Peştun ağırlığı ile bilinen Tâlibân'ın iş ülke yönetmeye gelince kendi bünyesindeki çeşitliliği yönetime nasıl yansıtacak, kısa bir süre sonra ortaya çıkacaktır.

- Kendi dışındaki ve önceki yönetimden arta kalan siyasi ve diğer kesimlerin "geniş tabanlı", "kapsayıcı" hükümete ortak edilmesi de ayrı bir imtihan

olacaktır Tâlibân için. Buna karar verirken kendi iradelerinin başkaları tarafından etkilenmesine karşı durabilecekler midir? Bu konu bile Tâlibân saflarında fiziki tasfiyeler yaşanması için kimileri nezdinde önemli bir gerekçe oluşturur.

Tâlibân hükümetinin kurulması, Afganistan'ın uluslararası ilişkilerini ve tanınmasını da çok yakından etkileyeceği için süreç uzayabilecektir.

Tâlibân'ın önceki dönem gibi uluslararası baskılara maruz kalmasına neden olacak bir diğer önemli konu, yabancı savaşçılar meselesidir. Tâlibân'ın ilk "Emirlik" döneminin ABD tarafından sona erdirilmesinin nedeni/bahanesi, Usame bin Ladin ve el-Kaide başta olmak üzere yine bu yabancı savaşçılar olmuştur.

Şimdi Tâlibân önünde el-Kaide, Özbekistan İslami Hareketi, Uygurlar ve ismi duyulmamış yabancı savaşçılarla ilgili üç yol vardır:

1.Onları silahsızlandırmak ve yeni dönemde Afganistan'da yerleşerek sivil bir hayat sürmelerini sağlamak,

2.Silahsızlanmayı kabul etmeyenleri Afganistan'dan çıkmaya davet etmek,

3.İkisini de kabul etmeyenlerle savaşmak.

Bu konu her hâlükârda Tâlibân'ın önüne gelecek ve seçimini yapmak durumunda kalacaktır.

Tâlibân'ın önündeki silahlı iç tehditler ise şu an itibariyle Pençşir Vadisi'nde filizlenmeye başlayan direniş ve son Kabil Havaalanı saldırılarında kendisini gösteren DA-EŞ'in Horasan koludur.

Havaalanındaki patlama bağlamında, Kabil'de Havaalanı bombalamalarının paniği yaşanırken ABD ordusunun Kabil Havaalanı'nda ardında bırakacağı ekipmanları neredeyse eşzamanlı olarak patlayıcılarla imha etmesi dikkat çekti. Ayrıca Tâlibân sözcüleri ABD as-

kerlerinin halka ateş açtığı iddialarını da dillendirdiler. Yani orada yaşanan katliamın tek sorumlusu, DA-EŞ değildi.

Pençşir, Tâlibân'ın ilk döneminde tüm ülkede hâkimiyeti sağlamasına engel olmuş bir direniş noktası idi. Yani sembolik bir değeri de var. Öncesinde, Sovyetler de Kızıl Ordu ile Pençşir'e yaptıkları yedi kapsamlı saldırıda oradaki direnişi kırmada başarısız olmuşlardı. Ancak o dönem Pençşir direnişinin başında Ahmet Şah Mesut gibi savaş meydanlarında pişmiş bir komutan vardı.

Ahmet Şah Mesut'un oğlu Ahmet Mesut'un direnişine gelince, coğrafya, evet, ana vadiye dikey yüzlerce vadisi ve elverişsiz şartları ile savunma kolaylığı sağlayacaktır ancak savunma şiddetini direnişçilerin mahareti ve tecrübesi ortaya koyacaktır. Fikri ve siyasi anlaşmazlıklar yanında Pençşirlilerin Tâlibân ile dil ve ırk anlaşmazlığı da vardır. Direnişçiler burada tutunup Tâlibân saldırılarını püskürtebilir ve burasını bir direniş merkezi haline getirebilirlerse, diğer bölgelere de örneklik oluşturup direnişin yayılmasını tetikleyebilirler.

Yine de, arka planda yürütüldüğü gibi, tarafların müzakere masasına oturup anlaşma sağlamaları her iki tarafında lehine olacak ve kan akıtılmasının, yıllardır süregelen savaşların önüne geçilmesine sebep olacaktır.

Diğer taraftan bu geçiş dönemi ve belirsizlikler DA-EŞ için büyük fırsatlar oluşturmaktadır. Zaten çirkin yüzünü Kabil Havaalanı'nda göstermiştir. Bundan sonrada bu örgüt sansasyonel saldırılar yapacaktır. Tâlibân'ın hükümet kurmakta gecikmesi ve asayiş sağlamada yetersiz kalması, bu örgütün hâkimiyet alanlarını genişletmesine imkân verecektir. Zaten Afganistan'ın kırsalı, şimdilik Tâlibân'ın hava gücünden de yoksun olmasından dolayı, bu fırsatları ziyadesiyle sağlamaktadır.

Tâlibân'ın Almanların Blitzkrieg (Yıldırım Savaşı) dedikleri türden bir hızla Afganistan'ın tamamını ele geçirmesi ama beklentiler hıfzına ılımlı bir tavır sergilemesi; Abdullah Abdullah, Gülbeddin Hikmetyar ve eski Cumhurbaşkanı Hamit Karzey gibi tanınmış liderlerin ülkeyi terk etmeyip Tâlibân'la müzakerelere oturması, Tâlibân'ın "Kapsayıcı İslami Hükümet"ten bahsetmesi 1973 Serdar Davut darbesinden bu tarafa şiddet ve savaş sarmalına itilmiş Afganistan için büyük bir fırsattır. Bu fırsat tepilmemelidir.

20 yıllık savaşın ardından ABD'yi hezimete uğratan Tâlibân, şimdi eşiğine ayak bastığı ulusal barış için elinden gelen her şeyi yapmalıdır. Yarım asra yakın bir zamandır süren çok yönlü, çok taraflı bir savaş barışla taçlandırabilecek bir Tâlibân, ülkesi ve halkına en büyük iyiliği yapmış olacaktır.

Bahattin Yıldız'ın Gözünden Afganistan

Ahmet GÜLCAN

Son dönem İslami hareketin en önemli isimlerinden birisi, şüphesiz Bahattin Yıldız'dır. Ülkemizde İslami hareketin filizlenmeye başladığı 1970li yıllarda silinmeyecek izler bırakmıştır. Gençliğinin ilk yıllarından itibaren sorumluluk üstlenmiş, lise ve üniversitelerde hem ağabeylik yapmış hem de dönemin önemli hareketi olan MT-TB'ye omuz vermiş, Akıncılar içinde mühim işler yapmıştır. O, Müslümanların derdi ile dertlenen, imkânlarını zorlayarak yardımcı olmaya çalışan samimi biriydi. O yıllarda Sovyet işgali ile zor günler geçiren Afganlı Müslümanlara yardım etmek üzere Afganistan'a gitmeye karar verdi. Orada cephede bilfiil savaşmış, 1981'de yaralanarak gazi olmuştur. Daha sonra Türkiye'ye dönen Bahattin Yıldız, bölgeyle ilişkisini sürdürmüştür. Bölge hakkında çeşitli yazılar kaleme almıştır.

On üç yıl sonra gittiği Afganistan'da gördüklerini, izlenimlerini, "Peşaver-Celalabad-Kabil: NEV AHVAL-İ AFGANİSTAN" başlığı ile Yeni Şafak'ta yayımlamıştır (30 Ekim 1995-5 Kasım 1995). Yaklaşık on beş yıl önce şehit Yıldız'ın yazdıklarının, acılı ülkenin bugün en önemli figürü olan Tâlibân'ı ve o topraklarda olan biteni anlamaya katkı sağlayacağını düşündük. Onun yazdıklarını okuyucularımızın dikkatine sunmak istedik. Bu vesileyle yine bir Afganistan seferinde, uçağının düşmesiyle orada şehid olan kıymetli büyüğümüze Rabbimizden rahmet niyaz ediyoruz.

Taliban (Peştuca: طالبان , öğrenciler veya bilgi talep edenler)

AHVAL-İ AFGANİSTAN: Cihat yıllarının ardından on üç yıl sonra Afganistan'ın durumunu öğrenmek ve bunu Müslümanlara aktarmak isteyen Bahattin Ağabey, aslında Afganistan ile fiili bağlarını hiç koparmamıştı. Çeşitli kanallardan bilgiler alıyor, önemli isimlerle görüşmeler yapıyordu. Gelen giden kişilerden aldığı bilgiler, basından öğrendikleri, kendi aramaları ve dostları ile görüşmeleri neticesinde Afganistan konusunu her daim gündeminde tutuyor ve pekiştiriyordu. Kabil'in fethinden sonra çıkan iç savaş, Özbeklerin Reşit Dostum öncülüğünde kuzeydeki hâkimiyeti, Hikmetyar, Dostum, Ali Mezari ittifakının kuşatıp bombaladığı Kabil, son yılda ortaya çıkan Tâlibân.

Bahattin ağabey şunu iddia ediyordu: "Afganistan'da devleti ve iktidarı üstlenebilecek iki güçlü hizip vardı. Birisi Cemiyet-i İslami Afganistan, diğeri Hizb-i İslami Afganistan idi. Afganistan'ın iç çatışma yaşamaması için

bu iki hizibin bir araya gelmesi gerekiyordu. Bunlardan bir tanesi bile devleti yürütebilecek güçteydi.”

Afganistan, etrafı düşmanlar ve yüksek dağlarla çevriliydi. Doğusunda muhalif Pakistan, güneyde Şah döneminin İran’ı, kuzeyde Sovyet Rusya... Ülke, Buzkaşi Oyunu sahası oldu. Herkes bir tarafa çekiyordu. Birlik yok, teşkilatlanma yok, örgütlenme yoktu. Ruslar bile ülke içerisinde kurdukları örgütlerle daha etkiliydi. Ülke dışında oluşan güç, içeride de oluşmuştu. Ülke içinde Farisi- Peştun çatışması başladı.

İlk gün, Peşaver’de yapılan görüşmeler..

Savaş kazanılmış, iktidar Müslümanların eline geçmişti ancak bölgede çok çeşitli etnik gruplar vardı ve bunlar yaşadıkları alanda yönetimi yürütmek istiyordu. Savaş sonrası birlik olunamamıştı. Necibullah iktidarının son zamanlarında çatışmalar iyice artmış, zorlanmaya başlamıştı. Hikmetyar’a defalarca haber göndermişti: “Kabil’de Peştun-Farisi çatışması var, yönetim yavaş yavaş Farisilerin eline geçiyor. Sana teslim edelim.” Hikmetyar ‘Beni Peştun-Farisi çatışması ilgilendirmiyor, sen hiçbir şart sürmeden mücahidlere teslim ol’ dedi. Bu konuşmalar açıkça gösteriyordu ki; Müslümanların henüz ülkede birlikteliği sağlamaya gücü yoktu. Necib harap olmuştu. Dışişleri bakanı ile Mesut görüştü. Farisi askerler teslim olmaya başladı. Hikmetyar sözün bozulduğunu görünce Hizb’in elemanları Kabil’e girdi, Başbakanlık ve İçişleri Bakanlığı’nı ele geçirdi. Özbek komutanı Dostum ve Ahmet Şah Mesut’un askerleri birleşerek Hizb’le çatıştı ve böylece savaş başlamış oldu.

Hikmetyar Kabil’e girdi. Ancak tamamını ele geçirseydi, kimseyi sokmazdı. Bugün Kabil’de her şey Taciklerin elindedir. Neredeyse bütün idari teşkilatlar..

Aslında burada Müslümanların iç sorunları derinleşirken, en büyük tehlike olan dış güçler, nifak tohumları atıp bölgeyi parçalamayı ve parça parça yok etmeyi planlıyordu.

ABD, “Eğer Mücahidler Afganistan’da gücü ele geçirirlerse sadece Özbekistan, Türkmenistan’a değil tüm dünyaya sorun olacaktı. Afganistan’da İslami bir yönetim istemiyoruz. Ne Şah Mesut’u ne de Hikmetyar’ı!” diyerek ülkeye fesat sokmuş oldu.

Hikmetyar; Sıbgatullah ve Reşit Dostum’un elini sıkarak, “Afganistan’da kuzey-güney ayrımı olmasın, Şia Hizb-i Vahdet’le el sıkıştım ki Şia-Sünni ayrımı olmasını istemiyorum” dedi. Hikmetyar herkesle el sıkışıyor ancak Mesut’la el sıkışmıyordu. Çünkü onun kendisini “Kabil Fatih”i olarak gören tepeden bakışını kabul etmiyordu. Aslında Mesut, Hikmetyar ile defalarca görüşmek istedi ancak Hikmetyar çok sonra cevap verdi. O dönemde iddia edilen şey, Hikmetyar’ın Tâlibân’la görüştüğü, anlaştığı iddialarıydı. Ama Hikmetyar onlarla anlaşmadı, onlara “Siz kimsiniz, 14 yıl biz savaştık ne yanımızda ne de karşıımızdaydınız? Şimdi nereden çıktınız?” diye tavır koydu.

Bahattin Yıldız, kampta görüşmesini tamamlamıştı. Oradan ayrılarak Peşaver’de Tâlibân sözcüsü ile görüşecekti. Tâlibân’ın Peşaver’deki, yeri Kur’an okuyan yüzlerce çocuğun olduğu bir medreseydi. Onu reis yardımcısı, genç bir molla karşıladı: Ahmet Cemil.

Ahmet Cemil: “Bu cihada sadece Afganlar katılmadı. Bütün dünya Müslümanları sahip çıktı. Talebeler on beş yıl savaştı ve tekrar derslerine döndü. İktidarı Müslümanlar aldı. Afganistan’ın İslam şeriatının merkezi olması, zulmün kalkması isteniyordu ama olmadı. Bir kimse bir yerden bir yere gidemez oldu, şarap içme, ırza saldırı, yol kesme

arttı, şehirlerde güvensizlik, korku ve endişe vardı, halk geri kaçıyor. Talebe, beşeri sistemin olamayacağına inandığı ve İslami bir düzenin kurulması için kıyam etti. Kısa sürede birçok yeri aldık. Halk bize güvenmeye başladı, huzuru sağlıyorduk.”

Bahattin Yıldız, Cemil’e Hikmetyar’ın “Siz kimsiniz biz 14 yıl savaştık ne yanımızda ne de karşıımızdaydınız, şimdi nereden çıktınız?” dediğini hatırlattı.

Ahmet Cemil’in cevabı şuydu: “Bu bir yalan, on dört yıl savaşta değilmişiz de ya neredeydik? Biz mücahidlerle beraber onun emrindeydik. İslami hükümetin gelmesini istiyorduk, sonra ne oldu? Bu gerçekleşmedi. Talebe de bunun için bir araya geldi.

Az sayıdaki talebeler hükümeti tek başına kurabilecek yeterlilikte değildi. Biz Afganistan’da kötülüklerin son bulmasını istiyoruz, müfsitler gitsin, İslam’ı seven Garba ve Şarka bağlı olmayan biri yönetsin istiyoruz. Biz bir teşkilat değildik. Hikmetyar, Rabbani ve Şah Mesut bize siz oturun bekleyin dedi. Biz bekledik ancak onlar İslami hükümeti kuramadılar. Onlar talebeyi de tanımadılar, mağrurlandılar. Biz zıdd-ı Mücahid değiliz, muhlis mücahidiz. Rusya’nın belini kıranlardan yani... Kıyamımız müfsitlere karşı 25 yıl daha savaşıyoruz diyorlar, BM ile anlaşıyorlar. Biz bunları kabul etmiyoruz, Afganistan’daki muhlis insanların İslami hükümet kurmasını istiyoruz. Bizim hareketimiz, ne Peştun, ne Tacik, ne Özbek ne Hazara hareketi. Hepsinin hareketi. Harekete, fesadın çok olması nedeniyle Kandahar’da başladık.”

Sonra Bahattin Yıldız şöyle bir soru sorar: “Kabil önlerine kadar hızlı geldiniz, hatta hükümetin bertaraf edemediği Hizb-i İslam’ı bertaraf ettiniz fakat hükümet karşısında tutunamadınız neden?”

Aldığı cevap şöyledir: “Talebe hiç

Herkes bir tarafa çekiyordu. Birlik yok, teşkilatlanma yok, örgütlenme yoktu. Ruslar bile ülke içerisinde kurdukları örgütlerle daha etkiliydi. Ülke dışında oluşan güç, içeride de oluşmuştu. Ülke içince Farisi- Peştun çatışması başladı.

(Ahmed Şah Mesud)

kimse ile savaşmak istemedi, konuşmak istedi. Ama hükümet Talebe ile savaştı. Talebe siyaset için gelmedi, İslami hükümeti kurmak için çıktı. İçerde yaşanan bu savaşlar Afganistan'ı bölecek ve Batıcı bir yönetimin kurulmasına yol açacak. Düne kadar talebe bizim geleceğimiz diyenler, bugün talebeyi bombalıyor. Biz dünyanın her tarafındaki Müslümanlarla beraberiz."

Ertesi gün Bahattin Yıldız Celalabad'a gidiyor. Orada Taliban temsilcisi ile görüşüyor ve bölgeyi anlatıyor. Yönetimin oluşturulamamasının sıkıntıları sosyal hayatın her alanında yaşanıyor: Geri kalmışlık, fakirlik ve sefalet içinde yaşam mücadeleleri...

Bahattin Yıldız anlatıyor: "Bir kamyonet ile yola çıktık, kamyonetin ortasına malzemeler konulmuş bir tarafına kadınlar diğer tarafına da erkekler oturmuştu. Yolda sürekli güvenlik noktaları vardı ve oradan geçebilmek için şoför her defasında bir miktar para veriyor (rüşvet) ve geçiyorduk. Pakistan sınırı çok kalabalıktı, binlerce insan ülkesine geri dönmeye çalışıyordu. Hem Pakistan tarafından, hem de Afganistan tarafından izinsiz geçişlerde şiddet uygulanıyordu. Bir şekilde Pakistan tarafına geçmeyi başardım. Amacım yabancı şehidler mezarlığına gitmek ve Fuat Çağlar kabrini ziyaret etmektir. Mezarının başında 'Abdullah Harun' yazılıydı. Onu öylece orada bırakmak içimi acıtmıştı. Günlerce aç, susuz uyku-

suz günler geçiriyorduk. Her şeye rağmen coğrafyayı izlemekten kendimi alamıyordum. Celalabad'a 20 km kala etraf göçmen çadırlarıyla doluydu. UNESCO ve Arap coğrafyasından gelen yardımlarda, göçmenlerde burada toplanmıştı. Celalabad karışıklığı ve sefaleti açısından Peşaver'in devamı gibiydi. Herat'a geçtiğimde orası İran'ın etkisini hissettiriyordu. Burada bir şehir hangi ülkeye yakınsa onun etkisini alıyordu. Büyük zorluklar içinde tanıdık birisini arıyordum. O sırada Elektrik işlerinde sorumlu Miraceddin'i buldum ve onunla beraber, bölgeyi dolaştık. Miraceddin cihada hâkim birisiydi. Örnek hareketleri ile bilinen bir komutandı. Kardeş kavgasına ben girmem diyerek Mevlevi halis ve Hikmetyar arasında çıkan çatışmalarda silah sıklamamıştı.

Celalabad'da yazar ile cihad günlerinden dostu Encinir Miraceddin arasında geçen konuşmadan bazı cümleler:

B. Yıldız: "Mesut'un 'Kabil'e girmeden önce Şura başkanı seçin, Kabil'e gelip yönetimi devralsın.' dediği doğru mu? Ayrıca bu savaş ne zaman biter, düşünceniz nedir?"

Miraceddin: "Evet, Mesut'un dediği doğrudur. Bu savaşın ne zaman biteceğini bilemeyiz ama savaşın doğru bir yol olmadığını biliyoruz. Meşveretle bir hükümetin kurulması en doğru yol. Diğer bir yol da kuvveti ele geçiren hükümeti kurar. Cemiyet şu anda bu kuvveti elinde bulunduruyor. Hava ve kara kuvvetleri onların elinde, diğer ülkelerdeki konsolosluk ve temsilcilikler de onun elinde."

B. Yıldız: "Peşaver'deki bazı iddialara göre memuriyetlerin tamamının Taciklerin elinde olduğu söyleniyor doğru mu?"

Miraceddin: "Mümkündür. Taciklerin sayısı da Peştunlar kadar var. Cumhurbaşkanı ve Mesut da Tacik. Müşavereyle bir hükümet kurulursa bunlar dengelenmesi lazım ama

hala savaş var. ... Benim haberim olmadan bölge komutanlığım alınmıştı. Önemli değil yine de mücahidler ülke için savaşmalıydı. Ben onlara bunu da söyledim ama bir buçuk yıl bize gelen yardımlar da kesildi. Ne silah ne de mermi... Hiçbir şey gelmiyordu. Sabrettim, cihadı devam ettireceksem desteğe ihtiyacım vardı. Üstad Seyyaf'a haber gönderdim. Bize dâhil olmasa da yardımcı olalım dedi. Biz de bazı komutanlarla ittihada katıldık."

B. Yıldız: "Hikmetyar önce Sıbgatullah Müceddin'in başkanlığını kabul etmiyorum dedi. O gitti, 'Raşid Dostum gibi bir komünist Kabil'den çıkmaz' dedi, o da çıktı. Sonra bunlar Hikmetyar ile işbirliği yaptılar. Bu nasıl bir iş?"

Miraceddin: "Kudreti ele geçirmek hatırına yapıldı. Bunu Cemiyet de Hizip de yaptı. Ne yazık ki komünistler bu iki hiziple oldu. Müslümanlar ittifak yapıp otursalardı birçok cenk olmazdı. İslam düşmanları da bundan cesaret alamazdı. Maalesef hiç kimse Afganistan'da Müslüman bir devletin kurulmasını istemiyor. Rusya ve ABD 'burada sağlam bir devlet kurulursa, İslami bir devlet kurulur' diye istemiyor."

Akşama doğru Celalabad'a geçecektim. Televizyonlarda görüldüğü gibi askerler öyle heybetli değil. Burada insanlar kısa boylu ayaklarında çaplı, sırtlarında keleş. Her devrim değişim sonrasında havayı hissettiren muhafızların örneği bunlar. Onlar ne Miraceddin'i ne kaymakamı tanırlar veya takarlar. Uçakla Kabil'e gidiyorduk. Sadece 20 koltuk kalmış, diğerleri sökülerek kargo uçağına dönüştürülmüştü ve ilaç taşıyorduk. Kabildeki Şeri Mahkemeler Başkanının evinde misafir olacaktık. Evin her odasında ağır makinahırlarca taranmış izler vardı. Mahallenin bütün evleri isabet almıştı. Duvarlar delinmiş, deliklere alçı tıkanmış, camlar kırık naylon çekilmişti. Peştunca bilmediğim için

birçok konuşmayı anlamıyordum.

B. Yıldız: "Hizbi İslami olarak siz de cemiyet kadar güçlüydünüz, Cemiyet başarıya ulaştı, siz neden başarıya ulaşamadınız?"

Miraceddin: "Benim başıma geleni anlattım. Bizde bir komutan yükseldi mi, Hikmetyar onu görevden alıyor yerine yenisini atıyordu. Hâlbuki Cemiyet güçlü komutanlarını yetiştirdiği elemanlarla takviye ettiler. Daha da güçlendirdiler."

Hükümet Başarılı Olur mu?

Bahattin Yıldız bu soruya da cevap bulmak için bir dizi görüşmeler yaptı.

Hükümet bir gücün temsilcisidir. Asker, eğitim, ekonomi, ordu, polis vb... Ülkede çapulculuk artmış, emniyet sorunları yaşanırken, hizipler birbirleri ile uğraşırken, ticaret yapanlar güvenlik sorunu yaşarken Tâlibân "Biz hak ve hukuku müdafaa ediyoruz" iddiasındaydı.

Kabil'e kadar ciddi bir güçle karşılaşmayan Tâlibân hızlı bir şekilde Kabil'e kadar geldi ancak çok tecrübesiz bir ekipti. O yüzden Mesut onları hiç affetmedi, perişan etti. Taliban'ın ilk çıkış zamanı çok haklıydılar. Ama zamanla uygulamalarıyla güven kaybetmişlerdi. Kabil'i bombalamışlardı ve hükümetin tüm silahları teslim etmesini istiyorlardı. Kabil adeta depremden çıkmış gibi yerle bir olmuştu. Tâlibân, Hizbi İslami, Hizbi Vahdet ve Reşit Dostum uzaklaşınca bölgede güven ortamı oluşmuş, kente canlılık gelmişti.

Bahattin Yıldız sadece bölgenin coğrafyasına hâkim değil, yönetim kadrosuna tüm grupların liderlerinin bilgisine de hâkimdi. Birçoğuyula istişareler yapar, sürekli görüşürdü. Türkiye'ye geldiğinde de Afgan cihadının aktörleri ile fikir alış-verişlerini devam ettiriyordu. Kaldığı otelde bulunan Pakistanlı yetkililerle de Afgan cihadı üzerine sohbetler etmişti. Onlara herkesin sormaya çekineceği sorular soruyor

"Bu bir yalan, on dört yıl savaşta değilmışiz de ya neredeydik? Biz mücahidlerle beraber onun emrindeydik. İslami hükümetin gelmesini istiyorduk, sonra ne oldu? Bu gerçekleşmedi. Talebe de bunun için bir araya geldi."

B. Yıldız: “Hizbi İslami olarak siz de cemiyet kadar güçlüydünüz, Cemiyet başarıya ulaştı, siz neden başarıya ulaşamadınız? Miraceddin: “Benim başıma geleni anlattım. Bizde bir komutan yükseldi mi, Hikmetyar onu görevden alıyor yerine yenisini atıyordu. Hâlbuki Cemiyet güçlü komutanlarını yetiştirdiği elemanlarla takviye ettiler. Daha da güçlendirdiler.”

ve Afgan cihadında net tavırlarını görmek istiyordu. Tabii o dönem bir kadın başbakan ile yönetilmesini de konuşuyordu.

Pakistan’ın ülkedeki karışıklıklar da parmağı olduğu; Cemaat-i İslami Pakistan’ın Gülbeddin Hikmetyar’a; Cemaat-i Ulema-i Pakistan’ın Tâlibân’a yardım ettiği iddialarına cevap arıyordu. Ulema-i Pakistan yetkilisi iddiaları kabul etmiyor, bunların ABD basınının yalanları olduğunu söylüyordu.

Ulaşım zor, bir yerden bir yere gitmek tehlikeli ve bilgi almak imkânsız bir ortamda, Bahattin Yıldız ülkenin tüm taraflarına ulaşabiliyor ve savaşın bitirilmesi, ülkenin huzuru için fikir teatisinde bulunabiliyordu.

Hikmetyar’ın saldırdığı yerlerde, hükümet binaları, okullar, camiler ve birçok resmi binalar büyük hasar almıştı. Bu kadar yıkımı insan aklı almıyordu. Peki, bu kadar cep hane nereden geliyordu? Ülke iç savaşla büyük bir yıkım yaşamıştı. Rabbani bu manzaraları dünya basınına duyursa, bunu yapanların tutunacak dalları kalmazdı.

Hükümet Sarayı Ziyareti ve Rabbani ile Görüşme

Rabbani, Bahattin Yıldız’ı yakinen tanıyor ve saygı duyuyordu. Onu çok samimi karşılamış ve yaralarını sormuştu. Rabbani, Bahattin Ağabeyden şunu söylüyordu: “Kabil’in fethi Mücahitlerin başarısı ve kesin zaferinden sonra çıkarılan savaş, bir iç savaş değildir. Bütün bu yapılar, tuzaklar; İslam’ı, Müslümanları, Mücahitleri karalamaya, İslam devletinin kuruluşunu ve istikrar bulmasını engellemeye yöneliktir. Dışarıdan planlaması yapılmış girişimlerdir. Savaşlar dışarıda planlandı, Afganistan’da uygulamaya konuldu. İslam nizamının kurulmasını istemeyen birkaç ülkenin müdahalesi oldu. Ülke içerisinde Hikmetyar gibi bencil insanlar buldular. Abdulali Mezari, Hikmetyar

ve Reşit Dostum’u bir araya getirdiler. İslam devletinin ve nizamının kurulmaması için her tür hileye başvurdular, yoksa bu isimler hiçbir şekilde bir araya gelemezdi. Müslümanların başarılı olmaması için bu insanlar kullanıldı. Oynanan tüm oyunlar boşa çıkmıştı. Dünya Müslümanlarının ‘Müslümanlar iç savaşta’ diyerek Afganistan’ı yalnız bırakmaması lazım.” Belki de düşünceleri en güvenilir kaynaktan dünyaya aktardığının bilinciyle bölge stratejilerini bir bir anlatıyordu.

Rabbani: “Hikmetyar hırslı ve bencildi. Bu yüzden tüm İslam düşmanlarına kucak açtı ve ülkenin birçok yerinde saldırılara girişti. İslam’ı lekelemek ve karalamak isteyenler onu bayraklaştırdı.”

Rabbani’nin söyledikleri inanılır gibi değildi: “Mevlevi Muhammed Nebi tek bir şey yaptı. Ne zaman ki devlet güç bulmaya başladı o zaman İslam düşmanları, Taliban denilen bir gücü organize ettiler. Bunlar bir avuç talebeydi, içlerinde çok sayıda Müslüman kisvesi altında komünist vardı. Kabil’e kadar gelmiş, devletin silahlarını bırakmasını istiyorlardı. Şeri devlet bunu yapar mı?”

B. Yıldız: “Sizin için, Tacik Hükümeti kurdu, gelecekte Tacikistan Devleti ile birleşerek büyük Tacikistan’ı kuracak diyorlar.”

Rabbani: “Bu tamamen uydurma bir iddia, Hükümet içerisinde; Tacik, Peştun, Şia, Özbek ve Türkmen hepsi var. Özellikle ilk kurulduğumuzda her kesimden bakanımız vardı. Zamanla bazıları bizden ayrılarak savaşmaya başladı. Bunlar haksız yere yapılmış kara propagandadır. Biz tüm Müslümanlara seslendik. ‘Afganistan’a gelin buranın imarına yardımcı olun, her şeye yetişemiyoruz destek olun’ diye. Devlet olmanın sorumluluklarını bilsek de, dış güçlerin müdahalesini engellememiz gerekiyordu. Güvenlik içerisinde olursak İslami bir nizamı kurabilirdik. Biz

ilahi yardımın bizimle olduğunu biliyorduk."

Rabbani, Bahattin Yıldız'ı misafir etmek istiyordu. Ancak Bahattin Ağabey farklı yerleri ziyaret ederek çalışmalarına devam edecekti.

Sonraki gün Necibullah ile görüştü. Savaşın hala devam etmesinin nedenlerini, savaşı körükleyen ülkeleri soracaktı.

Herkes, ülkenin kurtuluşu ve İslami bir devlet olması için savaştığını, mücadele ettiğini, hatta savaş istemediğini ama kaçamadığını söylüyor. Savaş isteyenlere de haddini bildireceğiz demekten geri kalmıyordu. Necibullah da Bahattin Yıldız'a bunu anlatıyordu.

Necibullah: *"Biz Afganistan'da İslam Devletinin kurulmasını istiyoruz, asla savaş istemiyoruz ama onlar topu tüfeği ile geliyorlar. Buna kayıtsız kalamayız. Komşu ülkelerin müdahalesini istemiyoruz, onlar isteseler müdahale eden grupları engelleyebilirler. Bunu yapmak size düşer."*

Biz fakir bir ülkeyiz çok bir gelirimiz yok ama elimizdeki avucumuzdakileri 14 yıllık savaşta ve ardından üç yıl süren iç savaşta kaybettik. Önce Allah'a sonra ciddi bir insan gücüne ihtiyacımız var. Dost, kardeş Müslüman kardeşlerimizin yardım-

larına ihtiyacımız var. Bazı maceracı ve makam hırslısı arkadaşlarımız dış güçlerin oyununa gelip karışıklık çıkardı. Bu cihad bitmek üzere imar cihadında Afgan kardeşlerinizi unutmayın."

Necibullah ile görüşmesini tamamlayıp, Kabil'den ayrılacaktı. Güvenlik ve karışıklık ortamı, hem görüşmeleri zorlaştırıyor hem de uzun süre bir araya gelinmesine müsaade etmiyordu.

Bölgeden ayrıldı. BBC Tacik muhabiri Nuri ile Tacikistan İslami Hareketi'nin lideri Seyyid Nuri'nin kaldığı yere gitti. Oradan araç değiştirip Kabil'den ayrılmak üzere yola çıkmıştı. Kabil, cihadın tüm taraflarının sevgilisi, vazgeçilmeziydi. Orası hayalin ve umudun da başkentiydi. Herkesin kurtuluşuna şahitlik etmek istediği bir yerdi. Tüm zorluklara rağmen anlamını bilemediğimiz bir bağlayıcılığı vardı. Ülkenin en büyük havaalanı Bağram'a geçti. Bağram mücahidlerinin elinde, Ahmet Şah Mesut'un kontrolündeydi. Önemli bir şehirdi Bağram. Ülkenin yerle bir olmasına yol açan tüm saldırıların müsebbibi uçaklar buradan havalanmıştı. Uçağa binerek Herat'a hareket etmişti.

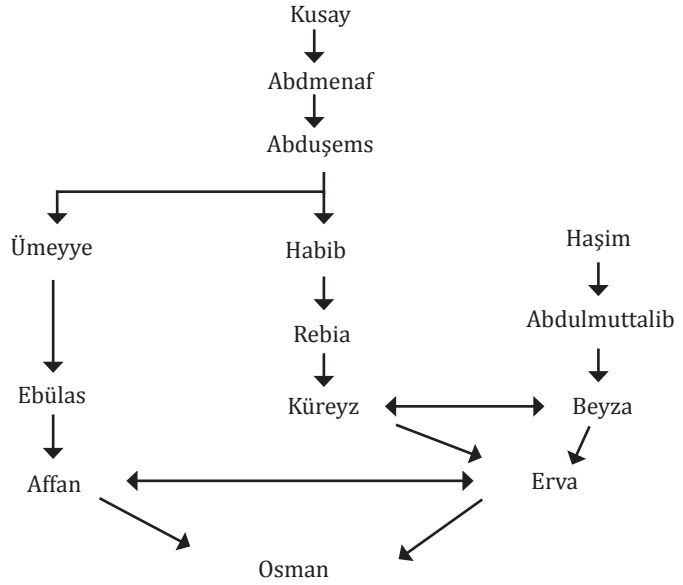
Kabil, cihadın tüm taraflarının sevgilisi, vazgeçilmeziydi. Orası hayalin ve umudun da başkentiydi. Herkesin kurtuluşuna şahitlik etmek istediği bir yerdi. Tüm zorluklara rağmen anlamını bilemediğimiz bir bağlayıcılığı vardı.

KIRK KANDİL

7

Hız. Osman (R.A.)

Rıza SAVAŞ

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi

Osman b. Affan b. Ebûlas b. Ümeyye, Kureyş kabilesinin Ümeyye koluna mensuptur. Hz. Peygamber'den altı yaş küçük olan Osman, Tâif'te doğdu. Kureyş'in en zenginlerinden olan babası Affân, İslam gelmeden önce öldü. Annesi Ervâ bint Küreyz, Resûlullah'ın halası Ümmü Hakîm Beyzâ bint Abdülmuttalib'in kızıdır.

Babası gibi ticaretle uğraşan Osman, İslâm öncesinde Mekke'nin önemli zenginlerinden biri oldu. İslam davetinin ilk günlerinde Hz. Ebû Bekir'in aracılığı ile Resûlullah'ın yanına giderek Müslüman oldu. Genelde kaynaklar ve araştırmalar bu rivayeti öne çıkarırlar. Ancak Hz. Osman'ın İslam'a girişinde onun annesinin Haşimiler'den olmasının etkisine de dikkat çekmek yerinde olacaktır.

Affân b. Ebi'l-As'la evli olan Ervâ'nın, Hz. Peygamber'in İslâm'a yetişmeyen halası Ummu Hakîm (el-Beyzâ) bint Abdülmuttalib'in kızı olduğu ve Osman'ın bu evlilikten dünyaya geldiği kaynaklarımızın naklettiği bilgiler arasındadır.

Ervâ'nın kız kardeşi Sa'da bint Küreyz'in, yeğeni Osmân b. Affân'a, Hz. Peygamber'in, Allah'ın Rasulu olduğu ve getirdiği dinin kurtuluşa vesile olacağı şeklinde konuşmalar yaptığı rivayet edilmektedir. "Teyzemin sözü kalbime tesir etti ve bu konuda düşünmeye devam ettim...." diyen Hz. Osman, kısa bir süre sonra İslâm'a girer. Bunun üzerine Sa'da, söylediği bir şiirde şöyle demektedir:

هَدَى اللَّهُ عَثْمَانَ الصَّغِيرَ بِقَوْلِهِ فَأَرْشَدَهُ وَاللَّهُ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ

“Allah, tertemiz Osmân’ı sözleriyle hidayete erdirdi.

Onu ben irşad ettim; Allah da hakka yöneltti.”

Hiz. Osman’ın Müslüman olmasıyla ilgili her iki rivayet de doğru kabul edip buna göre yorumlamak mümkündür.

Müslüman olduktan sonra Hiz. Peygamber’in kızı Rukiye ile evlenen Hiz. Osman, hanımıyla birlikte Habeşistan’a hicret etti. Bir yıl sonra Habeşistan’dan Mekke’ye dönen çift, daha sonra Medine’ye hicret etti.

Hiz. Peygamber, Hiz. Osman’a Mescid-i Nebvî’nin yakınında bir arsa verdi ve evinin planını da çizdi. Müslümanlar, Bedir Savaşı’na giderken Rasulullah’ın emri ile Hiz. Osman ağır hasta olan eşi Rukiye’nin başında kaldı. Zafer müjdesinin Medine’ye ulaştığı gün Rukiye öldü. Rukiye’nin Hiz. Osman’dan Abdullah isminde bir oğlu oldu ve bu çocuk hicretin dördüncü yılında öldü. Hiz. Peygamber, Rukiye’nin ölümünden sonra Hiz. Osman’ı diğer kızı Ümmü Külsûm ile evlendirdi. Hicretin 9. (630) yılında o da vefat etti. Hiz. Osman, Rasulullah’ın iki kızıyla evlendiği için kendisine iki nur sahibi anlamında “Zünnureyn” denmiştir. Bize zamme ağır geldiği için “Hiz. Osman zinnüreyn radiyalahu anı” şeklinde telaffuz ederiz.

Hiz. Ömer, Mescid-i Nebvî’de yeralınca altı kişiden oluşan halife belirleme şurası içinde Hiz. Osman da bulunuyordu ve o müzakereler neticesinde halife seçildi. Hiz. Peygamber’den sonra Hiz. Ebubekir iki, Hiz. Ömer on ve üçüncü halife olan Hiz. Osman on iki yıl halifelik yaptı. Hiz. Osman zamanında kararlarda ve

denizlerde fetihler devam ederken İslamlaşma da gerçekleşiyordu. Bu dönemde artık Akdeniz’de Bizans donanmasına karşı koyabilecek güçlü bir İslam donamasından söz edilebilmektedir.

Hiz. Osman’ın halifelik dönemi, başarılı geçen altı yedi yıldan sonra halifenin öldürülmesiyle sonuçlanan İslâm tarihinin ilk büyük fitnesinin yaşandığı karışıklıklar ve şikâyetler başladı. Bu fitne Müslümanların farklı parti ve gruplara bölünmesinin temelini teşkil eder. Bu durum kaynaklara da farklı şekillerde yansımış ve taraflar kendi tezlerinin doğruluğunu savunmuşlardır.

Hiz. Osman’ın halifeliğinin son yıllarında, yaşanan ekonomik krizden en fazla etkilenen Kûfe, Basra ve Fustat’ta (Mısır) muhalifler, uygun bir ortam bulmuştur. Hiz. Osman’ın ve valilerinin bazı icraatlarını propaganda amacıyla kullanan muhaliflerin tenkitlerinin başında Hiz. Osman’ın önemli devlet görevlerine akrabalarını tayin etmesi geliyordu. Hiz. Osman kendisinden önceki halifenin Şam valiliğine atadığı Muaviye b. Ebu Süfyan’ı Suriye genel valisi yapmış, Humus, Kınnesrin ve Filistin vilâyetlerini de ona bağlayarak yetkilerini genişletmişti.

Bu sırada Kureyş içinde, aslı cahiliye devrine dayanan Emevî-Hâşimî rekabeti gündeme geldi. Bu diğer kabileler arasındaki rakabeti de tetikledi. Kureyş’e karşı bir hareketin işaretleri de görülmeye başlandı.

Kufe valisi Saîd b. Âs, “Sevâd arazisi Kureyş’in bahçesidir” dediğinde orada bulunan Eşter en-Nehaî, “Allah’ın bize kılıçlarımızla ihsan etmiş olduğu bu topraklar nasıl Kureyş’in çiftliği olur?” diyerek Kufe’de muhalefetin fitilini ateşledi. Kufe’de valiye ve yönetime engeller

Peygamber’den altı yaş küçük olan Osman, Tâif’te doğdu. Kureyş’in en zenginlerinden olan babası Affân, İslam gelmeden önce öldü. Annesi Ervâ bint Küreyz, Resûlullah’ın halası Ümmü Hakîm Beyzâ bint Abdülmuttalib’in kızıdır.

**Hiz. Osman,
Rasulullah'ın iki
kızıyla evlendiği için
kendisine iki nur
sahibi anlamında
“Zünnureyn”
denmiştir. Bize
zamme ağır geldiği
için “Hz. Osman
zinnüreyn radiyallahu
anh” şeklinde telaffuz
ederiz.**

çıkartılmaya başlandı. Hz. Osman, buradaki muhaliflerin elebaşlarını önce Dimaşk'a ardından Humus'a gönderdi ise de sonunda bu muhalifler halifenin izniyle tekrar Kufe'ye döndüler. Muhalefet güçlendi ve bu hareket Basra'ya da sıçradı.

Şam'da ise Ebû Zer, Müslümanların ihtiyaç fazlası mallarını Allah yolunda harcamayıp biriktirmelerini şiddetle eleştirmesiyle zenginler aleyhine bir hareketin başlamasına yol açmıştı. Ebû Zer, Muâviye'nin şikâyeti üzerine Hz. Osman tarafından Medine'ye çağrıldı. Tenkitlerini burada da devam ettiren Ebû Zer, Rebeze'ye gönderildi.

Bu sırada Mısır'da da Hz. Osman ve Vali Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh'e karşı muhalefet başlatılmıştı. Kûfe, Basra ve Mısır'daki muhalif gruplar, birbirlerine gönderdikleri mektuplarda Hz. Osman'ı ve valilerini ağır bir şekilde eleştiriyorlar, onların din kurallarını çiğneyip zulme başvurduklarını ileri sürerek halkı yönetime karşı isyana çağırıyorlardı. Halkın huzurunda okunan bu mektuplar Medine'ye de gönderiliyordu.

Muhaliflerin halkı tahrik için kullandıkları diğer şikâyet konula-

rı arasında Hz. Osman'ın Kur'ân-ı Kerîm'i istinsah ettirdikten sonra diğer Kur'an nüshalarını yaktırması, Hz. Peygamber tarafından Tâif'e sürülen amcası Hakem b. Ebi'l-As'ın Medine'ye dönmesine izin vermesi, kendisini eleştiren Ebû Zer el-Gıfârî, Abdullah b. Mes'ûd ve Ammâr b. Yâsir gibi ileri gelen sahabileri çeşitli şekillerde cezalandırması gibi konular bulunmaktadı.

Muhalifler, Hz. Ali, Zübeyr, Talha ve Hz. Âişe başta olmak üzere ashabın büyüklerinin ağzından mektuplar yazarak onları da bu işin içinde göstermeye çalıştılar. Bütün şehirlere gönderilen ve halkı cihad için Medine'ye çağırın bu mektuplar büyük yankı uyandırdı. Mektuplar Medine'de de etkisini gösterdi ve Hz. Osman'a yönelik kişisel kırılganlıklar Medine'deki muhaliflerin sayısını arttırdı.

Mısır, Kûfe ve Basra'dan sayıları 600-1000 arasında gösterilen üç grup, hac kabileleri arasına karışıp Mekke yerine Medine'ye geldiler. Hz. Ali, Talha, Zübeyr ve Rasulullah'ın eşleriyle görüşerek valiler hakkındaki şikâyetlerini aktardılar. Görüşmeler devam etti, ancak her

geçen gün asiler Halife'nin zayıf noktalarını tespit ettiler ve evi kuşatıp Hz. Osman'ı şehit ettiler. (18 Zilhicce 35 / 17 Haziran 656).

Bazı tarihçiler isyanı daha ziyade siyasi, sosyal ve ekonomik değişikliklere bağlamıştır. Özellikle ekonomide fetihlerin durmasıyla birlikte ganimet geliri azalınca garnizon şehirlerinde yaşayan askerlerin geçimi düzenli vergi gelirlerine bağlı hale gelmiş ve asker maaşlarının ödenmesinde sıkıntı başlamıştı. Öte yandan valilerin yanı sıra ashabın ileri gelenlerinden küçük bir grubun büyük servetler edinmesi kıskançlıklara yol açtı. Bu gelişmeler Câhiliye dönemi kabilecilik anlayışını da yeniden ortaya çıkardı.

Hiz. Osman'ın eşleri ve çocukları
Eşleri Çocukları Açıklama

1 Rukiye bint Rasulillah Abdullah

Altı yaşında öldü.

2 Ümmü Külsüm

3 Naile bint Ferafisa Meryem

4 Remle bint Şeybe, Aişe, Ümmü Eban, Ümmü Amr

5 Ümmü'l-Benîn bint Uyeyne Abdülmelik

6 Fahite bint Gazvan Abdullah

7 Ümmü Amr bint Cündüb Amr, Halit, Eban, Ömer, Meryem,

8 Fatıma bint Velid Velid, Said, Ümmü Said,

9 Ümmü Veled Ümmülbenin

Hiz. Osman'ın, Medine'de hicretten sonra içme suyu sıkıntısı yaşadığı bir sırada 35.000 dirheme satın aldığı Rûme Kuyusu'nu vakfetmesi, Tebük Seferi hazırlıklarında İslam Ordusuna en büyük yardımı yapması, Hiz. Ebû Bekir zamanındaki bir kıtlık sırasında bin deve yükü buğday, kuru üzüm ve zeytinyağı ile dönen kervan malının tamamını muhtaç durumdaki Müslümanlara dağıtması gibi yaptıkları onun ne kadar cömert ve hayırsever bir

insan olduğunu ortaya koymaktadır.

Kıraat farklarının sebep olduğu tartışmaları önlemek için Hiz. Ebu-bekir zamanında mushaf halinde toplanan Kur'an-ı Kerim'i beş veya yedi nüsha olarak çoğaltıp Mekke, Basra, Kufe, Şam, Yemen ve Bahreyn'e birer nüsha gönderdi, "imam mushaf" denilen nüshayı da Medine'de bıraktı.

Hiz. Osman'ın yaptığı bu işi tenkit edenler varsa da esasında bu Müslümanlar için en büyük hizmetlerden biridir. Çünkü tarihin her döneminde ve günümüzde bütün Müslümanların elindeki Kur'an metni tektir ve bu metin hakkında kayda değer bir ihtilaf yoktur. Bence İslam'ın en güçlü tarafı bu dinin ana metninin korunmuş olmasıdır. Elbette Hiz. Osman'ın attığı bu adının, Kur'an metni konusundaki ittifakta çok büyük bir rolü vardır.

Allah Teâla, İslam'a hizmet eden herkesten razı olsun.

Şam'da ise Ebû Zer, Müslümanların ihtiyaç fazlası mallarını Allah yolunda harcamayıp biriktirmelerini şiddetle eleştirmesiyle zenginler aleyhine bir hareketin başlamasına yol açmıştı.

İnci Mercan Gerdanlığı -6-

Zübeyr Bin Avvam (R.A.)

Ahmet POÇANOĞLU

Emekli Konya İl Müftüsü

6. HADİS

عن عروة عن عبد الله بن الزبير بن العوام ابن خويلد بن أسد بن عبد العزى بن قصى بن كلاب بن مرة بن كعب بن لؤي بن غالب حوارى رسول الله ﷺ وابن عمته صفية بنت عد المطلب قال

أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْإِنصَارِ خَاصِمَ الزُّبَيْرِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي شِرَاجِ الْحَرَّةِ الَّتِي يَسْقُونَ بِهَا النَّخْلَ فَقَالَ الْإِنصَارِيُّ: سَرَحَ الْمَاءَ يَمْرُؤًا فَبَايَ عَلَيْهِ فَاخْتَصَمُوا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اسْقِ يَا زُبَيْرُ ثُمَّ أَرْسَلَ الْمَاءَ إِلَى جَارِكِ فَغَضِبَ الْإِنصَارِيُّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ كَانَ ابْنُ عَمَّتِكَ فَتَلَوْنَ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ: يَا زُبَيْرُ اسْقِ ثُمَّ أَحْبَسَ الْمَاءَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى الْجَدْرِ فَقَالَ الزُّبَيْرُ: إِنِّي أَحْسَبُ أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ: (فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ)

Urve ve Abdullah b. Zübeyr b. Avvam b. Huveylid b. Esed b. Abd'ül Uzza b. Kusay b. Kilab b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Galib – Rasulullah (sav)'ın havarisi ve halası Safiye bini Abdil Muutalib'in oğlu anlattılar:

Zübeyr b. Avvâm, Ensar'dan biriyle Harre mevkiindeki hurmalıkları sulama konusunda anlaşmazlığa düştüler. Her ikisi de hurmalıkları o su ile suluyordu. Konuyu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e anlattıktan sonra Hz. Peygamber, “Ey Zübeyir! Tarlanı sula. Sonra suyu komşuna doğru salıver” dedi. Bunun üzerine Ensari, “Zübeyir halanın oğlu olduğu için mi böyle söyledin” deyince Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yüzünün rengi değişti ve “Ey Zübeyir! Hurmalığını sula, sonra suyu hapsed, hurma ağaçlarının köklerine erişinceye kadar suyu bırakma” dedi.

Zübeyir ibn-i Avvam şöyle dedi:

Şu ayetin bu olay üzerine indiğini sanıyorum; “Hayır, Rabbine ant olsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın onu kabullenmedikçe ve boyun eğip teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.” (En-Nisâ 4/65)

(Buhari: 2362, Müslim: 2357)

BU HADİSTEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

Bu hadis-i şerif bize, Allah'ın Resulünü aramızda çıkan her türlü anlaşmazlıkta hakem tayin etmenin ve verdiği hüküm aleyhimize bile olsa, amasız, lakinsiz, mazret beyan etmeden, hiçbir sıkıntı duymaksızın Peygamberin hükmüne itaat etmenin vazgeçilmezliğini; mümin olmanın, o yüce Resulün hakkı hak sahibine teslim eden, hakkı tutup kaldıran kararına teslim olmakla mümkün olduğunu öğretir.

Bu öyle bir itaat ki güçlü İslam ümmetini var eden, itaat edenin dünya ve ahirette kendi faydasını temin etmiş olduğu teslimiyettir. Rasulullah efendimiz, *"Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse doğru yolu bulmuştur. Kim onlara isyan ederse ancak kendisine zarar vermiş olur. Allah'a hiçbir şekilde zarar veremez."* buyurur.

Kur'an'da ve hadislerde Allah ve Resulüne itaat konusu, ittibâ (tabi olma), imtisâl (örnek alma) ve iktidâ (rehber edinme) gibi kavramlar çerçevesinde işlenir. Bu kavramların ortak özelliği, bilinçli ve gönüllü bir itaati ifade etmeleridir; taklide dayalı, şüursuz değil, istekli, ihtiyarî ve şuurlu bir itaati.

Allah (cc), Resulü Muhammed (sav)'i insanlığı aydınlatan bir nur, görevini adaletle, tam ve eksiksiz şekilde, hiçbir karşılık almadan yerine getiren bir rasul olarak göndermiştir. O'na itaat edenler Allah'a itaat etmiş olur ve onlara, gerçek müminler oldukları, rahmete kavuşturulacakları, doğru yolu bulmuş olacakları, mutluluğa erecekleri, altından ırmaklar akan cennetlere koyulacakları, peygamberler, siddıklar, şehitler, salihlerle beraber olacakları müjdelendir.

Allah (cc), Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i davranışları ve sözleri örnek alınan kişi (Üsve-

i Hasene) olarak göndermiştir. Rasulullah (sav) efendimiz nefsinden, hevasından konuşmaz, onun konuşması yalnızca vahiy iledir. Bu sebeple O'na itaat, muhabbetullah sebebidir. Peygamber Efendimize itaat etmek, onun yolundan gitmek, Kur'an'ın ifadesiyle, Allah'ı sevmenin göstergesi, Allah'ın sevgisine mazhar olmanın ve günahların bağışlanmasıyla olmazsa olmaz şartıdır. Bunun için Allah Resulüne itaat anlamına gelen Kur'an ve sünnete dayanaklı her türlü düşünce, inanç, söz ve davranış, Allah'ın sevgisine ulaşmanın vesilesi olacaktır. Bu bağlamda farz, vacip, nafil olan ibadetler ve Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla yapılan her türlü salih ameller de itaatin tezahürüdür. Ayrıca Allah'ı sevmek, Allah için sevmek, Allah'ın sevdiğini sevmek, Allah'tan gelene razı olmak, Peygamber'i kendi canından daha çok sevmek, yaptıklarını Allah için yapmak, terk ettiklerini Allah için terk etmek, Allah'tan korkmak, Allah'ın koyduğu sınırları aşmamak itaatin hayatımızdaki yansımalarıdır.

Son peygamber Hz. Muhammed (sav), kıyamete kadar hükmü devam edecek olan İslam dininin aydınlık yolunu, Kur'an'ı her planda hayata uygulayarak çizdi. İşte Peygamberimizin sınırlarını çizdiği bu ferdi ve içtimai hayat tarzına, sözlerine, davranışlarına, başkalarının davranışlarını tasvibine ya da tasvip etmeyişi sünnet denir. O halde sünnete ve sünnetin yol gösteren kılavuzluğuna tabi olmak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e itaat etmektir. Bu çerçevede Sevgili Peygamberimiz *"... Size bir şeyi yasakladığım zaman ondan kaçın. Bir şey emrettiğim zaman gücünüzün yettiği ölçüde onu yerine getirin."* buyurmuştur.

Rasulullah efendimizi örnek alan, onun işaret ettiği, uyguladığı, ifade

ettiği, onayladığı prensipler ve ahkam ile hayatını tezyin eden müminler de elbette güzel ahlâkla donanmış, Allah Resulünün edep ve ahlâk elbisesini giymiş olacaklardır. O'nun ahlâk elbisesini giymek O'na itaat etmektir.

Bu hadis-i şerif bize, sadece diliyle "Allah'a ve Peygamber'e inandım" demenin yeterli olmadığını; mümin olabilmek için her şeyden önce kalbiyle iman etmek, ibadeti ve yaşayışıyla inandığını ispat etmek ve her meselede Allah'ın Resulünün hükmüne gönül hoşluğu ile razı olmak gerektiğini; **"Allah ve Resulü herhangi bir konuda hüküm verdiklerinde artık mümin bir erkek veya kadın için işlerinde tercih hakları yoktur. Allah'ın ve Resulünün emrine itaat etmeyenler doğru yoldan açıkça sapmışlardır."** (Ahzâb 33/36) ayetinin hayatımızın vazgeçilmezi olduğunu öğretir.

ZÜBEYİR İBN-İ AVVAM (R.A)

Zübeyir (ra) Rasulullah (sav)'ın doğumundan yaklaşık 24 yıl sonra, miladi 595 yılında Mekke'de doğmuştur. Babası, Hz. Hatice'nin kardeşi, İslam öncesi yapılan Ficar savaşlarında öldürülen Avvâm b. Huveylid'dir. Annesi, Hz. Peygamber'in halası Safiye bint-i Abdulmuttalib b. Haşim'dir.

Zübeyir b. Avvam'a, Havariy'ün Nebi (Peygamber'in Havarisi) ve Umud'ul İslam (İslam'ın Direği) lakapları İslam'a hizmeti ve kahramanlıkları sebebiyle verilmiştir. Künyesi ise Ebu Abdullah'tır.

Babası Avvâm b. Huveylid'in vefat etmesi sebebiyle Zübeyir ve kardeşlerini, annesi Safiyye bint. Abdulmuttalib, Esedoğulları'nın yanında değil de daha çok Haşimoğullarının içinde büyüttü. Eğitimi ile baba tarafından amcası Nevfel b. Huveylid ilgilenmiştir. Zübeyir, yüzücülük, savaş ve özellikle kılıç kullanma hususunda kendisini

**Rasulullah (sav)
efendimizden
tekrarlarla 71 hadis
rivayet etmiş; 2
hadiste Buhari ve
Müslim ittifak etmiş, 4
hadisi Buhari, 1 hadisi
de Müslim Sahihlerine
almıştır.**

yetiştirmiştir. Okuma-yazma bilen, sınırlı sayıdaki Mekkelilerdendir.

Hız. Ali gibi; çocukluğunun azımsanmayacak bir kısmını Hız. Peygamber'in evinde geçirmiş, çok genç bir yaşta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem'in* davetine muhatap olmuş, İslam'a ilk giren on kişiden bir tanesidir. İman ettiğı zaman amcası çok kızmış, Zübeyir'e işkence etmiş, Zübeyir (r.a) ise yapılan bütün işkencelere büyük bir sabır ve metanetle tahammül ettirmiştir.

Ok atmıy, kılıç kullanmayı ve ata binmeyi öğrenerek yetişen Zübeyir, Mekke döneminde İslam adına ilk kılıç çeken kişi oldu. Evinde istirahat ederken Hız. Peygamber'in müşrikler tarafından öldürüldüğüne dair dışarıdan gelen seslerle uyandığında hemen kılıcını kuşanıp dışarıya fırlamıştı. Yolda Resulü-i Ekrem ile karşılaşması üzerine, telaşının sebebini soran Resul-i Ekrem'e durumu anlatınca O'nun duasını almıştı. Müşriklerin Müslümanlara karşı baskısı artıp Habeşistan'a hicret izni verilince Zübeyir ilk kabileyle oraya gitti. Ardından müşriklerin iman ettiğı yolunda bir haberin yayılması üzerine geri döndüyse de haberin asılsız olduğı anlaşıldı. Baskıların artarak devam etmesi üzerine ikinci defa Habeşistan'a hicret etmek zorunda kaldı. Bu sırada Habeşistan'da Necâşî Ashame'ye karşı bir ayaklanma meydana geldi. Ayaklanmayı bastırmak için yapılan savaşta Zübeyir (r.a), Ashame'nin yanında yer aldı. Galibiyetle sonuçlanan savaşın ardından, kendisine kıymetli bir mızrak hediye edildi ve o da bu mızrağı daha sonra Resulü-i Ekrem'e verdi. Hicretten kısa bir süre önce ise Mekke'ye döndü, hazreti Ebu Bekir'in kızı Esmâ ile evlendi.

Zübeyir b. Avvâm Medine'ye Hız. Peygamber'den sonra hicret etmiştir. Hicretinden sonra Medine'de Baki çarşısında kasaplık yapmış ve hicret ettiğı Medine'nin coğra-

fi şartlarına uygun olarak ziraatla meşgul olmuştur. Rasulullah, maddi açıdan durumu iyi olmayan Zübeyir b. Avvâm'a bir miktar hurmalık ve Medine'nin Naki mıntıkasında tarım yapılamayan ölü bir arazide at talimi yapması için bir parça arazi vermiştir.

Zübeyir b. Avvâm, Hız. Peygamber'in katıldığı tüm savaşlarda önemli görevler yapmış bir kahramandır. Zekâsı ve gözünü budaktan sakınmayan cesareti dolayısıyla Peygamber efendimiz ona özel görevler verdi. İri cüssesi ile ata bindiğı zaman ayakları yere değdi. Rasulullah'a verdiğı sözde ve gösterdiğı yolda dimdik durmuş, bütün savaşlara özel olarak beslediğı atları ile katılmıştır. Bedir'de savaşa katılan üç süvariden biridir. Bedir Savaşı'nda sarı renkli çok güzel bir sarık giymiş ve bunun üzerine Rasulullah (sav) efendimiz, "Melekler Zübeyir'in kılığında inmiştir." buyurmuştur.

Zübeyir (r.a), Rasulullah'ın savaşlarında; Bedir'de istihbarat ve düşman karşılama, Uhut'ta yakın korumalık ve komutanlık, Hendek'te düşman karşılama, istihbarat ve sınır güvenliğı, Beni Kureyza'da infaz memurluğı, Hayber'de anlaşma şahitliğı ve ganimet dağıtım memurluğı, Mekke'nin fethinde istihbarat, komutanlık ve sancaktarlık gibi görevler üstlenmiştir. Zübeyir (r.a) verilen görevleri başarı ile yerine getirerek Hız. Peygamber'in övgülerine nail olmuş, Hendek Savaşı'nda yerine getirdiğı görevdeki başarısı, cesareti ve Allah'ın dinine daima yardımcı olması dolayı Hız. Peygamber ona "Anam babam sana feda olsun. Her Peygamber'in bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyir'dir." buyurmuştur. Mekke'yi fethetmek üzere yola çıkan İslam ordusunun komutanlarından biri de Zübeyir b. Avvâm'dır. O, Mekke'ye giren ordunun sol kanadını kumanda etmiştir. Ayrıca bu

dönemde Hz. Peygamber'in idari işler kâtipliği ve vahiy kâtipliğini de yapmıştır.

Hz. Ebu Bekir (r.a)'ın hilafeti döneminde; Zübeyir b. Avvâm, Hz. Ali (r.a) ile bu dönemde Medine sınırlarına kadar dayanan mürtetlerin saldırılarını karşılayan grubun başında, bazı önemli noktalarda ve şehrin önemli dağ geçitlerinde gözcü olarak görev yapmış, seçkin Müslümanların başında mürtetlere karşı sefere gitmiştir. Bu seferde Hz. Ebu Bekir bizzat, Hz. Ali ve Zübeyir b. Avvâm'ı "Zül-Kassa" denilen mevkie kadar uğurlamıştır. Zübeyir bu dönemde Bizans'la yapılan Yermük Savaşı'na da katılmış ve bu savaşta kahramanlıklar göstererek iki derin yara almıştır.

Hz. Ömer döneminde de cephe-den cepheye koşmuş, Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in en seçkin sahabelerinden olması sebebiyle Zübeyir b. Avvâm'a değer vermiş ve önemli meselelerde ona danışmıştır. Zübeyir b. Avvâm'ın Mısır'ın fethi hususunda üstün gayretleri olmuş hem fetih esnasında hem de fetih sonrasında bu topraklarda yapılan imar ve iskân faaliyetlerinde etkin bir konumda görev yapmıştır. Hz. Ömer, Zübeyir'i şura üyeliğine seçmiş, halife adayı olarak teklif edilince de Zübeyir hakkında "Sükûnet halinde iyi bir mümin, kızdığında ise, çok şiddetlidir." demiştir.

Hz. Osman (r.a) döneminde, Müslümanların fethedilen bölgelere yerleşmelerine izin verilerek ölü arazilerin ihya edilmesi, devletin içine düştüğü maddi sıkıntıyı atlatabilmesi ve İslam'ın yayılması için daha etkili olabilecek kimselelerin buralara yerleştirilmesi amaçlanmıştır. Hz. Osman'ın bu uygulamasından Zübeyir b. Avvâm da faydalanmış, az sayıda da olsa bazı seferlere iştirak etmiştir. Hz. Osman'ı şehit eden isyancılara karşı Hz. Ali, Talha ile Zübeyir b. Avvâm,

oğullarını halifeyi korumaları için göndermiştir. Ancak Hz. Osman kendisi için kan dökülmesini istememiş, yardım için gelen bu gençlere isyancılarla dövüşmeyip evlerine gitmelerini emretmiştir. Hz. Osman'ın katledilmesinde Zübeyir b. Avvâm'ın da sorumlu olduğu söylene de Hz. Zübeyir halifenin öldürülmesini istememiş ve kesinlikle katillerle iş birliği yapmamıştır. Hz. Osman'ı şehit edenler çeşitli kabilelerden oluşmuş fitneci, serseri ve ayak takımından olan insanlardı. Ancak Zübeyir'i Kufelilerin halife adayı olarak benimsemiş olması töhmet altında kalmasına sebep olmuştur.

Hz. Ali halife seçilip göreve başladıktan sonra, Zübeyir b. Avvâm ve Talha b. Ubeydullah onun yanına giderek Hz. Osman'ı katledenlerin bulunup cezasının verilmesini talep ettiler. Hz. Ali de onlarla aynı fikirde olduğunu, ancak şu anda ceza uygulayabilecek güçte bulunmadığını, insanlar sakinleşip kargaşa bitince suçluların cezalandırılacağını söyledi. Halife tarafından beklentileri karşılanmayan Zübeyir b. Avvâm ve Talha b. Ubeydullah, Hz. Ali'ye biatin dördüncü ayında umre yapmak istediklerini söyleyerek halifeden izin isteyip Mekke'ye gitmişlerdir. Mekke'de, Hz. Âişe, Zübeyir b. Avvâm ve Talha b. Ubeydullah'ın yer aldığı, Ümeyyeoğullarının da maddi destek verdiği bir topluluk, Hz. Osman'ın kanını talep konusunda fikir birliğine varmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda Basra'ya gitme fikri kabul edilmiş ve toplanan birlik Mekke'den Basra istikametine doğru hareket etmiştir. Mekke'den yaklaşık bin kişiyle harekete geçen topluluk, yol boyunca meydana gelen katılımlarla üç bin kişiye ulaşmıştır.

Hz. Ali, Şam üzerine sefer yapmayı planladığı sırada Hz. Âişe, Zübeyir b. Avvâm ve Talha b. Ubeydullah'ın Basra'ya doğru hareket

ettikleri haberini almış ve bunun üzerine Medine'den ayrılıp durumu takip etmek için Rebeze'ye varmıştır. Basra yakınlarında konaklayan ordu, Hz. Âişe'nin ordusuyla karşı karşıya gelmiştir. Sulh için ortaya konan iyi niyet girişimleri başarısız kalmış ve barış olmasını istemeyenlerden dolayı iki taraf arasında H. 36 yılında savaş başlamıştır. Savaş Hz. Âişe devesinin üzerinde idare ettiği için savaşa "Cemel" ismi verilmiş ve savaş Hz. Ali'nin üstünlüğüyle sonuçlanmıştır. Savaşta birçok sahabe hayatını kaybetmiştir.

Hz. Ali henüz savaşın başlarında Zübeyir b. Avvâm ile karşılaşmış ve ona Hz. Peygamber'in "Ali ile ilerleyen yıllarda haksız yere savaşıcağını ve ona zulmetmiş olacağını" bildiren sözünü hatırlatmış, bunun üzere Zübeyir (r.a) savaş meydanından ayrılmıştır. Amr b. Cürmûz onu takip etmeye başlamış, Zübeyir (r.a)'i Vâdissibâ denilen yerde namaz kılarken H. 36 yılı Cemâziyelâhir perşembe günü veya H. 36 yılı Recep ayında şehit etmiştir. Rasulullah efendimizin "cennetteki komşusu" komşusuna kavuşmuştur.

Rasulullah (sav) efendimizden tekrarlarla 71 hadis rivayet etmiş; 2 hadiste Buhari ve Müslim ittifak etmiş, 4 hadisi Buhari, 1 hadisi de Müslim Sahihlerine almıştır.

Allah O'ndan Razı Olsun.

Hat: Sedef Soyulu

Prof. Dr. Nevzat Kor ile Çevreyi Konuştuk

İNSİCAM

“Çevre Mühendisliği konusunda büyük çalışmaları, hizmetleri olan, yüzlerce talebe yetiştiren, Türkiye’nin duayen hocalarından Prof. Dr. Nevzat Kor ile Haliç’in kirlenmesi, kanalizasyon sistemleri, çevre sorunları ve enerji kaynakları üzerine söyleştik. Nevzat Hocanın bilgi ve tecrübelerinden yola çıkarak bilhassa son zamanlarda gündemimizde fazlaca yer tutan müsilaj meselesinin olası çözümleri üzerine konuştuk.

Hocamıza söyleşi için çok teşekkür ediyoruz.

Kıymetli hocam, bize kendinizden, eğitim hayatınızdan, bilhassa üniversite yıllarınızdan kısaca bahsedebilir misiniz?

N: Elbette. Ben 1950 yılında İzmir’de liseyi tamamladım. Aynı yıl İstanbul’a gelip İstanbul Teknik Üniversitesi’nin açtığı giriş imtihanlarına girdim. Bu imtihanın neticesinde İTÜ İnşaat Fakültesi’ne öğrenci olarak kaydımı yaptırdım. O yıllarda üniversiteler 5 yıl okutuluyordu ve mezunlarına da yüksek mühendis deniliyordu. 1955 yılında mezun oldum. Devlet Demir Yolları’nda görev aldım. Sonrasında İTÜ’de Şehir Sağlığı ve Tekniği Kürsüsü’nde asistan oldum.

M: Öyle bir birim mi vardı hocam?

N: Evet, bu şu andaki Çevre Mühendisliğinin ilk başlangıcı, ilk ismiydi. O günlerde ben yeni asistandım. Sabah namazından sonra doğruca kürsüye gelir ve oradaki kitap ve mecmuaları okurdum. Yatsı ezanı gelince de odamdan ayrılırdım.

M: Hocam sizin bu kürsüyü seçme nedeniniz, kendi tercihiniz mi yoksa burada bir boşluk var ve gidecek başka bir yer yok diye mi?

N: Şimdi şöyle ki, mezun olmazdan evvel bize bir diploma projesi veriliyordu. O projeyi yaptıktan, başarılı olduktan sonra yüksek mühendislik diplomasını alıyoruz. Orada da üç ana kol var, inşaat mühendisliğinde: 1. Yapı mühendisliği kısmı, 2. Su kısmı, 3. Demir yolu ve yol kısmı. Ben buradan su kısmını seçmiş bulundum. Suyun genel olan yani barajların ve ona benzer su yapılarının bulunduğu kısmını seçip oradan mezun oldum. Su kısmından mezun olunca şehir su yapıları alanında Şehir Sağlığı ve Tekniği adındaki kürsüyü seçmiş bulundum.

M: Yani yaptığınız bu proje, sizin böyle bir alanda asistan olmanızı sağladı...

N: Tabii. O zamanlarda bu kürsülerde ne kadar yabancı, ne kadar Türk vatandaşı olduğunu anlayabilmek için biraz bu konuyu genişletmek istiyordum.

Bizim yanımda Hidrolik Kürsüsü vardı. Suyun esas merkezi, suyla ilgili temel konuların işlendiği alan yani, orada da üç asistan var. Bunlar Rum ve Ermeni, üçü de. Kendi adlarını kullanıyordu. Yahudi grubu da vardı. Kendi isimlerinin dışında, bizim gibi isimler kullanıyorlar. Biz de sandık ki bunlar

Müslüman ve Türk. Ama değiller. Bizim kürsülerden biri, Teknik Me-kanik Kürsüsü, yani beton yapıları ve su yapılarının temel esaslarını anlatan bir temel teknik alan. Oranın profesörü, o sırada talebeliğinde koltuğunun altında seccadeyle dolaşan, ikindi ve öğle ezanları okunur okunmaz Gümüşsuyu'nda seccadesini serip kılan biri. Üniversiteden birincilikle mezun olmuş. Hocaları diyor ki bu çok zeki, bunu İsviçre'ye gönderelim. Bunu orada adam ederiz. Mason locasına haber veriyorlar. Bu çocuk çok zeki, bununla meşgul olun ve bizim ideolojiye uygun hale getirin, diyorlar. Doktoradan dönünce bir bakıyoruz seccade gitmiş, İslam'dan kopmuş. Onun aldığı asistanlar da bunlar. İşte bu hadiseler bana yol gösterici oldu. Anadolu insanına gönlümden hep, "Siz ne yapıyorsunuz Anadolu halkı" diyorum. Ben de o Anadolu halkından biriyim. Bizim köyden bir tek bizim aile çocuklarını okutmuş. Öteki hiçbir aile okutmamış. Erkek çocuğu ise çiftçilikle uğraşıp babasına yardım ediyor, kız ise annesine yardım ediyor. Okutmak yok, ilkokula gitmek yok, gazete okumak yok, imza atmak yok.

Beni bir ara Almanya'ya gönderdiler, yetişsin bir an evvel diye. Gittik yedi aylık bir süreye. Alman bir profesör sayesinde burs tahsis edildi, 1959 yılında.

Pazar günleri kimse gelmiyor, cumartesi kürsünün yarısı geliyor. Ben ise erken gelip geç gidiyorum. 1956 öncesinde doktorası olmayan da doçent olabiliyordu. 1956'da bu usulü kaldırdılar. Önce doktora yapılacaktı. Benim önümde doktora yapmış birisi yoktu, nereden öğrenecektim? Önce doktora nedir, nasıl yapılır edilir, bunu öğrenmek

için oradaki Almanca kitapları açıp okuyorum. Orada çok şey öğrendim. Baktım ki Alman asıllı olanlar, doktora yaparken o bölgenin, o şehrin bazı halledilmesinde zorluk olan, hemen birden bire proje mühendisine verilmekte zorluk olan sorunlarını doktora tezi olarak vermişler. Yabancılar da teorik konular vermişler. Ben de orada kalsam konum teorik olacak. Ben de düşündüm, dedim, benim İstanbul'da konum nedir, Haliç. Haliç o zamanlar öyle pis bir halde ki, lağım suları üstte yüzüyor, çünkü arıtma denen bir şey yok Türkiye'de. 1959'dan bahsediyoruz.

Soru: Hocam, yani Haliç'in kirlenmesi kanalizasyon sisteminin olmamasından mı kaynaklanıyordu?

C: Şimdi bazı fabrikalar kuruyor. Neden oralara kuruluyor? Fabrikaların işlemesi için kömür lazım, enerji lazım. O kömür nereden gelecek? Zonguldak'tan gemiye yüklüyorlar, geliyor İstanbul'a. Nerde fabrika var? Haliç'te. Oraya getirilmesi kolay diye fabrikalar orada kuruyor. İşte o fabrika atıkları oradan kaynaklı. Hatta ben İstanbul'a gelmeden önce cumhurbaşkanı İnönü'nün oğlu, orada Teknik Üniversite'de okuyor. Mühendis olan diğer oğlu. O da orada yurttaki kalıyor. Aşagıda da gelen kömürü enerjiye çevirecek fabrika var. O talebeler akciğer hastalığına tutuluyor. Bu sefer cumhurbaşkanının oğlu da hasta oluyor. Durum böyle olunca kaldırıyorlar fabrikaları oradan. İşte Haliç'in pislenme sebebi o. O kadar pis ki yüzüne bakınca insan iğreniyor. Ben de Almanya'da düşündüm. İstanbul'da yaşıyorum, demek ben dönüşümde oranın birinci problemi neyse onu ele almalıyım. Nedir

Ben yurtdışından gelince baktım ki İstanbul'da bazı yerlerde kanalizasyon hatları yapılmaya başlanmış, 1960'ların sonu gibi yani. Çok hoşuma gitti, kanalizasyon hatları yoktu eskiden çünkü.

Özel şirket yapınca ceza kesiliyor ancak devlet fabrikası bunu yapan. Devlet kendi fabrikasına ceza yazamıyor. Kitle hâlinde balık ölümlerine de bunlar sebep oluyor. O dönemde araştırmalar yapıyor. Sahilde bir makina var bunların fotoğraflarını çekiyor.

o problem? Şehir sağlığı. Haliç'in kirlenmesi. Dönüşümde Haliç Kirlenmesinin Etüdü diye bir projeye başlayacağım. Türkiye'de bu konudan anlayan hiç kimse yok. O yüzden ben de ne yapmalıyım? Almanya'daki kürsüde, laborant neler yapıyorsa ben de aynen hepsini yaptım. Başka türlü kimseden öğrenecek bir şey yok. Laboranttan ben bütün laboratuvar bilgilerini öğrendim. Ne türlü aletler kullanılıyor, kirlilik nasıl tespit ediliyor vesaire. İstanbul'a geldikten sonra gördük ki laboratuvar aletlerinden çok azı var, pek çoğu yok. Şimdi ki gibi sipariş de edilemiyor. Böyle zorluklardan geçtik. Tıp Fakültesi laboratuvarına bakıyorum, belki bu aletlerden burada vardır diye. Orada biri dedi ki; bak bizde bu aletlerden var, hiç kullanmıyoruz, belki size lazım olur. Sonra bir iki alet de dışarıdan ısmarladık, birkaç ayda geldi Almanya'dan. Neyse, biz başladık bu deneyleri yapmaya.

Ankara'da gene bakanlıkta çalışan bir Yahudi vatandaş, İstanbul'a gelmiş. Benimle karşılaştı. "İmkânı yok" dedi, "sen o deneyleri burada yapamazsın". "Sen, gel de gör bakayım" dedim, "bak nasıl yapıyorum ben". O da bizim bakanlıkta baş kimyager tabii. Bizim o dönem bakanlıktakiler, bu işleri Ermeniler, Rumlar, Yahudiler bilir ama bizim Müslüman Türkler bilmez kafasındalar. Onun için onları alıyorlar. Şimdi onlar yabancı dil de biliyorlar, İngilizce, Fransızca, Almanca falan bizimkiler de bilmiyor. Bilmezlerse yapamazlar da diye düşünüyoruz. Neyse, biz tezimizi hazırladık.

Şimdi ufak bir anekdot anlatacağım:

Pazar günü Almanya'da benden başka Alman da gelmiyor. Kapıdan

geçsem bekçi beni almıyor. Ara bir kapı var oradan atlayıp içeri giriyordum. Binanın kapısı ve odanın kapısının anahtarı bende var. Almanlar bakıyor bu ne yapıyor diye, ben oraya girip çalışıyorum. Ertesi gün bekçiler oradaki başasistana söylüyor. Bu da gidip profesöre haber verince profesör bütün asistanları toplayıp "Sizin hepinizi kovacağım ve Türkiye'den bunun gibi asistanlar getireceğim" diyor. "Hepinizin ben böyle olmasını istiyorum. Onun gibi cumartesi pazar da çalışacaksınız. En erken gelen, en geç giden o."

Soru: Hocam, "çevre sorunu" kavramı ne zaman ortaya çıkmıştır? Ne zaman kavramlaşarak insanların gündemine girmiştir?

Bu soruların cevapları için zamanında yaptığımız konferanslar ve çalışmalar var. "Çevre ve Ahlak" konulu bir derleme kitap basılmış. Burada yazarların çoğu da İlahiyatçı. 1974 yılında profesörlüğümün ilk yıllarında beni konferanslarda dinleyenler, elli yıl sonra böyle bir kitap ortaya çıkarmışlar. Herhalde o zamanlar beni dinleyenler arasında bu kitabı derleyen hocalar da varmış.

Ben doçent olduğumda "Şehir Sağlığı Tekniği Kürsüsü" adını değiştirip "çevre Teknolojisi" gibi bir isim 'verdim. Profesör olduktan sonra o kürsünün de ismini değiştirdim. Yani bu çevre konusu 1960-70'li yıllarda gündem olmaya başladı Türkiye'de. Tabii yurtdışında da bu konu gündeme gelince biz de burada gündem etmeye başladık aslında. Bu konulardaki işler için müracaatlar biraz zor oluyor. Yapalım mı yapmayalım mı diye düşünüyorsunuz, onun için ben Ege'de yeni açılan üniversitedeki arkadaşşıma ve Boğaziçi'ndeki arkadaşla-

rıma da söyledim. Siz de müracaat edin, önce sizinki geçerse ben de derim ki, bakın oralarda yapıldı bizim kadromuz hazır oralarda deriz. Hakikaten çok da faydalı oldu. Böylelikle çevre konusu gündeme girdi. Tabii burada şehir sağlığı denince yalnız şehrin içindekilerin sağlığı söz konusu. İlde, ilçede ve köyde olanların, hem hayvanların, ormanların, su, bitkiler ve her şeyin sağlığını sağlayacak bir teknoloji, zararlı olan şeylerin önlenmesi ve faydalı şeylerin sağlanması üzerine bir konu.

Soru: Dünyada bir çevre problemi var. 200 yıl önce de bir çevre sorunu var mıydı?

C: Yoktu, çünkü sanayi gelişince bu “çevre” dediğimiz şey ortaya çıktı. Sanayinin gelişmesi 1800’lü yılların üçüncü çeyreğinde 1870’li yıllarda oldu, ilk İngiltere’de. 25 sene sonra Almanya’da başladı. Bizde 75-100 yıl sonra ancak başladı. Ben yurtdışından gelince baktım ki İstanbul’da bazı yerlerde kanalizasyon hatları yapılmaya başlanmış, 1960’ların sonu gibi yani. Çok hoşuma gitti, kanalizasyon hatları yoktu eskiden çünkü. İzmir’de ortaokul okurken sokakların ortasında kanal açmışlardı. Bir metre genişliğinde kanallar, bunların üzerine kapak taşı koymuşlar, şehrin sokaklarında taşların üzerinde kapak taşı. Günde birkaç kez bir adam geçiyor “lağımçııı!” diye bağıyor. Sırtında bir kürek, bir kazma. Niye bağıyor bu adam? Çamur birikince suyun akışı duruyor. Haliyle lağımçıyı çağırıyoruz, gelip kapak taşlarını kaldırıp orayı temizliyor. 1940’lı yıllarda İzmir şehrinin durumu böyleydi.

İngiltere’de 1870’li yıllarda sanayi devrimi oldu ve fabrikalar kuruldu. Fabrikadan çıkan atıklar evdekiler-

den daha fazla tabii. Onların kirli atıkları çoktu mesela. Türkiye’de şahit olduğum durum, fabrikalarda biriken zehirli maddelerin de olduğu sular cumartesi akşamı Haliç’e bırakılıyor. Haliç’e yavrulamak için balıklar da aynı vakitte iniyor. Körfeze de bırakılıyor bu zehirli atık sular. Haliyle oradaki balıklar ölüyor. Pazar sabahları araştırma yapıyoruz biz de. Bir bakıyoruz balık mezarlığı haline gelmiş buralar. Bunları İzmit valiliğine, kaymakamlara, sağlık müdürlüğüne vesaire anlatıyoruz, konferans veriyoruz çevre kirliliği hakkında. Dikkatle dinliyorlar, TÜBİTAK’tan gelince dinliyorlar.

Soru: Peki hocam, kanun var da bu kanuna rağmen mi böyle yapılıyor yoksa kanun mu yok?

C: Özel şirket yapınca ceza kesiyor ancak devlet fabrikası bunu yapan. Devlet kendi fabrikasına ceza yazamıyor. Kitle hâlinde balık ölümlerine de bunlar sebep oluyor. O dönemde araştırmalar yapıyor. Sahilde bir makina var bunların fotoğraflarını çekiyor. Bir de deniz vasıtası var, motor filan, oradan numune alacak, biz sahilden söylüyoruz nereden numune alınacak diye. Bizim bunu söylememiz için telsiz cihazı lazım değil mi? Ancak telsiz cihazı bulundurmamak yasak. Sonra ben ne yaptım? Bu yasak olan telsizi BM Kalkınma Programı’na yazdım. Bize böyle bir şey lazım diye. Biz paramızla alamıyoruz, yasak. Ancak siz gönderirseniz sorun olmaz.” diye. Dünya Sağlık Örgütü’ne de yazdım.

Soru: Nasıl ki insan sağlığında ilaçlar kullanılıyorsa tarımda da bitkilerde, ağaçlarda ilaçlar kullanılıyor. Bu kullanılan ilaçların çevre kirliliği üzerindeki etkisi

Gelişmiş ülkeler mesela Almanya gibi, gazetelere ilan veriyor. Şu kadar atığımı uzaklaştırmak için tekliflerinizi bekliyorum diye. Bazı gemiler veya motorlar o kirli atıkları alıyor Tuna nehrinden geçirerek Karadeniz’e getiriyor, ama hemen Karadeniz’e de değil İstanbul Boğazı’na yakın yerlerde denize veriyor.

Müsilajın sebeplerine bakınca mesela arıtma tesislerinde arıtma işlerinin durdurulması İstanbul'da.

nedir?

C: Tarım ürünlerinde kullanılan ilaçlar aynı İzmit körfezindeki firmaların zehirli atıkları biriktirip Pazar günü körfeze boşaltması ile kitle halinde balıkları öldürmesi gibi sorunlara yol açıyor.

Soru: Biz suyu yer atından, barajlardan alıyoruz, bu tarlalara ağaçlara vs. atılan ilaçların yeraltı sularına veya barajlara bir etkisi oluyor mu?

C: Gayet tabii, zehirli atıklar suya karışıyorsa az da olsa, zeminin geçirgenliğine bağlı olarak sızıntılar olabiliyor. Çok geçirgen zeminde atıklar yeraltı sularını zehirlerken az geçirgen yerlerde olmuyor.

Soru: Yıllar geçtikçe çevre sorunlarının çözümleri kolaylaşıyor mu zorlaşıyor mu? Ne yapmak lazım?

C: Her iki taraf da gelişiyor tabii. Taraf dediğim, ne yapmalıyız diye sorunlara çare arayanlar da sanayi tarafı da. Devlet kendi fabrikalarını kapatmıyor yine de, teknoloji ilerledikçe ileri memleketler geri kalmışlara fabrika kurarak kendi memleketini kirletmemek istiyorlar. Burayı kirletip kendi memleketini kirletmeden üretim yapıyorlar.

Soru: Sanayi enerjiye ihtiyaç duyuyor. İnsanlar enerji çeşitlerini artırmaya çalışıyorlar. Bir de nükleer enerji ve çalışmaları var. Bu nükleer çalışmalar çevreyi ne derece etkiliyor?

C: Bu atıkların nereye akıtıldığı mühim. Zeminin geçirgenliği, hangi tarım ürününün üretiminin yapıldığına, arazideki nehir ve diğer su kaynaklarına bağlı olarak zarar miktarı, zararın neyi nasıl etkilediği değişir. TÜBİTAK 25-30 yıl evvel bir ricada bulundu. Bandırma civarında bu memleket için faydalı bir fabrika vardı. Bunlar dışarıdan kul-

landıkları malzemeleri topluyorlar ve bir yerde biriktiriyorlar. Tabi bu yığın halinde biriktirilen malzemeler fabrika ihtiyaç duydukça alındığından ortalık yerde bırakılıyor. Açıkta yani hammaddeler. Yağmur suları bu hammaddeye sızıp vurdukça bunların akıntısı dereye sızıyor. Ziraatçılar bunu gübreli su sanıp tarlalarına veriyorlar. Bir zaman sonra hasat hasarlı olunca adamlar mahkemeye veriyorlar nitede. Bilirkişi heyeti oluşturuluyor, neden böyle oldu ürünler diye, ancak heyet bu işlerden pek anlamıyor. Ben o dönemde bu işler için ihtisas mahkemeleri kurun diye tavsiye ettim, ziraatçı yok bilirkişi heyetinde, toprak bilen adam yok çünkü.

Soru: Hocam az evvel gelip burada fabrika açıyor gelişmiş ülkeler, burayı kirletiyor dediniz. Bir de gelişmiş ülkeler kendisindeki sanayi atıklarını gemilerle başka yerlere atıyorlar.

C: Evet, hatta gelişmiş ülkeler mesela Almanya gibi, gazetelere ilan veriyor. Şu kadar atığımı uzaklaştırmak için tekliflerinizi bekliyorum diye. Bazı gemiler veya motorlar o kirli atıkları alıyor Tuna nehrinden geçirerek Karadeniz'e getiriyor, ama hemen Karadeniz'e de değil İstanbul Boğazı'na yakın yerlerde denize veriyor.

Soru: Bu son zamanlardaki çıkan müsilajda da bunların etkisi var mıdır?

Olabilir. Çünkü bundan evvel de İstanbul'un suları hep bulanık geldi. Arıtmadan kaynaklı olarak. Şeker fabrikaları yazın çalışmaz. Sonbahara doğru çalışmaya başlar. Onların çalışma zamanı farklıdır. Onların zehirli atıkları bir havuzda bekler. Ağustos ayında bu suyu nehre veriyorlar. Bu nehirde Mar-

mara'ya, nehirlerle falan gidiyor, İstanbul'un suyunun alındığı yerlere gidiyor yani. Bunun farkında değildiler. Sonra ekipler gönderildi nedenin ne olduğunu anlamak için, ağustosta fark ediyorlar şeker fabrikalarının atıklarından oluştuğu anlaşılıyor. Zira fabrikalarda çeşitli birimlerden kaynaklı atıklar oluşur. Aynı havuzda biriktirilir bunlar. Türkiye'de yaşandı bu durum.

Soru: Dünyada su problemi eskiden beri var. Önümüzdeki 50-100 yıl için dünya bu su sorununu nasıl çözecek?

Bir kere sulara verilen zehirli atıkları vermeyerek başlanmalı. Müsilağın sebeplerine bakınca mesela arıtma tesislerinde arıtma işlerinin durdurulması İstanbul'da. Siyasi sebepler, bilgisizlik gibi sebepleri de var bu işin. Diyorlar ki eskiden kolaydı bu işler, şimdi denize deşarj ediliyor bu atık sular. Derin deniz deşarjı deniliyor buna. Bu benim doçentlik çalışmamdı. Bunu Türkiye'ye ben getirdim. Getirdim ama usulüne uygun yaptıklarımızda bir sorun yok, ötekiler boş

ver o kadar derine niye götürelim, 5-10 metre derine bırakalım, hem fazla da masraf gitmez diyor. Yeni gelen yönetimler böyle diyebiliyor çünkü bilen adamlar değiştirilmiş oluyor. Marmara denizine, İstanbul Boğazı'na, Çanakkale Boğazı'na iki yerden su giriyor: Biri Akdeniz'den diğeri Karadeniz'den. Akdeniz'den gelen su ki Akdeniz dünyadaki denizler içerisinde en tuzlu olanlardan biridir, tuzluluk çok yüksek. Suyu ağırdır yani. Karadeniz'de ise tuzluluk çok az. Suyu hafiftir. Nehirlerin getirdiği tuzsuz en hafif su var üstte de. Boğazda bu ölçümleri yapıyoruz, Karadeniz suyu akıp boğazdan geçiyor. Akdeniz suyu da yukarıdan aşağıya akıyor. Marmara denizine dökülürken bu sular aşağıdaki tuzlu su miktarı fazla olunca birbirine karışmıyor. Yoğunlukları farklı çünkü. Kur'an-ı Kerim'de dediği gibi "birbirine karışmıyor" yani.

Neyse, bu ölçümler için ben üniversitemden motor ve taksi parası istedim. Ancak bana bu parayı vermediler, bu bizi aldatacak gerek

yok dediler. Ancak Allah başka bir yol açtı önümüze. 1980 darbesi sonrasında Haliç'i gezen generaler buradaki kirliliğin boyutlarını görüyorlar. Valiyi azarlıyorlar. Vali de kaymakamlara kızıyor, derken birisi diyor ki, "İTÜ'deki inşaat fakültesi bölümüne git. Orada bu işlerle ilgilenen biri var." Bana para vermiyorlardı ya, bu durumdan sonra ne zaman para istesem hemen hazır.

Marmara Denizi Karadeniz ile Akdeniz'in arasında, altta Karadeniz üstte Akdeniz suyu. Bu ölçümler aynı tabii, ama arıtmada benim getirdiğim metotta biz az arıtılmış suyu denize veriyoruz, ben diyorum ki denizin tabanında 40 metre derine, ağız iki yana açık borularla verince yoğunluğu daha az oluyor. Tıpkı bir fabrika bacasından çıkan sıcak dumanın dimdik çıkması gibi çıkar çıkmaz dağılmadan azar azar çıkması gibi. Bu borulardan çıkan az arıtılmış sular da hafif çıkıyor, karışarak. Karadeniz ve Akdeniz suyunun arasında yoğunluğu sebebiyle kalıyor bu su. Yukarıda yüzen insan 20 metre derine kadar dalmıyor ki. Düşününce oluyor. İstanbul'da ve Tekirdağ'da yapılan projelere bakıyoruz masrafsız halletmek için, masraflı ama olması gereken metoda bakmıyorlar. Son zamanda bu çok arttı. Yeni yönetimler bu masraf işini siyasileştiriyor.

Hocam, bize vakit ayırdığınız için çok teşekkür ediyoruz. Allah sağlık afiyet versin.

İklim Değişikliği, Orman Yangınları ve Ormanların Geleceği

Yılmaz ÇATAL

Prof. Dr., Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Orman Fakültesi

İnsanoğlunun doymak bilmez enerji ihtiyacı nedeniyle; fosil yakıtların kullanımı, orman alanlarının daraltılması, arazi kullanımı şeklinin değişmesi ve 18. yy'ın getirdiği sanayi devrimi ile birlikte atmosfere salınan sera gazlarının atmosferdeki birikimleri sürekli olarak artmaktadır. Atmosferde sera etkisi yaratan gazların birikmesiyle yeryüzünde ısınma daha çok hissedilmeye başlanmıştır. 1980'li yıllardan sonra daha da belirginleşerek, hemen her yıl bir önceki yıla göre daha sıcak olmak üzere, küresel sıcaklık rekorları kırılmış; Dünya üzerinde ekstrem sıcaklık ölçümleri frekansı hızla artmıştır. 7 Ağustos 2020'de ABD'nin California eyaletindeki Death Valley Ulusal Parkı'nda 54.4 oC ile dünya tarihinin en yüksek sıcaklığı ölçülmüştür. Yine 11 Ağustos 2021'de Avrupa'nın en yüksek sıcaklık değeri 48.8 oC ile İtalya/Sicilya'da kayıtlara geçerken aynı gün Tunus/Kayrevan'da termometreler 50.3 oC'yi göstermiştir. 2021 yılı Ağustos ayında kuzey kutbuna ılıman iklim bölgesi yağışı olan yağmur, ilk defa yağmıştır. Birleşmiş Milletler altında yer alan Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ortaklığında yürütülen ve 1988 yılında kurulan Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) tarafından 2013 yılında yayınlanan beşinci değerlendirme raporunda "İklim değişikliği kesinlikle vardır ve insan kaynaklıdır." ifadesi yer almıştır.

İklim değişikliği; ekosistemdeki biyolojik çeşitliliği ve ekosistem hizmetlerini etkileyerek insanları etkilemektedir. Ekosistemler; belirli bir alandaki tüm canlıların yanı sıra etkileşimde bulundukları hava, su, toprak ve güneş ışığı gibi cansız varlıkları da içerir. Ekosistemler canlı ve cansızlardan ve bunların karşılıklı etki ve ilişkilerinden oluşan, yapısal ve fonksiyonel özelliklere sahip, enerji alışverişi yapan, gelişip çeşitlenebilen ve bu sayede değişebilen dinamik yapıları açık sistemlerdir. Doğal ekosistemler; karasal ve sulak ekosistemler olarak ikiye ayrılmaktadır. Karasal ekosistemlerin içinde orman ekosistemlerinin önemli bir yeri olup insan ile etkileşimi sürdükçe aslında insanoğlunun hayatının devamını garanti eden bir ekosistemdir. İnsanoğlu var olduğu günden itibaren ormanları sürekli olarak kullanmıştır. İlk olarak barınma, vahşi hayvanlardan korunma, savaşlarda gizlenme ve besin kaynağı olarak ormanlardan istifade etmiştir. Gün geçtikçe insanların ormandan kullanım amacı değişmiş, orman ürünleri yanı sıra ormanın hizmetlerinden yararlanmaya başlamıştır.

İklim değişikliği ile birlikte yaşam alanları tahrip olmakta, habitat kirliliği ortaya çıkmaktadır. Bu durum aslında türlerin yaşam alanlarını tehdit ederek strese girmelerine ve yeni yaşam alanına taşınmasına veya bulundukları yerde strese bağlı olarak biyotik ve abiyotik etkenlere karşı daya-

nüksüz hale gelmelerine sebep olmaktadır. IPCC raporuna göre de bu yüzyılın sonuna kadar bitki ve hayvan türü çeşitliliğinin %20-30 civarının kaybolacağı ön görülmektedir. Bu durumda iklim değişikliğinin ormanlar üzerinde eksisinin olmayacağını söylemek mümkün değildir.

İklim değişikliği sadece ekosistemleri ve türleri doğrudan etkilemekle kalmaz aynı zamanda insan stres etkenleri ile de etkileşime girer. Bazı stres etkenleri tek başlarına hareket ettiklerinde yalnızca küçük etkilere neden olsalar da bunların kümülatif etkileri dramatik ekolojik değişikliklere yol açabilir. Örneğin; iklim değişikliği, arazi yeterliliği bakımından fakir olan kıyı bölgelerinde deniz seviyesinin yükselmesiyle stresi şiddetlendirebilir. Aynı şekilde iklim değişikliği şiddetli yağmur fırtınalarında artışa yol açarsa yakın zamanda ağaçlandırılmış ormanlık alanlar erozyona karşı savunmasız hale gelebilir, erozyon ve toprak kaymalarına neden olabilir. Özellikle iklime duyarlı olan türlere örnek olarak tavşanlar grubunda yer alan pika gibi dağ ortamlarına uyum sağlamış hayvanlar ile halkalı foklar ve kutup ayıları gibi deniz buzu habitatlarına bağımlı hayvanlar ve Kuzeybatı Pasifik'teki somon gibi soğuk su balıkları verilebilir.

Dünya üzerinde ekosistemler canlı ve cansızlardan ve bunların karşılıklı etkileşimleri ile ilişkilerinden oluşan, yapısal ve fonksiyonel özelliklere sahip, kendi aralarında enerji alış-verişi yapan, buna bağlı olarak gelişip çeşitlenebilen dinamik yapıya sahip sistemlerdir. İklim, ekosistemler üzerinde önemli bir çevresel etkidir. Örneğin küresel ısınmaya bağlı olarak iklim değişikliği ile hayvan türleri daha yüksek enlemlere veya sıcaklıkların hayatta kalmaları için daha el-

verişli olduğu daha yüksek rakımlara göç etmek zorunda kalabilir. Aynı şekilde buzulların erimesi ile deniz seviyesi yükseldikçe deniz seviyesinden daha yüksek yerlerde bulunan tatlı su sistemine tuzlu su girmesi bazı kritik türleri yer değiştirmeye veya ölmeye zorlayabilir. Yine bitki türlerinin göç durumu olmadığı için kısa sürede türlerin yok olmasına ve dar alanda izole kalmasına sebep olabilir. Bu şekilde ekosistemlerde besin zincirinin kritik elamanları olan avcılar veya avları ortadan kalkabilir, bu durum sonucunda ekosistemin yeniden dengelemesi uzun süre alır, yeni duruma adaptasyonlarda planlanmayan istilalar ve afetler ortaya çıkabilir.

Süreç ile birlikte artık insan etkisine dayalı küresel ısınma yüzünden dünyada orman yangınları büyük afetler şeklinde görülmeye başlanmıştır. Özellikle Akdeniz iklim bölgeleri olan Güney Avrupa, Amerika kıtasının orta kısmına yakın yerler ile Avustralya kıtasında uzun süren ve büyük yangınların olumsuz etkisi daha çok hissedilmeye başlamıştır.

Son aylarda ülkemiz orman yangınları ile mücadele etmektedir. Aslında tüm dünya son beş yıldır ciddi şekilde orman yangınları ile baş etmeye çalışmakta, orman yangınları büyük afetler şeklinde görülmektedir. Örnek olarak hatırlayacağımız orman yangınlarının başında dünyanın akciğerleri olarak tabir edilen 2019 yılında Brezilya'da sosyolojik nedenlerden dolayı çok sayıda ortaya çıkan yangınlardır. Brezilya Uzay Araştırma Enstitüsü (INPE) verilerine göre Amazonlar'da 2019 yılı içerisinde 72 bin 843 orman yangını çıkmış, yanan bölgelerde tarım ve hayvancılık için alanlar açılmış, bu yangınlar sebebiyle 200.000 hektar büyüklüğünde orman yok olmuştur. Yine 2019 yılında Avusturalya'da

çıkan ve aylarca süren 8 milyon hektardan fazla alanda zarar yapan orman yangınında sadece insanlar ve ağaçlar yanı sıra 1 milyarı aşkın hayvan da ölmüştür. 2018 yılında Yunanistan'da çıkan orman yangınında 102 kişi feci bir şekilde can vermiştir. Yine 2020 ve 2021 yıllarında ABD ile Rusya'da milyonlarca hektar alan orman yangınlarından zarar görmüştür. Bu yıl ise ülkemizde 15 gün içinde 300'den fazla orman yangını çıkmış ve şu an bunların tamamı kontrol altına alınmıştır. Yangınlarda toplam 140 bin hektar alan zarar görmüştür.

Küresel ısınma sonucu ortaya çıkan kuraklık nedeniyle yangınların başlama ve yayılma oranında bir artış beklenmektedir. Özellikle ormanların alt tabakalarında yer alan karayosunu ve otsu bitkilerin söz konusu kuraklıktan dolayı kurumaması, yangının ortaya çıkma ve yayılma ihtimalini bir hayli yükseltmektedir. Sıcaklık; buharlaşma ve tutuşma indeksini arttırdığından orman yangınlarının da artmasına sebep olur. İşte bu yüzden sıcaklıklarda ortaya çıkacak küçük boyutlu farklılıklar bile orman yangınlarında istatistiksel olarak anlamlı bir artışa yol açabilecektir.

Burada ilk akla gelen sorulardan bir tanesi, bu orman yangınları ile iklim değişiminin etkileşimidir. Küresel ısınmanın tüm etkileri iklim değişimi ile sonuçlanmakta olup bu süreç sıcaklığın artması ile birlikte zaman zaman ekstrem hava olaylarını ortaya çıkarmaktadır. Normal iklim hareketlerinde ekstrem iklim koşulları rastlanan bir durumdur. Ancak, iklim değişimi ekstrem iklim olaylarının frekansını arttırmaktadır.

Ülkemizin kuzey bölgelerinde sıcaklık değerlerinin düşmesi ile alçak basınç alanları oluşurken güney kesimlerde ise yüksek sıcaklık, yüksek basınç bölgeleri

İklim değişikliği; ekosistemdeki biyolojik çeşitliliği ve ekosistem hizmetlerini etkileyerek insanları etkilemektedir. Ekosistemler; belirli bir alandaki tüm canlıların yanı sıra etkileşimde bulundukları hava, su, toprak ve güneş ışığı gibi cansız varlıkları da içerir.

oluşturmuştur. Temel kaide olarak alçak basınç bölgelerinden yüksek basınç bölgelerine doğru hava akımı olur. Bu basınç farklılığından dolayı ülkemizin kuzeyinden güneyine doğru hava akımı ve dolayısıyla rüzgâr oluşmuştur. Bu rüzgâr İç Anadolu bölgesinden geçerken kurak ve nemsiz havayı alarak Akdeniz ve Ege kıyılarına taşımıştır. 50-80 km/sa arasında hız ile bu hava akımı kıyılardaki hava nemini de düşürerek %5-15 arasında yer almasına neden olmuştur. Böylece, 47 oC sıcaklıklara ulaşan yangın bölgelerine kuru ve rüzgârlı bir iklim koşulu oluşmuştur. Bu değerler ile de orman yangınlarının yayılımı için maalesef optimal koşullar oluşmuştur.

Yanan Orman Alanlarının Geleceği

Orman yangınları oluştuktan sonra akla gelen en önemli soru “Yanan alanların akıbeti ne olacak?” dır. Bu konuda spekülasyon birçok yaklaşım olmak ile birlikte orman alanlarının korunması ile ilgili ülkemizin güçlü bir yasal alt yapısı vardır. Ülkelerin manifestosu olarak kabul edilen; devletin yönetim biçimini belirterek yasama, yürütme, yargılama erklerinin nasıl kullanılacağını gösteren; yurttaşların hak ve ödevlerini, özgürlüklerini saptayan ve düzenleyen; yasa sıralamasında en önde gelen yasa, yani anayasamızda 169 ve 170. maddeler orman ile ilgili konulara atıfta bulunmaktadır. 169.maddesi “Ormanların korunması ve geliştirilmesi” 170.maddesi ise “Orman köylüsünün korunması” konularında şekillendirilmiştir. Buradan hareket ile Anayasamızın 169.maddesi;

“Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapıla-

maz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir...”

şeklinde ifade edilmektedir. Bu çerçevede yanan orman alanlarının akıbeti anayasamızın ilgili maddesince garanti altına alınmış ve yangından sonraki durumu tanımlanmıştır. Bu doğrultuda ülkemizde yanan bir orman alanında imar çalışmasının yapılması kesinlikle mümkün değildir.

Eğer ormanların yakılması ve orman alanının daraltılması ile ilgili suç işlendiği zaman bu suçlar yine anayasamızın 169.maddesi gereği genel ve özel af kapsamına alınmaz. İlgili maddenin fıkrası;

“Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasi propaganda yapılamaz; çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınmaz...”

şeklinde ifade edilmektedir.

Yanan Alanlar Tekrar Nasıl Orman Olacak?

Yanan orman alanlarının tekrar orman ekosistemine kazandırılması maalesef yıllar alacaktır. Alanın ilk adımı olarak yeşil dokunun oluşturulması gerekmektedir. Bu yüzden yörede tekrar yeşil dokunun oluşturulması için iki konu göz önünde bulundurulmalıdır: Bunlardan birincisi, kızılçam ormanlarının tekrar kızılçam ormanına dönüştürülmesi gerekmektedir olup kızılçam bu yörede milyonlarca yıldır uyum sağlamış bir türdür; diğeri ise maki bitki örtüsüdür. Maki bitki örtüsü de yangından sonra tekrar sürgün verebilmektedir. Yani, yanan üst bitki gövdesi ile maki bitkileri ölmektedir. Köklerinden sürgün vermek suretiyle tekrar maki ormanına dönmektedir.

Orman yangınlarının sık gözlemlendiği Akdeniz Havzası, Köp-

pen-Geiger iklim sınıflandırması Cs grubunda yer alan ve genel olarak kışları ılıman ve yağışlı, yazları ise sıcak ve kurak iklim tipine sahiptir. Ayrıca, Akdeniz çevresi insanlık tarihi boyunca ve günümüzde de insan faaliyetlerinin en yoğun olduğu bir çevre olmuştur. Tüm medeniyetler bu çevrede yaşamış veya etkileşimde bulunmuştur. Bu yüzden bu havzada ormanlar üzerinde insan faktörlü olumsuz etki her zaman en üst düzeydedir. Akdeniz'in batı havzasında halepçamı, ülkemizin de bulunduğu doğu havzasında ise kızılçam hâkim ağaç türüdür.

Yanan alanlara tekrar kızılçam ormanı oluşturulmaması fikri dile getirilmektedir. Ancak, ülkemizde uzun yaz kuraklığının görüldüğü Akdeniz ve Ege bölgelerinin en yaygın ağaç türü kızılçamdır. Paleobotanik (Bitki Fosili) araştırmalarına göre 23 milyon yıldır çamlar Anadolu'dadır. Kızılçam sıcak-kurak iklim koşullarına yüksek derecede uyum sağlamış olup bir yandan yangına dayanıklılık özellikleri gösterirken bir yandan da yangından sonra ormanların sürekliliğini garanti altına alacak kozalak ve tohumlara sahiptir. Yaşlı kızılçam ağaçları gövdelerini saran kalın kabukları sayesinde örtü yangınlarından kendisini koruyabilen ağaçlardır. Kızılçamın daha sık ve bol tohum vermesi, tohumlarını kışın değil de yaz aylarında dökmesi aslında bu türün yangına dayanıklı ve kendini yenileyebilen ormanlar kurduğunun bir göstergesidir. Bu sayede binlerce yıldır bu coğrafyada varlıklarını sürdürmektedirler.

Kızılçamlar kurak alanlara uyum sağlamış olup yangından sonra sürekliliğini garanti altına alacak kozalaklar ve kozalaklarında yangın sırasında korunan tohumlara sahiptir. Bu yüzden yanan orman alanında öncelikle pasif, yâri pasif

ve aktif restorasyon yapılması gerekmektedir. Bunları kısaca açıklayacak olursak, pasif restorasyon makilik alanlarda ve alan üzerinde ağaçlarda kozalaklar var ise alan korumaya alınacaktır. Doğal süreçte maki bitkilerinin tekrar sürgün vermesi beklenecek, kozalak bulunan ağaçlar kesilerek kozalaklardan tohum dökülmesi ve kozalakların alana üzerine serilmesi ile doğal sürecinde yeni genç kızılçam fidanlarının gelmesi sağlanacaktır.

Yarı pasif restorasyon yönteminde ise alanda yeterli kozalağa sahip ağaç yoksa alandaki kozalakların tohum dökmesi ve yakın alanlardan elde edilen tohumların araziye ekilmesi ile orman oluşturulması sağlanacaktır. Aktif restorasyon yöntemi ile de alandaki ağaçların yüksek ısı dolayısıyla kozalakları tamamen yanmış veya kozalak verecek yaşa gelmemiş halde yanmış durumda ise toprak sürümü yoluyla fidanlıkarda yetiştirilen fidanlar sahaya dikilecektir. Tercihen biyolojik çeşitliliği en çoklayan ve ekonomik olan yöntem pasif restorasyon olup bu yöntem en önceliklendirilen yöntem olmalıdır.

Orman alanlarında sulama yapılamadığı için kızılçam dışında zeytin ve benzeri ağaçların dikilmesi mümkün değildir. Ayrıca, bu konu sadece meyve vermek ile değerlendirilmemelidir. Kızılçam ülkemizin odun ihtiyacının büyük çoğunluğunu karşıladığı gibi hızlı büyümesi ile karbon depolayarak oksijen üretiminde ve dolayısıyla küresel ısınmaya karşı önemli bir argümandır.

Sonuç

Son olarak küresel ısınmanın var olduğu ve etkilerinin gün geçtikçe arttığı aşikardır. Bu yüzden bireysel ve toplumsal olarak bazı adımlar atılması gerekmektedir. Birilerinin bir şey yapmasını beklemek yerine harekete geçme zamanımız geldi de geçiyor.

Kısaca özetleyecek olursak; artık her yerde enerji verimliliğinin ve tasarrufunun arttıracak önlemler olarak yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmamamız gerekmektedir. Buna bağlı olarak karbon emisyonu az yakıtları kullanmak zorunda olmalıyız. Enerji üretiminde ve günlük hayatımızda enerji kullanımında fosil yakıt yakma teknolojilerinin iyileştirilmesi, daha verimli hale getirilmesi ile birleşik ısı ve güç santrallerinin yaygınlaştırılması elzem hale dönüşmüştür. Ulaşım sistemimizi daha az yakıt tüketimine neden olan ağ ile oluşturup şehir içinde elektriğe dayalı raylı toplu taşımacılığın, şehirlerarası yük ve yolcu taşımacılığında demiryollarının ve denizyollarının ön plana çıkarılması ve zorlanması konuşulmalıdır.

Zira artık küresel iklim değişikliği sorunuyla mücadelenin sadece devletlerarasında değil aynı zamanda ulus üstü ve ulus altı diğer yönetim kademeleri ile özel sektör ve sivil toplum örgütleri arasında daha önce hiç görülmemiş derecede daha fazla iş birliği yapmayı gerektirdiği anlaşılmıştır. Başarılı azaltım ve uyum politikaları için uluslararası ve ulusal aktörler tarafından alınan iklim tedbirlerinin yerel kademede birçok inisiyatif tarafından tasarlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Dünyamız dört buçuk milyar yaşında.

Aslında dünyanın iklimi var olduğu zamandan bu tarafa birçok kez değişmiştir. Ancak, sanayi devriminden beri insanoğlu iklimi daha da hızlı değişmeye ve doğanın dengelerini bozmaya başlamıştır. Bu bozulmadan en çok etkilenen orman ekosistemidir. Görüyoruz ki, insanoğlu sürekli doğa ile mücadele halinde, bu mücadeleyi insanoğlu kazandığı zaman geleceğimiz yani yine insanoğlu kaybedecek!

Uluslararası Çevre ve Ahlâk Sempozyumları

Ali ÖZTÜRK

Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Sempozyum ya da Türk Dil Kurumunun teklif ettiği şekliyle bilgi şöleni, alanlarında uzman kişilerin bir araya gelerek görüş ve düşüncelerini bir bildiri çerçevesinde ifade ettikleri, akabinde sunulan bildirilerin etraflıca müzakere edildiği bilimsel toplantılardır. Sunum ve tartışmaların yayına dönüşmesiyle söz konusu akademik faaliyet kalıcı hâle gelmiş olur. Bu yazımda, 2013 yılında başlayan, 2014 yılından itibaren iki yıllık periyotlarla icra edilen, son olarak 2020’de beşincisi düzenlenen uzun soluklu bir akademik faaliyet olmaya aday Uluslararası Çevre ve Ahlak Sempozyumlarından bahsetmek istiyorum. Söz konusu Sempozyumlar dizisi, bir çatı kuruluş olan Çevre Kuruluşları Dayanışma Derneği (ÇEKÜD), Çevre Vakfı ve Akademik Platform’un öncülüğünde, başta üniversiteler olmak üzere konuya duyarlı diğer bazı sivil ve resmi kuruluşlarının destekleriyle gerçekleştirilmektedir.¹

Çevre ve ahlak sempozyumları, çevre sorunlarını maddi sebep-sonuç zinciri içinde ele almanın yanında modern çevresel felaketlerin temelindeki felsefi ve sosyolojik arka plana, manevi ve ahlaki değerlerin aşınmasına ve bunların çözümlerine yönelik tebliğlerin sunulduğu çok disiplinli bir bilimsel platform olarak dikkati çekmektedir. Bu sempozyumlar dizisinde, temelde insan unsurunun bulunduğu kabul edilen çevre problemleri, bir nevi yaratılış normu olan ahlak ile ilişkilendirerek farklı ve orijinal bir bakış açısıyla tartışmaya açılmıştır. Beşincisi 2020 yılında “Şehirleşme, Göç ve Çevre Etkileşimi” ana temasıyla gerçekleştirilen sempozyumun tanıtım yazısındaki şu ifadeler çevre konusunun niçin ahlak gibi değer yüklü bir kavram ile birlikte ele alındığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

“...Çevresel sorunların ortaya çıkmasında aşırı üretim ve gereksiz tüketimler yanında, israf gibi birçok sebepler yer almaktadır. Dolayısıyla çevre konusunun ahlaki değerlerden bağımsız düşünülemeyeceği açıktır.

Çevre sorunlarının temelinde, bireysel ve toplumsal değerlerin değişmesi, bozulması gibi etkenler de söz konusudur. Genel olarak Ahlaki Değer-

¹ Uluslararası Çevre ve Ahlak sempozyumlarının başından beri fikren ve fiilen emektarı Sayın Doktor Hüseyin BUDAK Bey’e verdiği kıymetli bilgilerden dolayı müteşekkirim.

ler olarak ifade edebileceğimiz bir kısım evrensel insani değerlerin yok olması, toplumsallıktan bireyselliğe dönüşüm de sorunları artıran önemli etkenlerdir.²

Eksikliği gitgide hissedilen, ulusal ve uluslararası platformlarda gündemden düşmüş olan ahlaki değerler ile çevrenin sıkı bağı, Çevre ve Ahlak Sempozyumlarının ana konusu olarak gündeme gelmektedir. Unuttuğumuz ahlaki değerlerin çevre açısından da ne derece önemli ve çözüm odaklı yaklaşımlar sunma potansiyeline sahip olduğu bu sempozyumlarda ortaya çıkmaktadır...”

İlk Çevre ve Ahlak Sempozyumunun 2013 yılında iki ayrı şehirde yapıldığı görülmektedir. Biri, Gaziantep Üniversitesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi ve Şehitkâmil Belediyesi işbirliğiyle “Ulusal Çevre Ve Ahlak Sempozyumu” adıyla 04-05 Ekim tarihleri arasında Gaziantep’te; diğeri de Gümüşhane Üniversitesi’nin ev sahipliğinde, uluslararası katılımlı olarak 24-26 Ekim tarihlerinde Gümüşhane’de gerçekleştirilmiştir.

İkinci sempozyum, uluslararası

sı niteliğe sahip olarak 2014 yılı Ekim ayında, Adıyaman Üniversitesi’nin ev sahipliğinde Adıyaman’da yapılmıştır. Bu tarihten itibaren iki yılda bir düzenlenmesi kararlaştırılmış ve bu şekilde istikrar kazanmıştır. Üçüncü sempozyumun 2016 yılında Saraybosna’da yapılması planlanmışken 15 Temmuz menfur darbe girişimi sonrasında toplantının adresi Alanya olarak değiştirilmiştir. Uluslararası Saraybosna (IUS), Sakarya ve Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitelerinin de desteğiyle 4-6 Kasım tarihlerinde Alanya’da yapılmıştır. Dördüncüsü 2018 Haziran’ında Uluslararası Saraybosna Üniversitesi’nin ev sahipliğinde Bosna Hersek’in başkenti Saraybosna’da; beşincisi ise Yıldız Teknik Üniversitesinin desteğiyle 24-25 Eylül 2020 tarihlerinde İstanbul’da, küresel salgın kaynaklı kısıtlamalar sebebiyle çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir.

Her ne kadar söz konusu sempozyumlar zincirinin ilk halkası sempozyumun resmi sayfasında (<http://www.i-sem.info>) 2013 olarak tarihlense de organizasyonun öncü kuruluşu olan ÇEKÜD’ün

Çevre ve ahlak sempozyumları, çevre sorunlarını maddi sebep-sonuç zinciri içinde ele almanın yanında modern çevresel felaketlerin temelindeki felsefi ve sosyolojik arka plana, manevi ve ahlaki değerlerin aşınmasına ve bunların çözümlerine yönelik tebliğlerin sunulduğu çok disiplinli bir bilimsel platform olarak dikkati çekmektedir.

² <http://www.i-sem.info/> (Sempozyum Başkanı Prof. Dr. Eyüp DEBİK’in tanıtım yazısı). Erişim: 21.08.2021

Zira modern zamanların ürettiği bir probleme, bütün insanlığı kuşatacak kadim değerler ekseninde çözümler üretilmeye çalışılmasının bu tür bilimsel faaliyetleri ilgi çekici ve anlamlı hâle getirdiği söylenebilir.

düzenlediği çevre konulu bilimsel toplantıların tarihi daha eskilere dayanmaktadır. ÇEKÜD'ün desteğiyle düzenlenen ilk Çevre sempozyumu iki binli yılların başlarına kadar gitmektedir. 03-04 Haziran 2006 tarihlerinde Bahçelievler Belediyesi tarafından düzenlenen "Uluslararası Çevre Sempozyumu", çeşitli resmi ve sivil kuruluşların yanı sıra ÇEKÜD işbirliğiyle gerçekleşmiştir. ÇEKÜD'ün düzenlediği bir diğer sempozyum da Korona virüs sebebiyle Hakk'ın rahmetine kavuşan merhum Prof. Dr. Burhanettin Uysal'ın rektörlüğü döneminde Karabük Üniversitesi işbirliği ile 16-17 Kasım 2012 tarihlerinde gerçekleştirilen "Tüketim Toplumu ve Çevre Sempozyumu" dur.

Sunulan bildirilerin konularına bakıldığında, sanayileşmenin sebep olduğu çevre sorunlarından farklı dinî öğretilerin çevre yaklaşımlarına kadar geniş bir alanı kapsadığı görülmektedir. Yukarıda değinildiği gibi bu sempozyumlarda çevre konusu, sadece iklim değişiklikleri, teknolojik süreçler vb. fen bilimleri sahasına sıkıştırılmayıp, dinî, tarihî, felsefî, hukukî arka plana yönelik beşeri bilimlerin perspektifinden de yararlanarak bütüncül bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Bir fikir vermesi bakımından 2020'de gerçekleştirilen sempozyumun oturum başlıklarına göz atmak faydalı olacaktır. Söz konusu sempozyum, aralarında Eski Çevre ve Orman Bakanı Prof. Dr. Veysel Eroğlu'nun da bulunduğu davetli konuşmacıların ardından "Çevre Teknolojilerinde Yerlilik", "Şehirleşme, Göç, Çevre Etkileşimi", "Çevre ve Ahlak ilişkisi" ve "Çevre Bilincinin Geliştirilme-

sinde STK'ların Rolü" başlıklı dört panel ile başlamıştır. Panellerden sonra gerçekleştirilen sempozyum oturumlarının ana başlıkları ise bildirilere göre şu şekilde sınıflandırılmıştır:

- Enerji ve Yenilenebilir Enerji
- İklim Değişikliği ve Hava Kirliliği
- Din ve Çevre ilişkisi
- Atık Yönetimi
- Atık Yönetimi ve Sıfır Atık Uygulamaları
- Toplumda Çevre Bilinci
- Önemli Kirleticiler
- Atık Yönetimi ve Sürdürülebilir Yapı Malzemeleri
- İklim Değişikliği ve Göç
- Arıtma Teknolojileri
- Su Yönetimi ve Membran Teknolojileri
- Çevre Ahlakı

Listeden de anlaşılacağı gibi çevreyi tehdit eden sorunlar ve çözüm yolları, çevreyi dikkate alan bilimsel paradigmlar ve insan davranışlarını etkileyen derin metafizik konular çerçevesinde tartışılmaktadır. Zira modern zamanların ürettiği bir probleme, bütün insanlığı kuşatacak kadim değerler ekseninde çözümler üretilmeye çalışılmasının bu tür bilimsel faaliyetleri ilgi çekici ve anlamlı hâle getirdiği söylenebilir.

Küresel ısınma, tehlikeli atıklar, kirlilik vs. başlıca çevre sorunları dünyanın başını ağrıtmaya devam etmektedir. Dolayısıyla çevre konusunu uluslararası siyasetten bağımsız düşünmek mümkün değildir. Politik manipülasyonlara açık bir konu olarak çevre, ne yazık ki gücü elinde bulunduran ülkelerin nezdinde diğerlerini terbiye etme aparatına dönüşebilmektedir. Dünyamızın geleceği ile ilgili olan son

derece yakıcı bir sorunun küresel güçlerin rekabet hırsına kurban edilmesi, gelişmekte olan ülkele- rin konuyu itibarsızlaştırmasına bahane oluşturmaktadır. Oysaki sonuçları itibariyle gelecek nesillerin nefeslerini rehin alabilecek kadar büyük trajedilere yol açabilecek böylesi bir problemin, konjonktürel, politik tartışmalardan bağımsız olarak bilim ve insanlığın ortak değerleri ekseninde ele alınması gerektiği izahtan varestedir. ÇEKÜD'ün kılavuzluğunda gerçekleştirilen uluslararası çevre ve ahlak sempozyumları bir ödev bilinciyle tam da bunu yerine getirmektedir.

Sonuç olarak söyleyecek olursak sempozyumlar her ne kadar 15-20'şer dakikaya sığdırılan bildirilerden meydana geliyorsa da bil-

dirilerin kitaplaşmasıyla kalıcı bir kaynak ortaya konulmuş olmaktadır. Çevre sempozyumlarının hemen hepsi kitap hâline dönüştürülmüş durumdadır. 2013'ten bu yana gerçekleştirilen sempozyumlarda sunulan ve kitap haline getirilen 500'ü aşkın bildiriye sempozyumun resmi internet sitesinden (<http://www.i-sem.info>), ayrıca ÇEKÜD ve Çevre Vakfı'nın resmi internet sayfalarından erişilebilmektedir. Son sempozyumdaki bazı bildiriler ise Çevre Vakfının akademik yayın organı olan *Sürdürülebilir Çevre Dergisi*'nde makale olarak yayımlanmıştır. Söz konusu kitap ve dergilerde yer alan makalelerin ilgi duyan herkese bir tık mesafede olduğunu hatırlatmakla yetinelim.

Sonuç olarak söyleyecek olursak sempozyumlar her ne kadar 15-20'şer dakikaya sığdırılan bildirilerden meydana geliyorsa da bildirilerin kitaplaşmasıyla kalıcı bir kaynak ortaya konulmuş olmaktadır.

Çevreyi Merkeze Almak

Kemal MANSUR

Çevre kavramı, popüler anlamlarıyla marazi bir teolojik, kültürel, politik zemin üzerine oturtulsa da ihtiva ettiği yalın gerçekliği itibara aldığımızda kaçınılmaz olarak ilgi duymamız gereken temel kavramlardan biri olduğunu fark ediyoruz. Çağdaş Müslüman zihninin klişesi, fırsatçı, taklitçi, tüketici karakterinin geç fark edip erken tükettiği kavramlardan biri olan çevre, maalesef hayatı her anlamıyla zehir eden şeytani mihrakların günah çıkartma ritüellerinin hammaddesi haline dönüştürülmüştür.

Pagan bir doğa sevicilikle karşımıza çıkartılan çevre/çevrecilik olgusu, modernizmin insan-doğa ilişkisine dair marazi yaklaşımının semptomlarını gidermeye matuf bir misyon üstlendiği izlenimi veriyor. Hümanizmle kendisine atfettiği kutsallığın 'fazla kaçan' miktarını geri alarak doğa ile paylaşıyor insan! Böylece (tabii ki batılı modern zihniyet) tanrısal bir 'yetki' ile tarumar eylediği tabiata sus payı takdim etmiş oluyor. Öte yandan 'yarattığı' insan tipinin trajik geri adımı mesabesindeki bu 'çevre' kavram-sallaştırmasını, sair insanlığa göz kamaştırıcı bir değer gibi sunuyor.

Günahını markalaştırmak... Kapitalizm biraz da bu!

"Dünya hayatına dair konuşması senin hoşuna giden, pek azılı düşman iken, kalbinde olana Allah'ı şahid tutan, işbaşına geçince, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya, ekin ve nesli yok etmeğe çabalayan insanlar vardır. Allah bozgunculuğu sevmez." (Bakara 204-205)

Kitab-ı Kerim, söylenebilecek her şeyi özetlemiş...

Ağyarın illetleriyle sayfamızı tüketmek yerine kendi yaklaşımımızı serdetmek daha isabetli olacaktır. Evvela aziz kitabımızın bize öğrettiği gibi afakta ve enfüsteki ayetleri/işaretleri takip edip 'ilm-i halimizi' keşfederek kavramsallaştırma çabasına girişmeliyiz. Şeytanilerin ürettiği kavramların sığ mütercimleri olma derekesinden bir an evvel kurtulmalıyız. Çok okumalı, çok düşünmeli, çok yazmalıyız...

İnsanı tanımadan/tanımlamadan çevre üzerine konuşamazsınız. Yaratılmış, sahipli varlık alanına 'indirilmiş' bir yaratılmış olarak insan, hiçbir şeyin sahibi değildir... Evrimler silsilesinin son halkası olarak tekâmül etmiş (Tanrı tanımayan ya da tanrı takmayan) insan ise her şeyin sahibidir. Hatta ilahıdır... Bu iki insan türünün evrenle kurduğu ilişki biçimi, dünyanın tüm katman ve boyutlarıyla alacağı şeklin temel belirleyicisidir. Birinin evren ile kurduğu ilişki sorumlu/yapıcı bir halifelik ilişkisi iken diğeri evrene boyun

eğdirme/savaşmaya dayalı bozgun-culuk ilişkisidir.

Allah Teâla'nın tevdi ettiği hila-fet misyonu çerçevesinde bir pratik geliştiren insan, kendisi ve evrenle barışık (Müslüman) bir insandır. Kendisi gibi yaratılmış olan evrenle ilişkilerini yaratanın fitratına yerleştirdiği ölçütler belirler. İmar edici yapıcı bir karakterle her şeye şefkat ve merhamet odaklı yaklaşır. Tabiatı kendisine verilmiş bir ödül gibi görür ve büyük bir ihtimamla yararlanma cihetine gider.

İslam medeniyetinin yüzyıllar boyu değişik coğrafyalarda insanlığa sunduğu muhteşem pratiklerin temel özelliği, zikretmeye çalıştığımız bu barışık olma halidir. Ortaya konan maddi ve manevi tüm eserlerde temel motivasyon kaynağı, hep Yaratan'ın rızası olmuştur. Tarihte bir arada yaşama, en güzel örneklerini Müslümanlar vermiştir. Müslümanlar sadece kendileriyle değil değişik dinlerden insanlarla bir arada yaşamının en güzel örneklerini ve hukukunu ortaya koymuşlardır. Sadece insanlar arası ilişkilerde değil, hayvanlar ve tabiatı dair de hukuk geliştirmiş ve dünyayı huzur içinde yaşanılır bir geze-gene çevirmişlerdir.

Müslüman insan tarih boyunca dünyayı, imtihanın parçası olarak, imtihanı gerçekleştirdiği bir alan olarak görmüştür. Bu itibarla yer-yüzünde var olan her yaratılmış, onun cennet yürüyüşünde bir değer ifade eder. Allah'ın (c.c.) rızasını kimi zaman çorak bir arazi-yi ihya etmede, kimi zaman aş bulamayan bir hayvana aş sağlamakta arar. Aslında bu veçheden baktığımızda tevhid dediğimiz şey, tam da budur. Çünkü tevhid birleme, bir arada tutma, insicam içerisinde devam ettirme eylemiydi. Mah-lûkatın hayatını, kulluk çerçevesinde ortak kurma çabasının adıdır tevhid.

Tevhidî düzeni, harmoniyi bozan da insan olmuştur! Çünkü sair mahlûkat, fitratları doğrultusunda kulluk biçimlerini icra ile meşgulken insan hoyratça sınırlarını aşabilmekte, hakkı ve haddi olmayan alanlara yönelebilmektedir. Bu durumda insicamın yerini kaos, imarın yerini tahrip almaktadır. Modern cahiliyenin pratiklerinin dünyayı nasıl bir cehennem kenarına getirdiğini, sonuçlarıyla birlikte fiilî olarak yaşıyoruz.

Müslümanlar dine/hayata bütüncül (tevhidî) bir gözle bakmalı ve kavramlarını bu minvalde güncellemelidirler. Dinî-dünyevî ayrımının bir tuzak olduğunu görmeli, hayatın değişik şubeleriyle aynı amacı gerçekleştirmeye yönelik kurgulanması gereken bir gerçeklik olduğunun ayrımına varmalıdırlar. Abdestin farzlarına-sünnetlerine gösterdiğimiz ihtimamı çevre sorunlarına ve bu sorunları ortaya çıkaran nedenlere göstermiyorsak, tevhidi bakış açımızda bir sorun var demektir.

Müslümanlar Allah'ın (c.c.) ayetlerini, bölücü değil bütünleştirici bir vizyonla okumalıdır. Peygamberlerin örnekliğine dar 'din' çerçeveden değil geniş tevhidî perspektiften bakmalıdır. Çünkü halifelik misyonu, ancak geniş ölçekli bir bakış ve kavrayış ameliyesiyle gerçekleştirilebilir. Hayatın periferisinde güvenli 'dinsel' konfor alanlarına sığınmak, dünyayı şeytanın dostlarına teslim etmek anlamına gelir.

Rahmetli Akif'in dediği gibi 'Bastığın yerleri "toprak" diyerek geçme, tanı!'

Eleştirinin konforuna kapılıp her fırsatta batıyı/batılı eleştiren bir mantaliteden üreten, örnekler ortaya koyan, arayan bir mantali-teye taşınmak zorundayız. Namazımıza dikkat ettiğimiz kadar okumamıza da dikkat etmeliyiz. İslam tarihinde örneklerini çokça gör-

düğümüz öncü ilim/bilim insanlarımızı yeniden hayata taşımının yolu, modernitenin daralttığı ufku-muzu bu minvalde genişletmektir.

Parçacı yaklaşımla önümüze çıkan sorunlara pratik çözümler arama çabaları son tahlilde bizi eleştirdiklerimizin peşine takan naif yaklaşımlardır. Çevre konusunda batılı bir aktivistten farklı neler söyleyebiliyoruz? Zaten çevreye ilişkin duyarlılığımız biraz da o tip adamların çabalarının sonucu değil mi?! Bütüncül bir paradigma çerçevesinde üretim/amel gayretine girmekten gayrı yapacağımız her şey, bizim adımıza 'oyun ve eğlenceden' öte gitmeyecektir.

Çevre konusunda ortaya konan edebiyata kendi çapımda baktığımda gördüğüm şey, üzücü ve ürkütücü. Nesli ve ekini tahrip eden şeytani yaklaşımın salikleri kendilerini çözümün tek merkezi gibi ortaya koymuşlar! Çevreyi tahrip eden unsurları bilimsel araştırmalar eşliğinde bir bir sıralıyorlar, çözüm önerileri getiriyorlar, alarm zilleri çalıyorlar. Ama şu soruları sormaktan ısrarla kaçınıyorlar: İnsana ne oldu da bu denli tahripkâr oldu? Tahripkâr insanın evrenle ilişkilerini tanzim eden hangi temel felsefedir?

"Bastığın yerleri "toprak" diye-rek geçme, tanı!" diyor ya rahmetli Akif, işte sorunun da çözümün de tam merkezine parmak basıyor. Tanıma/tanımlama eylemini gerçekleştirecek yeterlilik için çaba gösterme. Bu, bir ibadettir. Müslümanların izzeti, dünyanın esenliği için bir ibadet. Her birimiz kendisine taalluk eden yanlarıyla gerçekleştirmek zorundadır bu ibadeti.

Bir gencimiz çevreye ilişkin yaptığı bir araştırmanın başından kalkarken, 'Allah bu amelimi/çabamı kabul etsin' dediği ve yadırgamadığımız gün, kırılma noktamız olacaktır...

Yeşil Camiler

Ali KUZUĐİŐLI

Prof. Dr., Gümüşhane Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Genel itibarıyla dinler, insanın tabiatın bir parçası olduğunu ve ona saygılı olunmasını, zorunlu olmadıkça herhangi bir canlıya zarar verilmemesini öğütler. Dinler arasında İslam'ın doğaya vurgusu oldukça belirgindir. İslam'a göre doğada bulunan her şeyin yaratıcısı ve sahibi Allah'tır (4/126). Doğada bulunan her bir varlığın bir yaratılış amacı ve görevi vardır (44/38). Günümüzde ekosistem olarak adlandırdığımız düzeni koyan da Allah'tır (55/7-10). İrade gücü verilen insan, başıboş bırakılmamıştır; ona emanet edilen dünyada sorumluluk içinde davranması ve sınırlarını bilmesi gerekir çünkü ahirette yaptığı her şeyden hesaba çekilecektir (99/6-8).

Kur'an'dan ve sünnetten esinlenen Müslümanlar, tarih boyunca kurdukları medeniyetlerde çevreyle uyum içinde olmayı, meskûn oldukları yerleri imar etmeyi hedeflemişler ve bunu önemli ölçüde başarmışlardır. Ancak on sekizinci yüzyılda Batı'da başlayan sanayileşme ve peşinden gelen standart seri üretimler, çılgın bir rekabet baskısıyla tüm dünyayı esareti altına aldı. Kaynaklar hızla tükenmeye, hava, su, toprak kirlenmeye, canlı türleri eksilmeye başladı. İklim değişikliğine bağlı doğal afetlerle yüzleştığımız günümüzde mevcut üretim ve tüketim alışkanlığının sürdürülebilir olmadığı açıkça ortaya çıktığından çevreye duyarlı "yeşil" modeller önem kazanmaya başladı.

Çevre kirliliği ve küresel ısınmada önemli bir faktör olan binaların yerine çevreci bir anlayışla tasarlanan yeşil bina örnekleri, dünyanın geleceği açısından olumlu bir gelişme sayılabilir. Bu çerçevede modern yapılardan yeşil camiler, İslam medeniyetinin çevre duyarlılığının güncel yansımaları mahiyetindedir. Yakın zamanlarda dünyanın birçok yerinden bir yeşil cami projesi haberi almak, İslam ve çevre adına sevindirici bir gelişmedir.

Yeşil camiye diğerlerinden ayıran belli başlı özellikleri, yapının inşa edileceği alanın uygunluğundan başlayarak inşaat aşamasında çevreye olumsuz etkilerinin minimum seviyede olması, gün ışığını en üst seviyede kullanması, enerji tasarruflu olması, yağmur sularını toplayan sisteme sahip olması gibi bir dizi kriterleri karşılamasıdır. Bu alanda faaliyet gösteren akreditasyon kuruluşları birçok başlıkta düzenlenmiş ayrıntılı, teknik kriterlere uygun olan binalara sertifika vermekte böylece yeşil bina olduğunu tescillemektedir. Sertifikalı binaların içinde İslam'ın mabet yeri olan camilerin de olması konumuz açısından önemlidir. Bu yapılardan biri öncü olma özelliği taşıyan Cambridge Merkez Camii'dir.

Dünya kamuoyunda büyük ilgi uyandıran Cambridge Merkez Camii, Avrupa'nın çevre dostu ilk camii olarak lanse edilmiştir. 2008 yılında başlayan çalışmalar 2019'da tamamlanmış ve dokuz ödül almıştır. Çoğunlukla doğal malzemelerin kullanıldığı cami, sıfır karbon ayak izine sahip olma-

ısıyla dikkat çekmektedir. Çatıya düşen yağmur suları depolanmakta ve bahçe sulama ve temizlikte kullanılmakta, güneş enerjisinden azami seviyede istifade edilmektedir. Doğal biçimde büyük çatı pencereleri ile aydınlatılan ve düşük enerjili LED ampullerle desteklenen caminin çatısında güneş ışığından yenilenebilir enerji üretmeye yardımcı olan foto-voltaik hücreler bulunmakta ve tükettiğinden çok daha fazla enerji üreten yüksek verimli ısı pompaları aracılığıyla yerel olarak üretilen enerjiyle ısıtılıp soğutulmaktadır. (<https://worldarchitecture.org/article-links/evhmv/the-uk-s-first-green-mosque-the-cambridge-mosque-.html>)

Cambridge Merkez Camii'nden başka dünyada birçok çevre dostu olma özelliğine sahip yeşil camiler bulunmaktadır. Bunlar arasında İstanbul Havalimanı'ndaki Ali Kuşçu Camii, LEED-Altın sertifikasına sahip olmakla çevreci özelliği tescillenmiş bir camidir. Caminin yapımı aşamasında inşaat atıkları sıfır atık misyonuna uygun olarak büyük oranda geri dönüşüme kazandırılmıştır. İnşaatlarda kullanılan malzemelerde çevreye zararlı olmayanlar tercih edilmiştir. Bu malzemeler arasında yirmiden fazla üründe EPD (Çevresel Ürün Beyanı) etiketi bulunmaktadır. Cami gün ışığından azami ölçüde faydalanılacak şekilde tasarlanmış, aydınlanma ve iklimlendirme sistemlerinde enerji verimliliği ön planda tutulmuştur. Su tasarrufunda EPA (ABD Çevre Koruma Ajansı) kriterleri göz önünde tutulmuştur. (<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ali-kuscu-cami-i-serifi-dunya-nin-ilk-leed-altin-sertifikali-cami-si-oldu/2270263>)

LEED Altın sertifikasına sahip bir başka cami, İstanbul Levent'te yer alan Barbaros Hayrettin Paşa Camii'dir. Binanın ayrıca WELL HSR Covid-19 Sağlıklı Bina Sertifika-

sı bulunmakla, salgına karşı özel koruma koşullarına sahip olduğu tescillidir. 900 araçlık park alanında 36 adet elektrikli şarj istasyonu bulunmaktadır. Bina sürdürülebilirlik hedeflerine sahiptir. %39 daha az sera gazı emisyonu salmaktadır. 22 farklı teknoloji ile Türkiye'deki binalara göre %50 daha az enerji tüketmektedir. Binanın %100'ü ısı adası etkisi yapmayan çatı ve avlusu bulunmaktadır. Bina dünya ortalamasına göre %65 daha az su tüketmektedir. Yağmur suyu hasadından elde ettiği suyu tuvaletlerinde kullanmakta ve %80 daha az atık su üretmektedir. Yapının bulunduğu arsasının %40'ı yeşil alandır. İnşaat sırasında çıkan atıkların %95'i geri dönüştürülmüştür. Tüm binanın %25'i geri dönüşümlü malzemeden inşa edilmiştir. Bina iç hacminde kanserojen kimyasallar içeren yapı malzemeleri kullanılmamıştır. Bina karbondioksit sensörleri ile iç hava kalitesini ölçmekte insanların toplu olarak bulunduğu iç mekanlara çok özel bir hava kalitesi uygulamaktadır. (<https://www.ecobuild.com.tr/projects/3e6f62c-a114-4403-a221-eea01ccf-0dcb>)

LEED "Enerji ve Çevresel Tasarımda Liderlik" anlamına gelmektedir. Yeşil bina ve yeşil mahalle için uygulanan Amerikan ulusal sistemle entegre çalışan Amerika Birleşik Devletleri merkezli bir derecelendirme sisteminin adıdır. LEED sertifikası, bir inşaat projesinin konumu ve tasarımının kabul edilen yüksek düzeyde çevreye duyarlı ve sürdürülebilir kalkınma kriterlerini karşıladığını gösteren bağımsız, üçüncü taraf gözüyle denetlendiğini tescil etmektedir. (https://en.wikipedia.org/wiki/LEED_for_Neighborhood_Development)

LEED sertifikası bir binanın "Yeşil Bina Derecelendirme Kriterleri"ne uygunluğu göstermektedir. Kriterler, binanın özelliklerine ve kulla-

nım amaçlarına göre çeşitlilik arz etmekte ve Yalın, Gümüş, Altın, Platin dereceleri bulunmaktadır. LEED çevre dostu yeşil bina sertifikası, binalarda enerji, su ve doğal kaynak tasarrufunun sağlanması, daha az atık üretilmesi ve insan sağlığının desteklendiği binaların tasarlanması, inşa edilmesi ve işletilmesi için oluşturulmuştur.

Bina ve mahalleler için çevre duyarlılığını gösteren kriterler genelde yurtdışı kökenlidir. Ülkemizde de Türkiye şartlarına uygun standartlar oluşturan ve buna göre sertifika veren kuruluşlar bulunmaktadır. Örneğin bunlardan biri Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği (ÇEDBİK) tarafından "BEST Konut Sertifikası" adıyla geliştirilmiştir. Bu kapsamda konutlar; Bütünlük Yeşil Proje Yönetimi, Arazi Kullanımı, Su Kullanımı, Enerji Kullanımı, Sağlık ve Konfor, Malzeme ve Kaynak Kullanımı, Konutta Yaşam, İşletme ve Bakım, Yenilikçilik olmak üzere 9 başlık altında değerlendirilmektedir. Sertifikanın amacı; sağlıklı toplumlar, yaşanabilir bir çevre ve gelişmiş bir ekonomi yaratmak, bina standardında çitayı yükseltme, yapıli çevrede sürdürülebilirliği ölçmek, çeşitli çözümlerle ideal duruma yaklaştırmaya çalışmak şeklinde açıklanmıştır. (<https://cedbik.org/tr/yesil-bina-7-pg/b-e-s-t-konut-sertifikasi-12-pg>)

İslam'ın çevreye duyarlılığını anlatmada Kur'an'a ve sünnete yapılan atıflar, dini öğretinin doğayı korumacı bakışını açık bir şekilde göstermektedir. Sayıları gün geçtikçe artan yeşil camiler ise günümüz Müslümanlarının çevre konusundaki hassasiyetlerinin somut göstergeleridir.

Osmanlı Ormancılığında Orman Yangınlarıyla Mücadele Yöntemleri

Erhan KILIÇ

Orman Yüksek Mühendisi

İçinde bulunduğumuz mevsim itibarıyla orman yangınları gündemdeki yerini korumaktadır. Ülkemizde orman yangınlarının geçmişini, mücadele yöntemlerini ve hukuki yönünü bilmekte fayda vardır. Ülkemiz Akdeniz iklim kuşağında yer almaktadır. Meteorolojik şartlar, bitki örtüsü, sarp ve engebeli arazi yapısı ve en önemlisi insan faktörü yangınları kaçınılmaz hale getirmiştir. İhmal ve dikkatsizlik sonucunda meydana gelen yangınların yanında tarla açmak, hayvan otlatmak, ağaç kovuğundan bal almak, kömür yapmak, kereste kaçakçılığı vb. nedenlerle de ormanlar kasten yakılmıştır. Özellikle daha ucuza odun kömürü elde etmek için İstanbul'un her iki yakasındaki yapraklı ormanlar acımasızca yakılmıştır. Zira yeni kesilmiş yaş ağaçlardan kömür yapılması halinde, ortalama beşte bir oranında kömür elde ediliyor olmasına karşın yangın sahalarından satın alınan kurumuş odunlardan yarı yarıya kömür elde edilebildiği tecrübe edilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında orman fen ve muhafaza memurlarının askere alınmasıyla birlikte yangın miktarında ciddi bir artış olmuştur. Daha vahimi ise savaşın bitmesiyle yaşanmıştır. Bu dönemde düşman unsurları, çeteler ve firari askerler orman yangınlarına sebebiyet vermiştir. Yani bugün olduğu gibi geçmişte de insan faktörü ön plandadır.

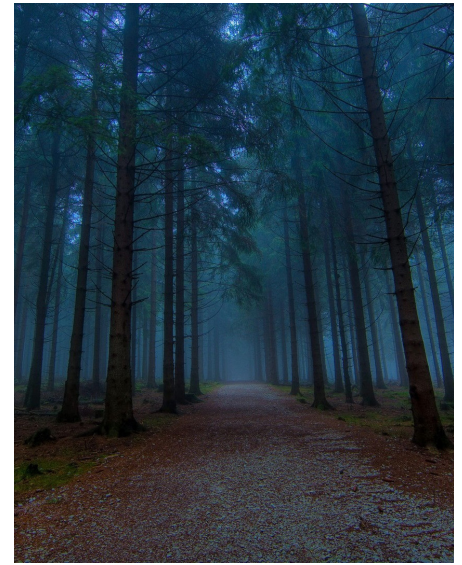
Osmanlı ormancılığında her ne sebep olursa olsun, insanlığın ortak malı sayılan ormanlarda yangın çıkarmak yasaklanmıştır. 1514 tarihinde ormanda ateş yakan Mihal isminde bir kişi korucu Hızır'ın beyanıyla Üsküdar mahkemesince cezalandırılmıştır. 1840 tarihli ilk orman layihasında yangınlarla mücadele için orman reisi ve korucuları görevlendirilmiştir. Orman yangınları çoğunlukla civarda oturan köylülerin ve ücretli amelelerin çalıştırılmasıyla söndürülmüştür. Çoğunlukla bekçi, bekçibaşı ve harik korucusunun sorumluluğunda yangınlarla mücadele edilmiştir. Sadece büyük yangınlarda askeri unsurlar devreye sokulmuştur. Osmanlı Dönemi'nde kasten orman yangın çıkarmanın müeyyidesi ömür boyu kürek cezasıdır. Aslında ağır bir yaptırımı vardır. Bu sebeple müeyyide zaman zaman gevşetilmek istenmiştir, alternatifleri aranmıştır. Sivas Valisi Halil Rıfat Paşa 1885 tarihli Tembihname isimli eserinde diğer suçların takibinde kullanılan kaseme usulünün orman yangınları için de kullanılmasını tavsiye etmiştir. Buna göre köylüler öncelikle orman yangınına müdahale edecek ve sonrasında suçluyu yakalayıp devlete teslim edecektir. Şayet suçlu bulunamaz veya teslim edilmezse kaseme usulüne başvurulacaktır. Kaseme

usulü, olay yerinde yaşayan insanların yemin ederek suçun failini görüp görmediklerini beyan etmesidir. Buna rağmen fail tespit edilemez ise meydana gelen zarar, ifadeye çağrılan kişilerden tazmin edilmektedir. Ancak ilerleyen yıllarda kaseme usulünün orman yangınlarında işe yaramadığı ortaya çıkmıştır. Zira yangının gerçek zararına karşın tahsil edilecek bedeller zamanla orantısız hale gelmiştir. Ayrıca uzak mıntikalarda bulunan ormanların korunmasında köylülerin mesul tutulmasının, hukuken doğru olup olmadığı sıkça tartışılmıştır. Tekrardan kürek cezasına dönülmüş ancak ömür boyu değil süreli olarak uygulanmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında ülkemizde görev yapmış Alman uzman Veith, 1870 tarihli Orman Nizamnamesi güncelliğini yitirdiği ve istenilen faydayı vermediği düşüncesiyle faillere para cezası verilmesini teklif etmiştir. Milli Mücadele Dönemi'nde Ankara Hükümeti, hazırladığı kanun tasarısında ömür boyu kürek cezasını yinelemiştir. Bu konuyu detaylıca anlatmamızın sebebi ormanlarımız hiçbir dönem başıboş bırakılmamıştır.

Osmanlı ormancılığında orman yangınlarıyla ilgili yapılan yayınlarda, yangınların sınıflandırılması ve mücadele yöntemleri bugün yapılanlardan çok farklı değildir. Örneğin 1890 tarihli Orman ve Maadin Mecmuası'nda çıkan bir makalede yangının durumuna, hava hallerine ve ormanın yapısına göre çeşitli mücadele yöntemleri tarif edilmiştir. Yangınla mücadele yönteminin seçimi, mevcut durum göz önüne alınarak tecrübeli ve dirayetli itfaiye memurlarına bırakılmıştır. Yangının yerde seyretmesi durumunda dal, yaprak ve kuru otların üzerine

vurularak veya toprak atılarak söndürülmesi istenmiştir. Baltalıklarda ise, yangının başka yerlere sıçramaması için belirli bir mesafeden şerit açılması tavsiye edilmiştir. Açılan şeritlerin üzerindeki yangına elverişli materyalin olması halinde, yanıcı maddelerin yangın istikametine doğru atılması istenmiştir. Kuru ormanlarında yangın tepeye çıkmışsa karşı ateş yönteminin kullanılması istenmiştir. Ayrıca yangın söndürüldükten sonra tekrar alevlenme olmaması için belirli bir müddet beklenmesi ve sahanın kontrol altında tutulması istenmiştir. 1900'lerin başında yangınların artmasıyla birlikte bugünde olduğu gibi tür değişikliği tartışması olmuştur. Yangına hassas ağaçların yerine yangına dayanıklı olduğu iddiasıyla Kaledonya taraflarından tropikal bir ağacın ülkemiz şartlarına alıştırarak üretilmesi istenmiştir.

Osmanlı Dönemi'nde orman yangınları ilk kez sistematik bir şekilde 1918 yılında kayıt altına alınmıştır. Cumhuriyet tarihinde ise 1937 yılından sonra kayıtlar tutulmaya başlanmıştır. Her iki veri de ormancılığımız açısından çok kıymetlidir. Zira bu veriler ışığında yangın geçirmiş meşcerelerin yangın sonrası gelişimini izlemek mümkündür. Ayrıca yangın sonrasında bitki toplulukları ve tür kompozisyonunun değişip değişmediği kolayca anlaşılabilmektedir. Bu bilgiler yanık sahaların restorasyonu için önemlidir. Nasıl ki tarihi eserlerin yenilemesinde mümkün olduğunca aynı taşı yerine koymaya çalışıyorsak ormancılıkta da aynı prensip geçerlidir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında orman fen ve muhafaza memurlarının askere alınmasıyla birlikte yangın miktarında ciddi bir artış olmuştur. Daha vahimi ise savaşın bitmesiyle yaşanmıştır. Bu dönemde düşman unsurları, çeteler ve firari askerler orman yangınlarına sebebiyet vermiştir. Yani bugün olduğu gibi geçmişte de insan faktörü ön plandadır.

Ruhu Kirlenen İnsan, Çevreyi Kirletir

Derviş ÇELEBİ

Çöp kavramı ile ilk tanışmam 1970'li yıllarının ikinci yarısında köyüm-
den çıkıp şehir merkezinde ortaokula başlamamla aynı yıllara rastlar.
Gerçi, sanayi devrimi sonrası bütün dünya sistemine hâkim olan kapitaliz-
min bizim ülkemize, daha doğrusu Anadolu şehirlerine sirayet etmesi ile
de yakın bir ilgisi var. Zira sonrasında bütün köylerimiz de bu tsunamiye
teslim olmak zorunda kaldı. Özellikle bir petrol türevi olan plastiğin hayatı-
mızın her alanına yönelik bir kullan at hâkimiyetinin, yanı sıra gelişen am-
balaj sektörünün hatırı sayılır bir payı var, kuşkusuz. Ben sizlere bu yazı ile
kişisel hikayemden hareketle organik ekolojik bir yaşamdan, hormonlu bir
çevre kirliliğine bir dönüşüm süreci anlatmaya çalışacağım

Köy hayatının benim çocukluğuma tekabül eden yıllarında, yemek artık-
ları bahçemizdeki tavukların, kedilerin rızkı olduğundan bizim kitabımız-
da gıda israfı ya da evsel atık demen bir kavram henüz mevcut değildi. Kuru
bakliyat ürünlerinin eski gazetelerden yapılan kese kâğıtlarına konularak
satıldığını hatırlıyorum ve elbette kese kâğıtları atık değil, sobamızın tutuş-
turma malzemesi olurdu.

Bisküviler, lokumlar aynı şekilde kese kâğıtlarında ambalajlanır, market
poşetlerinin yerine kullandığımız file tabir edilen tekstil ürünü pazar çan-
taları evimizin demirbaşı olarak görev yapardı.

Sökülen elbiseler dikilir, yırtılan kısımlarına yama yapılırdı. Ayakkabılar
modası geçince atılmaz, delinenler için tamircileri vardı. Ha, bi' de terzileri-
miz vardı, elbette şu AVM'lerde pantolon paçası kısaltanların ataları... Onlar
boyunuza göre pantolon diker, kumaşı zinhar israf etmezlerdi.

Erkek çocukların arabaları ağaçtan, kız çocuklarının bebekleri bezden idi.
Hatta oyuncak tamircileri bile vardı bozulan oyuncaklarımız için. O oyun-
caklarla bizim aramızda duygusal bir bağ olur hatta onlara isim bile verir-
dik, belki bu yüzden, ismi olan bir şeyi asla atamazdınız. O vakitler kullan
at diye bir kavram hayatımızı istila etmiş değildi.

Hülasa çöp diye bir kavramın henüz bizim dünyamızda bir karşılığı yoktu
ki sorun olsun. Bu süreç bana üstad Arif Nihat Asya'nın bir şiirini hatırlattı:

"Bize bir nazar oldu. Cumamız Pazar oldu

Ne olduysa hep bize azar, azar oldu"

Batının aydınlanma diye adlandırdığı, sekülerleşme, kutsal olanın din
merkezli olmaktan çıktığı, bilim daha doğrusu insan merkezli olarak bir

paradigma değişikliğine uğradığı on dokuzuncu yüzyıl ve sonrasında dünya, insan için emanet olmaktan çıktı ve insanın kendinde istediği gibi müdahale etme hakkını gördüğü bir nesneye dönüştü. Bu Prometheus neslinin tek kutsal kendisi olduğu için kendinden önceki gelenek ve kendinden sonraki nesillerin geleceği elbette umurunda olmayacaktı. Kapitalizm böyle kendisi için verimli bir düşünsel vasa-tın üzerinde yükseldi. Onun ayak izlerini takip eden bizim ülkemize de gelmesi elbette çok sürmeyecekti.

Çevre kirliliği, ruhu kirlenen insanın bir eylemidir. Bir sonuçtur yani. Kar hırsı ile gözü dönmüş kapitalistler için tek kutsal kavram kar olduğu için elbette kirlilik onların umurunda olmayacaktı, bunda şaşılacak bir şey yok. Dünyayı alabil-diğine kirleten büyük petrol şirketlerine, kimya devlerinde bir bakın, onların bu kirli yüzlerini örtmek için, istihdam sağladıkları, çevre temizliğine fonlar ayırdıklarını, yoksul çocuklar için kampanyalar düzenlediklerini görürsünüz bu sizi yanıltmasın. Bunları Hristiyan kültüründen kalma günah çıkarma seansları ya da ne kadar çevreci olduklarını gösteren PR çalışmaları olarak okuyabilirsiniz. Yine kendilerinin fonladıkları medya kuruluşları tarafından parlatılan janjanlı sosyal sorumluluk projeleri ile karışımızdadırlar.

Bugün ülkemizin gündemi-ni meşgul eden müsilağ eksenin-de çevre kirliliğini konuşuyoruz. Hemen faturayı siyasal meşrebimize göre kolaylıkla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na ya da büyük şehir belediyelerine kesip kendimizi temize çekebiliriz. Ama gerçek bu mu, biz masum muyuz? Eğer öyley-

se, hafta sonları piknik alanlarını çöp toplama merkezlerine çeviren kim? Otobüs duraklarında sigara izmaritlerinden geçilmiyor. Araç içinden yollara savrulan pet şişeleri kimin eseri? Bu ağaçları umarsızca kesip yerine çok katlı beton binaları diken kim?

Kirliliğin bir diğer boyutu olan israf bahsi bir başka kanayan yaramız. Lüks otellerde açık büfe kahvaltılardan artan nevaleyi toplasak Afrika kıtası doyar, sevgili dostlar. Her yıl modası geçtiği için atılan giysilerle, yine koca kıtayı donatmak mümkün desem sanırım abartmış olmamam.

Ez cümle, feneri kendi yüzümüze tutarsak; adımızın Müslüman olması bir zihinsel dönüşüm, bir medeniyet buhranı yaşadığımız gerçeğini değiştirmiyor. Ruhumuzu kendi kavramlarımızla yıkamadığımız sürece, çevreyi kirleten kapitalistlerle birlikte çevrenin kirletilmesinde karınca kararınca katkıda bulunup, sonrasında günahımızı hafifletmek adına sosyal sorumluluk projelerinde, partner olmaya devam edeceğiz, korkarım. Ruhu kirlenen insan çevreyi kirletecek, Kirlenen çevre ruhumuza daha çok kirletecek, Batının karanlık yüzü İslam dünyasına kirlilik ve gözyaşından başka bir şey vermediği gibi kendilerine de bir huzur getirmedi. Bu paradokstan çıkış, ancak yönümüzü "doğuya" kendi değerlerimize çevirmekle mümkün çünkü üstad Cemil Meriç'in değimiyle "ışık doğudan gelir"

Çevre kirliliği, ruhu kirlenen insanın bir eylemidir. Bir sonuçtur yani. Kar hırsı ile gözü dönmüş kapitalistler için tek kutsal kavram kar olduğu için elbette kirlilik onların umurunda olmayacaktı, bunda şaşılacak bir şey yok.

Yok Olan Geleceğimiz

Ebubekir DİLEKÇİ

Eğitimci-Yazar

İnsanoğlu, kendisine verilen akıl yeteneğiyle yeryüzündeki tüm yaratılmışlardan ayrılıyor. Yüzyıllar boyu biriktirdiği bilgiyi mantıksal bir kurgu içinde kullanma becerisi onu uzay çağının eşiğine getirdi. Yeryüzünün sırlarını keşfetmesi, maddenin yapısını analiz etmesi bilimin temel dinamiklerini oluşturdu. Bilginin pratik yansıması olan teknoloji son iki yüzyılda baş döndürücü bir hızda gelişti. Bunun sonucunda hayvancılık ve el sanatlarına dayalı toplumsal yapı büyük bir değişime uğradı. İnsanlar küteller halinde şehirlere akın ettiler. Teknolojinin gelişmesiyle daha kolay bir yaşama ulaşacağına inanan insanoğlu teknolojiyi elde ederken neleri kaybettiğini zamanla anladı.

Yükselen tüketim kültürü, gelişen sanayi üretimi ve vahşi hammadde kullanımı tüm canlıların ortaklaşa yaşadığı doğayı berhava ediyor. Modern yaşamın, insan hayatını kolaylaştırdığı iddia edilse de bu yaşam standartlarını sağlayan aygıtlar tabiata zarar veriyor. Sonuç olarak yavaş yavaş yok olan ekolojik denge yeryüzündeki tüm canlıların varlığını tehdit ediyor.

Petrol kuyularından ve maden ocaklarından çıkarılan hammaddelerin proses sürecinde ortaya çıkan olumsuzluklar tolere edilemez noktalara geldi. Yine tüketimin körüklediği israf sonucunda atıkların bilinçsizce doğaya bırakılması bitkilerin ve hayvanların yaşam alanlarını yok ediyor. Önceleri belgesel filmlerinde izlediğimiz küresel ısınma ve iklim değişikliği olaylarını günümüzde bizzat yaşayarak hissediyoruz. İki asırdır yeryüzünün kaynaklarını acımasızca kullanan kapitalist zihniyetin yan etkileri karşımızda duruyor.

Sera gazlarının ozon tabakasına verdiği zarar bundan 30 yıl önce tespit edilmişti. Süreç içinde bu zararı engelleyecek tedbirler alınamadı ve ozon tabakasındaki delik gittikçe büyüdü. Yine denizlerde ve okyanuslarda milyonlarca ton plastik atığın bulunması dünyamızın büyük bir çöplüğe dönüştüğünün ifadesidir. İnsanoğlunun kendi arzu ve refahı için doğayı talan eden bir zihniyete sahip olmasının cezasını ne yazık ki tüm canlılar ödüyor. Aslında, insanoğlu doğaya zarar vererek kendi sonunu kendi elleriyle hazırlıyor.

Korona salgını sürecinde alınan tedbirler, sokağa çıkma yasakları, fabrikaların daha az çalışması, trafiğe çıkan araç sayısının azalması insanoğlunun doğa karşısındaki yıkıcı etkisini gözler önüne serdi. İnsanoğlunun elini eteğini çektiği bir dünyada karbon emisyonu azaldı, daha temiz bir hava ortaya çıktı. Yine su ve deniz kirliliği azalırken Haliç'te Yunus balıklarının tekrar yüzdüklerini gördük.

Gelinen noktada doğayla barışık bir yaşam için gerekli tedbirleri almak bütün insanlığın ortak sorumluluğudur. Bu anlamda toplumumuzda çevre bilincinin oluşması büyük önem arz ediyor. İçinde hayvanların, bitkilerin, denizlerin, dağların ve ovaların bulunduğu yeryüzü bizlere yüce yaratıcının bir emanetidir ve bu emaneti korumak boynumuzun borcudur. Bunun için çevremizdeki canlı ve cansız varlıklara karşı çok duyarlı olmamız gerekiyor.

Milyarlarca insanın şehirlerden kırsala göç etmeleri mümkün değilse, modern hayatın zaruri kıldığı üretim süreçlerini geri çevirmek şimdilik gerçekçi görünmüyorsa doğayla dost bir yaşamın formülünü bulmak zorundayız. Bunun için yönetim erkine ve bireylere büyük sorumluluklar düşüyor. Yönetimler doğaya zarar vermeyen üretim süreçleri için standartlar belirlemeli ve fabrikaların bu standartlara uymalarını sağlamalıdır. Yine şehirlerde ortaya çıkan atıkların tabiata zarar vermeden bertaraf edilmesi için gerekli yatırımlar yapılmalıdır. Güncel bir problem olarak karşımızda duran Marmara Denizi'ndeki müsilağının yerel yönetimin biyolojik arıtmaya gerekli önemi vermediğinden kaynaklandığı hepimizin malumudur.

Ülkemizde çevre duyarlılığı oluşturmak için anaokulundan başlayarak çevrenin korunma konusu her sınıf seviyesinde müfredatlara yerleştirilmelidir. Hava kirliliğinden su kirliliğine, toprak kirliliğinden gürültü kirliliğine kadar öğrenciler her yıl bilinçlendirilmelidir. Çevresine duyarlı, içinde bitkilerin ve hayvanların yaşadığı yeryüzüne sahip çıkan bir toplum için en önemli görev eğitim sistemine düşmektedir. Yine ülkemizde çevreci sivil toplum kuruluşlarının sayıları arttırılmalıdır. Her mahallede onlarca köy derneği olmasına rağmen

çevre konusunda faaliyet gösteren STK'lar yok denecek kadar azdır. Çevre bilincine sahip, gönüllü kişiler tarafından teşekkül edecek çevreci dernekler teşvik edilmelidir. Bu tür STK'ların çevre duyarlılığı konusunda yapacakları çalışmalara destek verilmelidir.

Sıfır atık konusunda insanların bilinçlendirilmesi, evsel atıkların içindeki geri dönüşüm ürünlerini kaynağında ayrıştırarak israfın önlenmesi büyük önem arz etmektedir. Evlerimizde çöpe attığımız her şeyin geri dönüştürülebilir nitelikte olduğu bilinci her insanımıza kazandırılmalıdır. "Çöp yok atık var" sloganı herkesin dimağına işlenmelidir. Evlerde kaynağında ayrıştırma yapıldığı zaman plastik, kâğıt, cam, ürünleri kolay yoldan geri dönüşüme dâhil edilecek, evsel atıkların içindeki kıymetli ürünler geri kazanılabilecektir. Böylelikle doğada yüzyıllar boyunca kaybolmayan atıklar canlılara zarar vermeyecek, israf önlenecek, ülke ekonomisine katkı sağlanacaktır.

Çevresindeki canlılara zarar vererek bilinçsizce doğayı tüketen insanoğlu kendi kıyametini hazırlıyor. Böyle bir çağda, yaratılmış her şeyin bizlere bir emanet olduğu bilincini kuşanarak gelecek nesillere daha yaşanabilir bir yeryüzü bırakmak için dünyamıza sahip çıkmalıyız. Unutmamalıyız ki, yok olan çevremiz değil; yok olan geleceğimizdir.

Yükselen tüketim kültürü, gelişen sanayi üretimi ve vahşi hammadde kullanımı tüm canlıların ortaklaşa yaşadığı doğayı berhava ediyor.

Muhit: Yeni Bir Tabiat Tasavvuru

Âdem CEYLAN

Mart 2020' den bugüne yaşadığımız kriz günleri insanlık için büyük bir imkânı da beraberinde sundu: muhasebe. Yaşadığımız bu olağan dışı süreç; tüm insanlığı aynı anda etkisi altına alan hastalıkla eş zamanlı bir biçimde çevre, tabiat, iklim – ve daha birçok- felaketlerle de yüzleşmemizi sağladı. Yer kürenin bir yanı aşırı sıcaklıklarla boğuşup yüzlerce insan hayatını kaybederken başka bir yanı sel suları ile sürüklenen canlılara tanıklık etti. Bu muhasebe fırsatı hem insan ve insanlığın geleceği hem de içerisinde bulunduğumuz gezegenin geleceği ile alakalı esaslı sorulara cevap arama fırsatı sundu.

16. asırda İtalyan bilim adamı Galileo Galilei “dünya dönüyor” dediğinde, neyin fitilini tutuşturduğunu biliyor olabilir miydi? İnsanın, varlığı anlama serüveninde büyük alışverişlerle şekillenen ve çok uzun zamanlar geçerliliğini muhafaza eden paradigmanın kabuğunu çatlatan bir cümle oldu bu. Farkında olmadan sabit dünya görüşünü de “dönmek” zorunda bırakmıştı. Dönüşüm yaşayan ve insanı mutlaklaştıran bu yeni anlayış tabiatı fetih ve tahakküm etme üzerine 17. yy bilimini geliştirdi. “Dünya dönüyor” cümlesi ile dönmeyen dünya üzerine bina edilen dünya değişti, bu düzenin inşa ettiği değerler ve sosyal yapılar dönüşerek, değişimin yol açtığı sancı bütün insanlık ailesi tarafından hissedildi. Yeni batılı insan, evvelemirde tabiatı bakışını değiştirdi. Artık tabiat sırlarını ifşa etmesi gereken bir mahkûm, sürekli sahibi için çalışacak bir köle ve en nihayetinde sahibine daha çok para kazandıracak bir fabrika idi. Yeni batılı insan, her şeyi kendisi için bir hak olarak gördüğü için tabii çevreyi tahrip etmeye ve doğayı yağmalamaya el an devam etmektedir.

İslam dünyası ise son iki asırdır taklit ettiği ve üstün gayret göstererek kendisine benzemeye çalıştığı Batının, bilimsel, kültürel teknolojik fikir ve uygulamalarının çekim alanından bir türlü kurtulamadı. Bu durum Müslüman dünyanın kültür, fikir ve duyarlılık dünyasının üzerinin örtülmesine ve tabiri caizse örtünün dışında ancak “ben Müslümanım” kimliğinin görünmesine müsaade etmektedir.

Bugün yaşadığımız tabii çevrenin ifsadı noktasında Müslümanların yaşadığı coğrafyalar ile Batı arasında belirgin bir farkın görünmüyor oluşu İslam'ın müstakil bir tabiat görüşünün olmadığını akla getirebilir. Aslında bu muğlak manzaranın sebebi yukarıda işaret etmeye çalıştığımız Müslüman duyarlılıklarının üzerini örten hâkim paradigmadan ve bu paradigmayı yerinden etmek için hakkıyla gayret etmeyen Müslümanlardan kaynaklanmaktadır.

İslam'ın tabiatın düzeni ve çevreye dair görüşü, diğer bütün meselelerde olduğu gibi İslam düşüncesinin temel istinatgâhı olan Kur'an'dan neşet eder. Kur'an'ın bir çok ayeti tabiat olaylarına ayat (semboller, işaretler) olarak işaret etmesi, bu işaret ve sembolleri anlayacak yetkinliği Müslüman için ufka dönüştürür. Müslüman düşüncesinin özünü oluşturan tevhid

sadece teolojik düzlemle sınırlı değildir. Âlemin bütününde mündemiç olan bu yaklaşımdan hareketle içinde yaşadığımız tabiata da aynı anlam yüklenmiştir. Yani özü itibarıyla insanın da parçası olduğu bir yapıdır. “Hamd âlemlerin Rabbi-ne aittir.” (Fâtiha 1/1) ayetinde ki “âlem”, işaret edilene “âlem / işaret” olması itibarıyla son derece bedihidir. Âlem her şeyiyle O’na işaret ediyorsa ve üzerinde yaşadığımız tabiatı, bu bütünün bir parçası ise- ki öyledir- o zaman onu korumak; aynı zamanda hakiki bir hamdın olmazsa olmazıdır.

Kur’an’ın tabiata dair söyledikleri, bu alanla ilgili bizi bilgilendirmek maksadıyla mı söylenmiştir? Yoksa içinde yaşadığımız evrenle insanın da parçası olduğu bütün bir yapının aynı öze ait olduklarının vurgulanması ve insanın korunması için, tabiatın da korunmasının gereğine vurgu mudur? Tabiat hakkında bir fikrimiz yok ise insan hakkında da olamayacaktır. İnsanı tanımak tabiatı tanımının bir parçası, tabiatı tanımak ise insanı tanımakla tamamlanacak bir süreçtir.

İslam kendisini insanlığın asli ve ilk dini olarak (hanif) nitelendirdiği için (Rum S.30 / 30), onun hitabı da erkeğin ve kadının tabiatlarının özüne asli olarak yerleştirilmiş olanadır. Bu hitab zımnen fitratı iyi ve olumlu görmedir ki Hristiyan teolojisinin temelini oluşturan ilk günah yükünden Müslüman düşünceyi de böylelikle korumuştur.

Semavi dinler, âlemin Tanrı tarafından belirli bir nizam ve gayeye göre yaratılmış olduğunda hemfikir gibidir. İnsan, kâinatı ve etrafında olup biten şeyleri dikkatli bir şekilde incelediğinde, hepsinin mükemmel bir düzen ve kanuna göre meydana geldiğini veya işlediğini görür. Bütün bunları bir kanuna ve düzene göre yapan ve nizama koyan biri bulunmaktadır. Tam da bu noktada Müslümanların tabiat

anlayışlarını belirleyen başka bir düşünce ise, “olabilecek âlemlerin en mükemmeli” şeklinde dile getirilen ve hayatın her alanına karşı genel bir iyimserliği anlatan prensiptir. Bütün nazari ekollerin neredeyse hemfikir oldukları bu düşünce, insanı ve çevresiyle birlikte bütün âlemi “olabilecek âlemlerin en iyisi” sayarak koruduğu gibi aynı zamanda onu Allah’a işaret eden bir alamet sayarak başkaca birçok sorumluluk yükler. (Ekrem Demirli; İslam’ın Çevre Anlayışının Ana Meselesi Olarak “Fitratı Korumak”)

“Ve Allah her şeyi kuşatandır (muhit). (Nisa 4/126)” ayeti üzerinde düşünüldüğünde ise insanı ihata eden ve kuşatan nihai çevre/n/ (muhit)in Allah olduğu idrak edilir. Gerçekte insan ilahi muhite gark olmuştur fakat bu muhitin formları insan için perde gibidir.

“Allah’ı muhit olarak zikretmek, tabiatın kutsal mahiyetini, tabiat olaylarının hakikatini Allah’ın ayetleri olarak idrak etmek ve tabii çevreyi de hakikatinde bizim kendisinden yaratıldığımız ve tekrar ona döneceğimiz nihai “çevre”, ilaveten ilahi tecellinin nüfuz ettiği bir muhit olarak idrak etmek demektir.”(S. Hüseyin Nasr; İslam ve Çevre Bunalımı)

Çevre krizinden çıkışımızı sağlayacak başka bir nokta ise içine yaşadığımız tabii çevrenin cennet nimetlerinin yansıması-benzeri olduğu inancını dinamik tutmaktır.

“Hiç bir şey yoktur ki O’nu tesbih etmiş olmasın, fakat onların bu tesbihlerini anlamıyorlar” (İsra, 17/44) ayetiyle “Biz Davud’u lütfumuzla onurlandırdık. Siz ey dağlar! Onunla birlik olup Allah’ın yüceliğini terennüm edin ve siz de ey kuşlar!” (Sebe, 34/10) ayeti beraber düşünüldüğünde tabiatın bir bütün olarak içindekilerle birlikte sürekli bir şekilde vahdeti terennüm etmekte, Allah’ı tesbih etmekte olduğu görülür. Modern insanın bütün varlığın ibadeti olan tesbi-

hi anlayamamasının nedeni, Allah’ı unutma neticesinde gerçekleşen sağırlaşmadan başka bir şey değildir. Bu durumu fark eden Müslüman, doğanın korunması konusunda daha büyük özen gösterecektir. Zira tabiatı yapılan her bir olumsuz müdahale, doğadaki bu ilahi terennümün azalmasına yol açacaktır.

Kapitalist toplum, alternatif arayışları da kendine benzeterek bizim doğa ilişkimizi kâr-zarar ilişkisine döndürmekle alternatif arayış sahiplerinin iradesini kırar. Modern insanın çevreyle ilişkisi “kar-zarar” ilişkisi üzerinden tesis edilir. Modern çevreci; çevreden, yeşilden, ağaçtan, tabiatdaki düzenin korunmasından söz ederken insanın daha iyi ve daha konforlu yaşayabileceği evreni tahayyül eder. Bir ağacın varlığını savunması, sağladığı kârla ilintilidir. Yani verdiği oksijenle veya ekonomimize sağladığı katkı ile...

Hülâsa; bazı Müslüman düşünürlerin, varlığı, modernitenin canlı-cansız taksimin fevkinde değerlendirerek, bütün bir varlığa canlılık izafe etmesi modern çağda oluşacak İslam tabiat teorisinin temelini oluşturmak için bir köşede beklemeye devam ediyor.

İnsan, Fıtrat ve Tabiat Üzerine

Şehnaz FINDIK

Bugün insanlık atmosfer, biyoçeşitlilik, tatlı su kaynakları, kıyı alanları, sahiller, toprak ve daha birçok konuda çetin bir sınav vermektedir. Her ne kadar meselenin buharlı gemilerle başlayıp, emperyalizme ve oradan da kapitalizme ulaşan ekonomik bir boyutu bulunsa da esasında maruz kaldığımız çevresel sorunların temelinde insan ve tabiat arasındaki ilişkinin bozulması yatmaktadır. Zihninin tabiatla bağ kuran melekelerinin modern paradigmalarda talan edilmesi sonucu insan, tabiatı, savaşması ve yenmesi gereken bir düşman olarak görmeye başlamıştır. Tabiatın sömürülmesi, istifaden çok istila edilmesi ve doğal halinde bulunan her şeyin metalaştırılması üzerine kurulu olan bu sistem, vahşi ve gayri insanidir. Hobbesyen anlayışın insan doğasındaki kazanma ve biriktirme hırslarına işaret eden bu yönü ne yazık ki küresel bir zihniyet haline gelmiştir. Bu anlayışla insan, şayet gücü elinde bulunduran bir milletin ferdi olarak dünyaya gelmişse, içerisinde doğmadığı coğrafyanın insanlarına ve kaynaklarına efendilik edebilme hakkına sahiptir. Kendi topraklarındaki her bir ağaç kutsaldır, ancak “öteki” addedilen ve zayıf halde bulunan toplulukların ağaçları kendisi için yakacak olmaktan kurtulamayacaktır. Sömürü, gasp ve hırsızlık olarak kendisini gösteren bu yeni düzene zaman içerisinde toplumların jeopolitik unsurlarına bağlı çevresel sorunlar da eklenmiştir. Dolayısıyla çevredeki baskı ve tehdidin boyutu arttıkça güvensizlik içerisinde kalan insan toplulukları için göç, organize suçlar ve çatışmalar kaçınılmaz olmuştur.

Tabiatın bir parçası olan insandan tabiatın efendisi olan insana geçiş, tabiata ve mahlûkata biçilen mananın kaybedilmesiyle başlamıştır. Antroposantrizm (insan merkezilik) denilen ve insanı her şeyin önünde gören bu anlayışla modern insan, özgürlüğü, refahı ve tabiattaki sürekliliği için kendi varlığını Tanrı’nın “öteki” yarattıklarının çizgisinden kurtarmayı başarmıştır. Bu minvalde Tanrı, her şeyi insan varlığının mutlak huzuru ve devam-

lılığı için var etmişken, geriye kalan her bir mahlûk ancak insanın hizmetkârı olabilir. Bu anlayış ekseninde yoğunlaşan iktisadi, askeri, bilimsel ve ilmi çalışmalar neticesinde başka toprakların doğal kaynaklarına erişen Avrupalı topluluklar bir “ulus” düzeyi meydana getirerek “öteki” olanın hanesine tecavüzü bir çeşit “uygarlık hakkı” olarak addetmiştir. Nitekim, tabiatın doğal kaynak ve sömürü aracı olarak görülmesi ile eşdeğer olan bu anlayış, beraberinde kaos ve yıkım getirmiştir.

Fizik dünyanın ötesindeki ilahi mana ve kudreti reddeden bu yeni süreç, rasyonel insan profilinin vicdani unsurlardan arındırılmasını da hızlandırmıştır. Toplulukların vicdani yükümlülüklerden yüz çevirmesi ve pozitif bilimlerin pragmatik yollarla icra edilmesi iki büyük dünya savaşına zemin hazırlamıştır. Bilimsel faaliyetler yer altındaki ve yer üstündeki kaynakların hunharca talan edilmesinde kullanılmaya başlanmış; eşyanın sırlarına vakıf olunmuş(!) ve böylelikle

le geride hiçbir mit, gizem, totem, felek ve tanrısal güç bırakılmamıştır. Böylelikle Weber’in “dünyanın büyüğü bozuldu” derken takındığı o meşhur tavır, güya doğayı ampirik bulgularla efsunundan kurtaran modern insan için dış dünyaya bir meydan okumadır. Burada anlaşılması gereken belki de en mühim nokta İslam düşünce geleneğinin aksine Hristiyan teolojisinin, doğayı skolastik bir temelde sırlı ve biraz da panteist bir romantizmle anlamlandırmaya çalışmasıdır. Çünkü Müslümanlar için bir “gözlem” ve “fikir” sahası olan tabiat; insanın anlaması, istifade etmesi, saygı duyması ve koruması gereken aşikâr bir “ayet” hükmündedir. Dolayısıyla modern insanın “büyüsünü bozduğu” ve “alt ettiği” dünyaya karşı vefasızlığı, bir nevi kendi yuvasını başına yıkan akılsız ev sahibinin hali gibi olacaktır.

Peki, Batı’nın kapitalist, modern ve demokratik felsefesinin insanın ruhsal bütünlüğünü ve dahi tabiatın da özünü ifsat ettiğine kanaat getirebilir miyiz? Bu durumda

Zihninin tabiatla bağ kuran melekelerinin modern paradigmalarda talan edilmesi sonucu insan, tabiatı, savaşması ve yenmesi gereken bir düşman olarak görmeye başlamıştır. Tabiatın sömürülmesi, istifaden çok istila edilmesi ve doğal halinde bulunan her şeyin metalaştırılması üzerine kurulu olan bu sistem, vahşi ve gayri insanidir.

Burada anlaşılması gereken belki de en mühim nokta İslam düşünce geleneğinin aksine Hristiyan teolojisinin, doğayı skolastik bir temelde sırlı ve biraz da panteist bir romantizmle anlamlandırmaya çalışmasıdır. Çünkü Müslümanlar için bir “gözlem” ve “fikir” sahası olan tabiat; insanın anlaması, istifade etmesi, saygı duyması ve koruması gereken aşikâr bir “ayet” hükmündedir.

insanı fitrat ve tabiat kardeşliğinden koparan bu bozguncu sistemin karşısında İslam'ın sunduğu argümanlar hakkında ne söyleyebiliriz? İslam, insan ve doğa arasında nihai ve değişmez bir illiyet bağı kurabilmiş midir?

Kısıtlı olan kaynakların paylaşılmasından kaynaklı savaşlar, siyasal tehditlerin tetiklediği göçler ve iklim değişikliğinden mütevellit afetlerin sebep olduğu sorunlar, modern insanın tabiat ile ilişkisini sorgulamasına neden olmuştur. İslam düşünce tarihinde ahlaki olarak incelenen “Menfaat”, “Mesuliyet”, “Fazilet” ve “Hikmet” kavramları çerçevesinde, insanın çevreden istifade etmesinin ölçütleri ortaya konulmuştur. Çevreden istifade eden başat güç olarak insan, aynı zamanda çevreye karşı tüketim ve istifade eylemlerinden sorumludur. “Merhamet İlkesi” ile İslam Medeniyeti, insanı doğadaki iş ve eylemlerinin sorumluluğunu alırken gönüllülük ve hassasiyet esaslı hareket etmeye teşvik eder. İslam'ın tabiat ve insan arasında denge ve muhab-

bet tesis etmesinde karşılıklı ilişkinin vicdani, doğal ve hassasiyetle kurulmasına verdiği önem dikkat çekmektedir. Bu hassasiyetle kendisinden fayda sağladığı tabiatın ve eşyanın tümüne karşı insan, mâlik, hizmetkâr ve mesûl hale gelir.

Bu anlamda “Menfaat Kavramı” ekseninde tabiatla olan ilişkisini “yarar/fayda” üzerine tesis eden âdemoğlu bir anlamda tabiatın düzenleyicisi olur. Ondan yer, içer ve barınak inşa eder. Burada çevreden “Nimet İlkesi”nce bir tasarruf söz konusu olur. Ancak bunu yaparken insanı tabiata sıkı sıkıya bağlayan ve onu korumaya iten güç “şükür” olarak kendini gösterir. İnsanın tabiatı fayda sağladığı için onun sürekliliğini sağlaması ve şükür yoluyla da bu sürekliliğin psikolojik motivasyonunu oluşturması İslam'ın insan fitratı ve tabiat arasındaki ilişkiyi düzenlemesinin bir sonucudur. Bu anlamda insan, menfaat sağladığı doğaya karşı bir koruma içgüdüsü geliştirir. “Mesuliyet Kavramı” olarak ortaya çıkan bu anlayışa göre çevredeki her bir

unsur faydalı olsun olmasın, korunması ve yaşatılması bakımından insanın düzenleyicisi olduğu doğaya karşı bir sorumluluğudur. Bu sorumluluğun bir gereği olarak “Emanet İlkesi”nce içinde yaşadığı bu imtihan yurdunu ıslah etmekle mükellef hale gelir. Böylelikle İslam, zihinsel ve vicdani alt yapıyı kurmak suretiyle, insan eylemlerini belirli bir amaç, inanç ve tutarlılığa oturtarak anlamlı bir korelasyon inşa etmektedir.

Batı’nın aksine İslam Medeniyetinin anlamlı yapılar üzerine bina ettiği düşünce geleneği, insanı, hukuki bilincin sorumluluk alanından çıkarıp en nihayetinde onu bir “Bilgelik” vasfına oturtmaya gayret eder. Bu gayretin neticesinde insana kazandırılmak istenen davranış, tabiata karşı vazifesini İslam Hukuk kaidelerinin de ötesinde bir Allah’ı sevme biçimi olarak görmesidir. Tam da bu noktada hayvanat ve nabatatı sevmek, korumak ve yaşatmak faaliyeti bir “Fazilet Kavramı” olarak ortaya çıkar. “Ayet İlkesi”nce içinde yaşadığımız çevrenin bir taakkul ve tefekkür vesilesi olması bile tabiatı ve eşyayı fiziksel bir faydalanmanın ötesinde korumaya delildir. Nitekim tasavvufi ahlak kaidelerince, çevrenin, daha geniş ölçekte kâinatın da bir mahlûk olduğu, sevgi ve saygı nazarıyla bakılması gerektiği gibi düşünceler, aynı zamanda İslam Medeniyetinin etik, lirik ve sanatsal imarını hızlandıran bir unsur olarak kendini gösterir.

Nihayetinde İslam, insana varlığın özünü büyük bir hikmetle kavrayabilmeyi öğretir. “Hikmet Kavramı” olarak ifade edilen bu anlayış ile insan, aşkın bir mana bilinciyle temaşa ettiği ve temas ettiği her

“eşya”nın hakikatine varmış olur. Dolayısıyla “Ubudiyet İlkesi”nce her varlığın kendisi gibi bir abid olduğunun künhüne varır. Bu yüksek entelektüel faaliyet, Batı Medeniyetinin dünyevi zevklerin doruğuna erişmeyi başarı sayan ve buna yönelik her türlü epistemolojik harcamayı meşru gören düşünce eyleminden oldukça uzaktır.

Sonuç itibarıyla, İslam’ın evrensel, değişmez ve tükenmez kaidelemlerle gerek insandan gerekse insan için koruduğu tabiat, insan fitratının “hilafet” vasfından koparılmasıyla tehlikeye düşmüştür. Savaş, kıtlık ve afetlerin en temelde vicdandan, merhametten, fitrattan ve tabiatın koparılan insanın dönüşümüyle yakından alakalı olduğunu kabul etmek gerekir. Bu kabulle girilecek ilk iş evvela insan ruhunun yeniden tabiatla barışmasına zemin hazırlayacak kültürel arka planı inşa etmek olmalıdır. İslam’ın çevre ahlakına yönelik metot ve anlayışına ilkesel ve hatta disiplinler bir yaklaşımla, evrensel bir kimlik kazandırılması önemli bir adım olacaktır.

Kısıtlı olan kaynakların paylaşılmasından kaynaklı savaşlar, siyasal tehditlerin tetiklediği göçler ve iklim değişikliğinden mütevellit afetlerin sebep olduğu sorunlar, modern insanın tabiat ile ilişkisini sorgulamasına neden olmuştur. İslam düşünce tarihinde ahlaki olarak incelenen “Menfaat”, “Mesuliyet”, “Fazilet” ve “Hikmet” kavramları çerçevesinde, insanın çevreden istifade etmesinin ölçütleri ortaya konulmuştur.

Covid-19 Pandemisi ve Yeşil Alanlar

Safa BALEKOĞLU

Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Orman Fakültesi Silvikültür Anabilim Dalı

2020 yılının ilk çeyreğinde, dünya Covid-19 virüsünün yayılma hızını yavaşlatmak için bir dizi eylem gerçekleştirdi. Bu eylemlerin çoğu, insanların hareket alanını büyük ölçüde kısıtlamayı amaçlayan karantina stratejilerinden oluşuyordu. İtalya, ulusal düzeyde kısıtlayıcı önlemler alan ilk ülke oldu. Başlangıçta (9-20 Mart 2020 tarihleri arasında), halka açık toplanmaların yasaklanmasına rağmen, açık havada yürüyüş ve bilumum sportif faaliyetlerde herhangi bir kısıtlama getirilmedi. Ancak pozitif vakalardaki hızlı artış, Sağlık Bakanlığı'nın her türlü fiziksel egzersizi veya evden 200 metreden öteye dahi yürüyüşe çıkmayı yasaklamasına neden oldu. Ardından İspanya sıkı tedbirler alarak yeşil alan ziyaretlerini tamamen yasakladı. Slovenya, Hırvatistan ve Litvanya'da, pandemi boyunca açık hava etkinliklerine izin verildi, ancak diğer insanlarla (aile veya yakın akrabalar dışında) mesafeyi korumak ve birkaç kişi arasında bile bir araya gelmekten kaçınmak için ciddi uyarılar yapıldı. Türkiye'de 10 Mart 2020'de ilk vakaların görülmeye başlaması ile birlikte 10 Nisan 2020'de birçok şehirde tam kapanma uygulandı.

Dünyadaki tüm bu kısıtlamalar insan davranışlarında bir takım değişikliğe neden oldu. Örneğin, karantinadaki insanlarla yapılan anket sonuçlarına göre, kahir ekseriyetle Covid-19'un psikolojik etkilerinin stres ve kaygı olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, Dünya Sağlık Örgütü, karantina ve izolasyon gibi önlemlerin yalnızlık, depresyon, zararlı madde kullanımı, kendine zarar verme ve intihar girişimlerinin artmasına yol açacağını öngörmektedir.

Doğada vakit geçirmek, stresli yaşamın fiziksel ve psikolojik sağlığa olumsuz etkileriyle başa çıkmanın potansiyel bir yoludur. Kentel yeşil alanlar (Şekil 1), insan sağlığı ve refahı için bu akut streslerin bazılarını potansiyel olarak iyileştirebilecek çok çeşitli faydalar sağlamaktadır. Doğayı deneyimlemek, psikolojik bunalım, boşanma, yas gibi olaylardan ciddi şekilde etkilenen bireylerin rehabilite edilmesinde kilit rol oynamaktadır.

Dünya yüzeyinin yalnızca yüzde beşi kentlerle kaplıdır, ancak karbon emisyonlarının çoğunun ortaya çıktığı ve ısı adalarının oluştuğu yerler de kentlerdir. Kent ağaçları (Şekil 2), kentsel ısı adası etkilerini azaltmak için bir araç olarak artan bir ilgi görmektedir. Kent ağaçları terleme yoluyla hava sıcaklığını soğutma gibi çok çeşitli temel faydalar sağlar. İklim değişikliği, çevresel bozulma ve Covid-19 salgını gibi mevcut küresel zorluk-

lar, kentsel ağaçların ve yeşil alanların önemi konusunda farkındalığın artmasına neden olmuştur. Tam kapanma ya da sokağa çıkma kısıtlamalarında kent içi ağaçlarımızın ve yeşil alanlarımızın ne denli önemli olduğunu hepimiz bizatihi yaşadık ve anladık. Aslında Covid-19 pandemisi bize “Nasıl bir şehirde yaşamak istediğimizi” görmemize dair bir imkân sundu”.

İtalya, İspanya, Slovenya, Litvanya ve Hırvatistan’da yapılan bir çalışmaya göre, yeşil alanlar haftada birden çok ziyaret edilmekte ve ilginçtir ki, yeşil alanların ziyaret sıklık oranında pandemi öncesi ve pandemi döneminde bilimsel olarak bir fark bulunmamaktadır. Yeşil alanları ziyaret etme nedenlerine bakıldığında, ana sebebin fiziksel egzersiz (yürüyüş ya da koşma) ve rahatlama olduğu görülmektedir. Doğayı keşif, çocukları dışarı çıkarma ve köpeği dolaştırma ise ziyaret nedenleri arasında ikincil seçenek olmuştur. Pandeminin yol açtığı en ilginç sonuç ise, “arkadaşlarla buluşma” aktivitesinin ziyaret nedenleri arasında nadir olduğu göze çarpmaktadır. “Köpeği dışarı çıkarma” faaliyetinin söz konusu tüm ülkelerde belirgin bir şekilde arttığı, özellikle İspanya’da tavan yaptığı gözlenmiştir. “Çocukları dışarı çıkarmak” ise en çok Hırvatlar tarafından dile getirilmiştir.

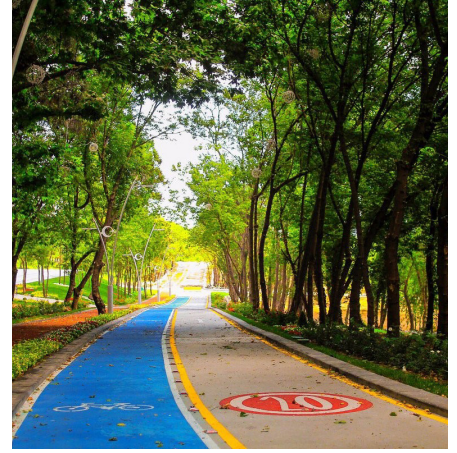
Yine aynı araştırmaya göre insanlar, pandemi öncesinde tercih ettiği yeşil alanı pandemi sırasında değiştirdiği ve bunun nedeninin de “insanlardan kaçmak” olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcılara “Kapanma döneminde yeşil alanlara gitmeyi ne kadar özleyorsunuz?” sorusuna ilginçtir ki, Litvanyalılar ve Slovenyalıların yarıdan fazlası hiç ya da çok az özlediği yanıtını vermiştir. Buna karşılık İtalyanlar ve İspanyolların çoğu, çok özlediklerini ifade etmişlerdir.

Yapılan birçok bilimsel çalışma, pandemi sırasında kent içi “yeşil” alanların önemini ve bunlara olan rağbeti gözler önüne sermiştir. Buna bağlı olarak, her vatandaşın evinden en az üç ağaç (yeteri büyüklükte) görebilmesi gerektiği şeklinde kurallar geliştirilmiştir. Örneğin, Danimarka Frederiksberg Belediyesi, “her ev en az bir ağaç görmeli” şeklinde ağaç politikasına sahiptir.

Dünya çapında şehirler, insanlar için ciddi sonuçlar doğuran oldukça yüksek yaz sıcaklıklarına maruz kalmaktadır. Son yapılan çalışmalarda, 90 metrelik bir yarıçap içerisinde ağaçların en az %40’lık bir alanı gölgelemesinin hava sıcaklığını ciddi derecede düşürdüğü gözlenmiştir. Ayrıca kent ağaçlarının oluşturduğu bu gölgelikler ile hava kirliliği ve gürültüyü azaltma arasında da pozitif ilişki bulunmuştur. Bu çalışmalar temel alınarak, yeşillendirme konusunda en iddialı şehirlerden Barselona, Bristol, Kanberra, Seattle ve Vancouver gibi şehirler %30 gölgelik örtüsüne ulaşma hedefi belirlemişlerdir.

Bilimsel araştırmalar, yakınlardaki, özellikle görünür yeşilin ruh sağlığı ve esenliği için önemini ortaya koymaktadır. Örneğin Kanada’da her beş kişiden birinin ruh sağlığının bozuk olduğu ve bununla yaşamını idame ettirdiği belirtilmektedir. Bu durumun ulusal ekonomiye maliyetinin de en az 50 milyar dolar olduğu bildirilmektedir. Bu yüzden son zamanlarda Kanada’da doğanın ruh sağlığını nasıl etkilediğini değerlendiren çalışmalar yapılmaktadır.

Kent içi ağaçlar, antidepresan vb. ilaçları kullanma şansını azaltmaya yardımcı olduğu ve sadece bu yönüyle bakıldığında, kâinatı izlemek bile bu denli şifa iken; üzerinde tefekkür etmenin sonuçlarını siz düşünün...

Dünyadaki tüm bu kısıtlamalar insan davranışlarında bir takım değişikliğe neden oldu. Örneğin, karantinadaki insanlarla yapılan anket sonuçlarına göre, kahir ekseriyetle Covid-19’un psikolojik etkilerinin stres ve kaygı olduğu ortaya çıkmıştır.

Dünyaya İmar Edenler Değil, İmha Edenler Hâkim!

Mucahid YILDIZ

Bazı tevillerde ‘Cenab-ı Allah, Hz. Âdem A.S ile Hz. Havva validemizi cennetten çıkardığında dünyaya sürgüne gönderdi’ ifadesi yer alır. Yeryüzüne baktığımızda her karış toprağından neşvünema bulan nebatatın bin derde deva çarelerle dolu olduğunu görüyoruz. Elbette cennetle mukayese edilmesi mümkün değil. Zira Kur’an ve Hadislerden öğrendiğimize göre cennette hiçbir kötülük ya da zarar verici bir şey bulunmuyor. Dünyanın sayısız nimetlerine ulaşmak için ise zahmet gerekiyor. Nimetlerle birlikte sıkıntılar da var. Bütün bu sıkıntılara rağmen bir sürgün yeri olarak harikulade güzellikler içeren bir dünya.

Geriye doğru baktığımızda tarihten, geçen yüzyıllarda tabiatın çok daha verimli, çok daha temiz olduğunu öğreniyoruz. Pekâlâ, günümüzdeki ve geçmiş yıllardaki yeryüzünü daha kirli ve daha verimsiz hale kim getirdi? Tabii ki biz insanlar. Bitkilerin ve hayvanların yeryüzünü bu hale getirdiğini iddia etmek akla muhaldir. Her iki grubun da ürettiği kirlilik yine tabii yollardan kaybolup yeniden faydaya dönüşüyor. Ama biz insanların hayâsızca sağa sola attığı plastik çöpler maalesef bin yıldan önce çürümeyip etrafı kirletiyor. Daha rahat yaşamak ve daha çok para kazanmak için kurduğumuz fabrikaların bacalarından çıkan kirli dumanlar, uzun menzilleri yakınlılaştıran ulaşım araçlarımızın çıkardığı kirli dumanlar havayı kirletiyor. Yine fabrikaların akıttığı zehirli atıklar sularımızı, denizlerimizi kirletiyor.

İnsanlık tarihinde gerçek anlamda tabiata zarar veren faaliyetler Avrupa’daki sanayi devrimi ile başladı. 18. yüzyılın ortalarında İngiltere’de başlayan ve 19. yüzyılda güçlenen sanayileşme daha sonra batı Avrupa’da, ABD’de, Japonya’da ve dünyanın diğer bazı ülkelerinde giderek daha da arttı. Teknolojik gelişme ile birlikte üretim arttı. Bilimde büyük ilerlemeler kaydedilmiş gibi görünse de, insanlığa faydaları, ziyanından maalesef daha az oldu. Fabrikalarda çalışmak üzere köylerden şehirlere insan göçü başladı, şehirleşmenin getirdiği toplumsal problemler de büyük oranda çoğaldı.

Çevre kirliliğini yalnızca tabiatın zarar görmesi olarak değerlendirebileceğimiz gibi, manevi açıdan baktığımızda insanların kendi aralarındaki, hayvanlarla ve bitkilerle aralarındaki münasebetleri de çevre başlığı altında inceleyebiliriz. Bu bakımdan 21. yüzyıla birlikte son üç yüzyılda, belki de dünyanın yaratılışından bu yana görülmemiş büyük bir olumsuzlukla karşı karşıyayız. Son iki yıldaki korona salgını da burada dile getirmek istediğim toplumsal probleme tuz biber oldu.

İnsanlar arasındaki komşuluk, arkadaşlık, dostluk ilişkileri sanayi devrimi ile birlikte büyük zarar gördü. Şehirleşmenin getirdiği apartman kültürü, komşuluk ve mahalle kültürüne en büyük darbeyi vuran bir etkidir. Batıda sanayileşmenin sonucunda ferdiyetçi bir anlayış ortaya çıkmış ve bu anlayış enaniyeti körükleyerek, insanları birbirlerine faydalı birer şahıs olmaktan çıkarmıştır.

Sanayi devrimi olmadan önce dünyaya hâkim olan zihniyetin son temsilcisi Osmanlı Devletidir. Genel olarak baktığımızda Osmanlı tarihinde çevreye zarar verme ihtimali olan hiçbir gelişmeye izin verilmedi. İkinci Abdülhamid'in çevreyi

kirlettiği gerekçesiyle otomobili İstanbul'a sokmadığı ve çevreyi kirliletmeyen elektrikli otomobilin geliştirilmesi için bu çalışmaları yapan batılı kişiye maddi yardım gönderdiği bilinen bir gerçek.

Batıda ise kapitalist bir anlayışla yalnızca ceplerini doldurmaktan başka bir şey düşünmeyenler, çevreyi, tabiatı korumak gibi bir endişeyi hiçbir zaman taşımadılar ve halen de çok umurlarında değil. Ancak insanların bu konudaki tepkilerinin artmasından endişelenen bu kesim, son bir kaç senedir güya çevre temizliği konusuna sahip çıkıyor ve çevreyi koruyormuş, iklim değişikliğine karşı tedbirler alıyormuş gibi görünmeye başladı. Korona salgını sona erdiğinde dünya gündeminin en önemli konusu çevreyi koruma olacak. Güncel haberleri takip edenler bu yönde sinyallerin çoktan verilmeye başladığını bilirler.

Bu problem öne sürülerek, insanlar yine bu konuyla aşırı bir şekilde meşgul edilecek, böylece kapitalistler yeryüzünde kendi menfaatlerini daha çok ve daha rahat elde edebilmek için sürdürdükleri oyunlarına hayâsızca devam edecekler.

İnsanlık tarihinde gerçek anlamda tabiata zarar veren faaliyetler Avrupa'daki sanayi devrimi ile başladı.

Ahlâkî Bir Sorun Olarak Çevre Kirliliği

Mustafa ÖZEL

Prof. Dr., FSMVÜ
İslami İlimler Fakültesi

İnsan, yeryüzünde var olduğu andan beri çeşitli sorunlarla karşı karşıya gelmiştir. Bunların mühim bir kısmı, kendisinin yol açtığı, sebep olduğu sorunlardır. Bunun temelinde de onun ahlâkî zafiyetleri yatmaktadır. İnsanın hırsı, bencilliği, açgözlülüğü, kıskançlığı, vurdumduymazlığı onun hem insanlarla hem de tabiatla olan ilişkilerini olumsuz etkilemiştir.

Canlılar bir ortam içinde yaşarlar. Hayatîyetlerini sürdürebilmeleri, bu ortamın sağlıklı olmasına bağlıdır. Eskilerin anâsır-ı erbaa (dört unsur: hava, su, toprak ve ateş: sıcaklık) dedikleri hayatın temel maddeleri, yeryüzündeki canlılar için olmazsa olmazdır. İnsanların da, hayvanların da, bitkilerin de varlığı, hayatını devam ettirmesi bunların niteliğine bağlıdır. Sanayi inkişabına kadar yaşam koşullarındaki kırılmalar, keskin ve sert değildi. İnsan hayatında meydana gelen makineleşme ve buna bağlı olarak ortaya çıkan enerji kaynakları, canlı hayatını tehdit eder hale geldi.

Önceki dönemlerde insanların tabiata verdikleri zarar, yakacak ihtiyaçlarını gidermek ve tarım arazisi elde etmek için ormanlık alanları yok etmeleri şeklindeydi. Bu durum, sanayileşmemiş ülkeler için bugün de geçerlidir. İnsan, yaşamak için tabiata muhtaçtır. Tabiata sahip çıkarsa, onu korursa o da ona hizmet etmeye devam eder. İnsan, hayatını devam ettirebilmek için elbette tabiatın imkânlarını kullanacaktır. Ancak bunun yanında tabiatın ona bir emanet olduğunu, onun sadece kendisine mahsus olmadığını, gelecek nesillerin de bunda hakkı olduğunu unutmayacaktır. Yeryüzünün ve içindekilerinin emanet olduğu, bir şuur olarak herkeste kök salmalı, vazgeçilmez bir ilke ve tutum haline gelmelidir.

Bize göre, başlıkta da ifade ettiğimiz gibi, çevre meselesi ahlâk eksenli bir sorundur. Buna paralel olarak dinî bir sorundur. Çünkü ahlâk ile din arasında derinden, kopmaz, köklü bir münasebet vardır. İncamımıza göre ahlâkın kaynağı dindir, ilâhîdir. Dinden uzaklaşma, dinî değerlerin zayıflaması, dinî uygulamaların, ibadetlerin azalması, ahlâka da doğrudan tesir etmektedir. Bilindiği gibi Avrupa'da sadece sanayi inkılabı meydana gelmedi, buna

koşut olarak dinî, ilmî, sosyal, kültürel hayat da dönüşüme, değişime uğradı. Din önce o coğrafyada, daha sonra da Avrupalıların hâkimiyetlerinin etkisiyle bütün dünyada güç ve alan kaybetti.

Tabiat dediğimiz âlem, bütün canlıların ortak yaşam alanıdır. İnsanlar, kendi hayatlarını sürdürürken diğer canlıları göz ardı edemez. Böyle bir lüks ve imkânları yoktur. Hayvan olsun bitki olsun herhangi bir canlının hayatına müdahale etmek, aslında kendi hayatına müdahale etmektir. Uzun vadede bunun faturası kendine çıkar. Başka canlıların yaşam alanlarını daraltmak, onların yok olmalarına sebep olmak, insanın kendi felaketini hazırlamasından başka bir şey değildir. Kur'an-ı Kerim'de teshîr diye bir kavram kullanılmaktadır. Bu kelime, geçtiği yerlerde Allah'a izaften kullanılır. Cümlelerin faili/öznesi, Allah'tır hep. Mefulü/nesnesi ise insanın dışındaki varlıklardır; güneş, ay ve yıldızların yanı sıra bulutlar, denizler, nehirler, çeşitli hayvanlar. Sözü edilen bu varlıkların tümü, insanın hayatını idame ettirmek için var edilmiş-

lerdir. Onlara zarar verilmesi, onların yok edilmesi, insan neslinin yok oluşuna zemin hazırlamaktadır. Doğaya, doğadaki varlıklara yapılan tahribat, insana yapılan tahribatın ta kendisidir. Kısa vadede kazanç gibi gelen her hareket, uzun vadede insana, hayatını nasıl dipsiz bir uçurumun kenarına getirdiğini haber vermektedir. Biz, bize sunulan her nimeti, her imkânı, ancak ve ancak onu varlık amacına uygun olarak kullanmakla mesulüz. Yoksa ahirette, hesap gününde bunlardan da hesaba çekileceğiz; ormanları katletmenin, denizleri suları havayı kirletmenin, hayvanların nesillerini yok etmenin de hesabını vereceğiz bütün bir insanlık olarak.

Konu, yani sorun ahlâkla ilgili dedik. Peki, ahlâkın hangi konu ve kavramlarıyla ilgili, şimdi ona bakalım. Önce şunu söyleyelim: Çevre kirliliği, ahlâkın sadece bir veya birkaç konusu veya kavramıyla değil, bütünüyle alakalıdır. Ancak bunlardan öne çıkanlar vardır. Bunlara dikkati çekmeye çalışacağız.

Bencillik. Bizce bu ahlâkî zafiyetler içinde ilk sırada olan, eskilerin hodbinlik, hodkâmlık; batılların

İnsan, yaşamak için tabiata muhtaçtır. Tabiata sahip çıkarsa, onu korursa o da ona hizmet etmeye devam eder. İnsan, hayatını devam ettirebilmek için elbette tabiatın imkânlarını kullanacaktır. Ancak bunun yanında tabiatın ona bir emanet olduğunu, onun sadece kendisine mahsus olmadığını, gelecek nesillerin de bunda hakkı olduğunu unutmayacaktır.

Günümüzde insanlık tarihinde görülmeyen bir tüketim çılgınlığı yaşanmaktadır. Yiyecek içecekten giyeceğe, yakacaktan ulaşım araçlarına kadar birçok nesne sorumsuzca, gereksizce kullanılmakta, tüketilmektedir. Yemek masasındaki yiyecek çeşitlerinden dolaplardaki giysilere kadar aşırı bir tüketim yapılmaktadır.

egoism dedikleri bencilliktir. Bu bağlamda benmerkezciliği, ego-santrizmi de anmalıyız. Sorunun temelinde insanın kendini, diğer varlıkların üstünde görmesi, kendisini dünyanın ve hayatın merkezine koyması yatmaktadır. Bunun da temelinde hâkimiyet duygusu bulunmaktadır. İnsan maddî varlıklara, eşyaya sahip olma hissiyle yaratılmıştır. Bu özellik, onun bu dünyada imtihan olunmak için yaratılmasının sonucudur. Bu arzunun bütünüyle gerçekleşme ihtimali sıfır bile değildir. Buna rağmen insanlar hem kendilerine hem türdeşlerine hem de yaşadıkları ortama sürekli zarar vermektedirler. Bunun giderilmesinin tek yolu vardır. O da bencilliğin törpülenmesi, kontrol altına alınmasıdır.

İsraf: Aşırı tüketim. Günümüzde insanlık tarihinde görülmeyen bir tüketim çılgınlığı yaşanmaktadır. Yiyecek içecekten giyeceğe, yakacaktan ulaşım araçlarına kadar birçok nesne sorumsuzca, gereksizce kullanılmakta, tüketilmektedir. Yemek masasındaki yiyecek çeşitlerinden dolaplardaki giysilere kadar aşırı bir tüketim yapılmaktadır. Ekonomik olarak bir biçimde gelişmiş olan ülkelerdeki mutfak israfı, çoktan dudak uçuklatan rakamlara ulaşmıştır. İnsanın ihtiyacından fazlasını tüketmesi, hem vücut sağlığını bozmakta hem de içinde yaşadığı çevrenin kirlenmesine yol açmaktadır.

Tamahkârlık: açgözlülük. Bu ahlâkî zafiyet, bir öncekiyle doğrudan ilgilidir. İnsanoğlu neyi elde ederse etsin, neye sahip olursa olsun, bir türlü tatmin olmamakta, gözü doymamaktadır. Yetinmeyi bilmeyi çoktan terk ettik insanlık olarak. Gözümüz, başkalarının

ellerindekilerde. Sahip olma duygusu, herkesi yakıp yıkmaya, kırıp dökmeye, kural ve sınır tanımayaya sevk etmektedir. İşin ilginç tarafı, bu tamahkârlık, açgözlülük maddi durumları iyi olanlarda daha baskın, daha belirgindir. Bunun sebebi, muhtemelen, onların elde ettiklerinden duydukları haz, ele geçirdikleri güç ve kuvvettir. Sahip olunan her yeni şey, daha fazlasına yönelmektedir. İnsanlık bu şekilde bir kısır döngü içinde yuvarlanıp gitmektedir. Bütün insanlarda bir hırs-ı pîr alıp başını gitmiştir.

Hırs: kazanma arzusu. Kazanma arzusu ile açgözlülük, birbirine yakın iki kavramdır. İlki, diğerinden daha hafiftir. Kazanma arzusu herkeste vardır ancak her insan açgözlü değildir. Ekonomik kazanımların sonu yoktur. Şartlar uygun olduğunda, insan da çalıştığında bir şeyler kazanır. Yaşamak için çalışmak, dolayısıyla kazanmak gerekmektedir. Fakat şurası unutulmalıdır: “Yaşamak için kazanırsınız, kazanmak için yaşamayız.” Kazanmak hayatın temel gayesine dönüştüğünde insanın yaşam kalitesi düşer, insan ilişkileri çıkar temelli ilişkilere dönüşür. Çünkü insan tabiatı, kazanan insana mütemayildir. Kazanana gösterilen bu temayül, kazanma konusunda onu daha da kamçılar.

Nankörlük: şükürsüzlük. Din insandan daima, kendi kullanımına sunulanlardan dolayı bir şükür halinde olmasını ister. Şükür, insanın varlığın değerini bildiğini gösteren insanî bir eylemdir. Şükür, beraberinde kanaati getirir. Kanaat duygusu, elde edebileceğimiz en büyük zenginliktir. Kanaatkârlık gibi bir bahtiyarlık yoktur. Şu bir hakikattir ki, kapitalizm kanaatkâr insanı

sevmez. O, sınırsız tüketim peşinde koşanları önemser. Onun tercihi, bu tip insanlardır. Şükreden kanaatkâr olur, kanaatkâr olan da çevreye zarar vermez, onu kirletmez.

Mesuliyetsizlik. Ahlâkın, dinin en asli konularından birisi, mesuliyet hissi, sorumluluk duygusudur. Mesuliyet duygusu taşıyan her insan, ne kendisine ne etrafındakilere ne çevresine ne de tabiata zarar verir. Bu his, onu tutar, sınırlar, yanlış ve kötü davranış ve hareketlerden muhafaza eder. Modern zamanların insanının baskın vasıflarından biri, sorumsuzluktur. Anarşist bir ruh ve davranış tarzı, beraberinde kuralsızlığı, düzensizliği, başıboşluğu getirmiştir. Doğaya karşı hoyratça davranış, anarşizmden başka bir şey midir? Kendisinde sorumluluk hissi yerleşen insan, sadece anne babasına, sadece iş yerindekiyle, sadece sokak ve mahallesindekilere karşı değil bütün bir evrene, kâinata karşı mesuliyet duygusuyla davranır.

Cimrilik: elindekileri paylaşmamak. Bu hususta zikredilmesi gereken başka bir konu da cimrilik-

tir. Allah, nimetleri kullarına farklı miktarlarda ihsan ve ikram etmiştir. Sağlık konusunda da, çocuk konusunda, maddi ve ekonomik konularda da böyledir bu. Maddi ve manevi nimetlere sahip olanlar, ellerindekileri bunlara sahip olmayanlarla paylaşırsalar, onlarla bölüşseler, onların çevreye verdikleri zararı bir nebze de olsa azaltmış olurlar. Dünyanın dengesi ve huzuru, büyük ölçüde paylaşmaya bağlıdır.

Çevre kirliliği denen olgu, kapitalizmin doğurduğu, büyüttüğü, her tarafa yaydığı bir gerçekliktir. Kapitalizm, insan ve toplum hayatında egemenliğini sürdürdükçe de bu sorun artarak bütün gezegeni kaplayacak, hatta böyle giderse uzaya da ulaşacaktır. Uzaydaki kirlilik, uydu kirliliği şu an hayatımızı etkilemediği için üzerinde pek durulmamaktadır.

İnsan, yaşamak için tabiata muhtaçtır. Tabiata sahip çıkarsa, onu korursa o da ona hizmet etmeye devam eder. İnsan, hayatını devam ettirebilmek için elbette tabiatın imkânlarını kullanacaktır. Ancak bunun yanında tabiatın ona bir emanet olduğunu, onun sadece kendisine mahsus olmadığını, gelecek nesillerin de bunda hakkı olduğunu unutmayacaktır.

Seyfullah Şenel “Çevrimiçi Gençlik” Kitabını Anlattı

İNSİCAM

Dijital bir çağda yaşıyoruz. Sosyal medya, çevrimiçi oyunlar ve daha fazlası günlük hayatımızı ele geçirmiş durumda. Çoğu insan sanal dünyanın içerisinde adeta kaybolmuş gibi... Dolayısıyla bu sanal hayata bağımlı olmanın sakıncaları üzerine düşünmeye başladık. Medeniyet TV Yayın Yönetmeni ve yazar Seyfullah Şenel, “Çevrimiçi Gençlik” isimli yeni eseriyle okurlarına sanal dünyanın gerçeklerini, alışkanlıklarımızın serüvenini ve küresel siyasetin sanal dünya üzerindeki algı ve reklam çalışmalarını anlatıyor. Düşünüyor, düşündürüyor, sorguluyor ve sohbet ediyor!

Bize, sanal dünyadaki “biz” hakkında “acaba”lar kazandırıyor. Şenel, evli ve üç çocuk babası olmasının yanında “gençlik” üzerine çokça konuşan, yazan ve yaşayan bir yazar. Kendisinin “Takılıyor” ve “Bi Bakıp Çıkam” isimli eserleri de mevcut. Biz de siz değerli okurlarımız için Şenel ile kendisinin son kitabı olan “Çevrimiçi Gençlik” üzerine sohbet ettik. Gelin hep beraber “çevrimdışı” bir söyleşi ile “çevrimiçi” olmayı konuşalım.

Soru: Yeni kitabınız hayırlı olsun. Dijital dünya, sosyal medya, algı yönetimi ve manipülasyon gibi önemli konularda gençleri çokça düşündüren bir eser kaleme aldınız. Böyle bir kitap fikri nereden çıktı?

C: Çok teşekkür ederim. Aslında sorunun cevabı bir nebze içinde gizli sanki. Sizin de saydığınız gibi bir çığ gibi modern çağ hastalıkları üzerimize geliyor. Bence bu çığın altında kalmamak için hepimiz elimizden ne geliyorsa yapmakla mükellefiz. Bende dilim döndüğünce ve kalemim yettiğince bir şeyler yapmaya gayret ettim.

Çünkü gençlerin ve hatta birçok yetişkinin bir bağımlılık sarmalında olduğunu gözlemliyorum. Bu bağımlılıklar kişiye göre değişiyor artık. Kişinin yaşına, psikolojik, sosyolojik durumuna göre şekil alıyor. Bağımlılık dediğimiz kavram kendini o kadar güncelledi ki eskiden bağımlılık dendiğinde akla ilk gelenler uyuşturucu, sigara ya da alkol bağımlılığı olurken bunlar artık arka sıralarda kendilerine yer buluyor.

Çünkü “modernleşen dünyamız” ile birlikte yepyeni bağımlılıklarımız oluşmaya başladı:

- Sosyal medya bağımlılığı
- Sanal bahis bağımlılığı
- Online oyun bağımlılığı

- Pornografi bağımlılığı bunlardan bazıları...

Benim uzun süredir seminerlerde anlattığım ve maalesef gençliğimizi saran ilginç ve bir o kadar korkutucu bağımlılıklar var mesela;

Bunlardan biri Dismorfofobi yani "Güzelsem varım!" diyenlerin hastalığı.

Dismorfofobi, 'ayna hastalığı' olarak geçiyor. Kendini beğenme-me hastalığı. Şu an dünyada intihar eden her beş kişiden biri dismorfofobi hastası.

Almanya'da 4 Milyon 670 bin insan dismorfofobi yüzünden doktora gidiyor, yani 4 milyon 670 bin insan kendi bedeninden nefret ettiği için tedavi görüyor.

"2018'de dünya genelinde yapılan estetik işlemlerinin 10 milyon 607 bin 227'si cerrahi, 12 milyon 659 bin 147'si ise cerrahi olmayan operasyonlar" olarak açıklandı.

Çünkü yaşadığımız çağ bize şunu anlatıyor: Sen görüldüğün kadar varsın; kalbin, duyguların, beynin, bunlar önemli değil.

Sen beğenildiğin kadar varsın; eğer yorumların, fotoğrafların, sözlerin, paylaşımların beğenilmiyorsa sen bir hiçsin.

Bize "Cıvalı İmaj Devri"nde yaşadığımızı ve buna göre hareket etmemizi empoze ediyorlar.

Bizler bu "imaj" kavramının bir "Truva Atı" olduğunu bilmek zorundayız. Bu Truva Atı, bizim kişilik dünyamıza "güzellik" maskesi altında gönderilen düşman askerlerinden oluşuyor aslında.

Bu düşmanı alt etmek için parolamız asla değişmeyecek:

"Dişilik değil, kişilik. Şekil değil, şahsiyet".

Soru: "Çevrimiçi Gençlik"te okurlarınızla sohbet ediyor, yer yer anket yapıyorsunuz. Kitabın tam da bu metotla okura vermek istediği bir mesaj olduğunu düşünüyorum. Ne dersiniz?

C: Ben üç kitabımda da, nasip

olursa bundan sonra yazacağım kitaplarımda da bu metottan vazgeçmeyi hiç düşünmüyorum. Yani okurlarımla "muhabbet" etmekten...

Muhabbet, Arapça "hub" kökünden gelir. Ve "hub" sevgi, dostça konuşmak, kalbin kalbe menfaatsiz bağlanması demektir.

Peki, neden bu "muhabbet" kavramı benim için bu kadar önemli biliyor musun? Çünkü ben, bizden ilk "çalınan" şeyin o olduğuna inanıyorum. Dikkat et yalnız "alınan" değil "çalınan".

Peki, nasıl yapıldı bu? Şu şarkıyı muhakkak duymuşsundur:

*"Muhabbet bağına girdim bu gece
Açılmış gülleri derdim bu gece
Vuslatın çağına erdim bu gece
Muhabbet doyulmaz bir pınarmış
Ararım, ararım, ararım seni her yerde*

Sorarım ıssız gecelerde sevgilim nerede?"

Şimdi, sana bir sorum var: Bu şarkı en çok nerede çalınır biliyor musun?

Ben sana söyleyeyim: Meyhaneler, stadyumlar, eğlence mekânları, düğün salonları....

Peki, "Bu bir şarkı değil aslında bir 'naat'tır ve naat, Hz. Muhammed (sav)'i konu alan, onu öven ve ondan şefaft dilemek amacıyla yazılan kaside'dir." desem ne dersin?

Bu sözlerin yazarı rahmetli Saadedtin Kaynak'ın bir virdi (günlük belli bir disiplin içinde yapılan dersler) vardı. Her gece kalkar bir cüz Kur'an-ı Kerim okur, sabah namazını kılar ve yatar.

Bir gece yine kalkar ama bu sefer kan ter içindedir. Çünkü Efendimiz (sav)'i rüyasında görmüştür. Hemen kâğıdı kalemi eline alır ve yazmaya başlar:

*"Muhabbet bağına girdim bu gece
Açılmış gülleri derdim bu gece
Vuslatın çağına erdim bu gece
Muhabbet doyulmaz bir pınarmış
Ararım, ararım, ararım seni her yerde*

Sorarım ıssız gecelerde sevgilim nerede?"

Ne ilginç değil mi? Daha birkaç saniye önce oyun havası tadında okuduğun ve şarkı olarak bildiğin sözlerin Efendimiz (sav)'e yazılmış bir şiir olduğunu bilerek okuduğunda manası, derinliği nasıl da değişiverdi.

Sana daha acısını söyleyeyim. Bu naat şarkıya çevrilmekle kalmadı, ülkemizde çok tüketilen bir içki markasının reklam filmi olarak bunun klibi dahi çekildi.

Bize işte bunu yaptılar!

Bizi biz yapan, bizi insan kılan, değerli kılan her şeyimizi sıradanlaştırıp basitleştirdiler ve ne gariptir ki biz bütün bunlar olurken birçok şeyi unuttuk!

Ve maalesef bunların başında gelenlerden biri de "muhabbet" oldu.

Bu sebeple kitaplarımda okur sanki karşımdaymış gibi onunla muhabbet etmeyi, dertleşmeyi çok seviyorum.

Soru: Kitap birçok psikolojik tahlil ve bilimsel verilerle okura kendisini sunuyor. Sosyal medya manipülasyonları, PR çalışmaları ve algı yönetimi gibi konuları anlatırken günlük, sade ve yalın bir dil kullanılıyor. Buradan hareketle, "Gençlik" dediğimiz dönemi, yaş aralığı olarak nasıl

Çünkü yaşadığımız çağ bize şunu anlatıyor: Sen görüldüğün kadar varsın; kalbin, duyguların, beynin, bunlar önemli değil.

değerlendirdiğinizi merak ediyorum?

C: Sizin de hatırlattığınız gibi sade ve anlaşılır bir dil kullanmaya çok özen gösteriyorum. Bu soruya da rakamların dili ile cevap verelim istersen.

18-24 yaş aralığındaki akıllı telefon kullanıcılarının;

- %89'u uykudan uyandıkları ilk 15 dakika içerisinde telefonlarına bakıyorlar.

- %74'ü için telefonlarına bakmak sabah yaptıkları ilk iş olarak geçiyor.

- %79'u uyanık oldukları sürenin sadece 2 saatini telefonlarıyla uğraşmadan veya telefonlarını yanlarında tutmadan geçirmekteler.

- Bağımlı bir kullanıcının telefonundaki uygulamalara bakma sayısı günde 132'yi bulurken, normal bir kullanıcıda bu sayı 76.

Bu oranlara baktığımızda, cep telefonlarımız bir nevi ağrı kesici görevi görüyor. Başımız ağrıdığında aldığımız ilaçlar gibi "canımız sıkıldığında" da telefonlarımıza sarılıyoruz.

Sosyal medyada geçirilen zamanın çok önemli bir kısmı can sıkıntısı bahane edilerek geçiriliyor. Cep telefonlarımız, tabletlerimiz büyük bir hızla birer avuntu cihazlarına dönüşüyor. Sosyal medya, günün her saatinde boşluk dolduran bir "emniyet sibobu" sanki.

Gençlerin ve aslına bakarsanız yetişkinlerin de ilk yapması gereken şey, "herkes" hastalığından kurtulmak olmalı.

Sanal dünya bize tıpkı matruşkada olduğu gibi devamlı bir yenilik sunar. Sadece önümüze koyduğu şeylerin adını değiştirir, ama amacı hep aynıdır. Şöyle örnek verelim: Ülkemizde bundan 7-9 yıl önce 15-25 yaş arası olan gençler Facebook bağımlısı olmuştu. Orada arkadaşlarını buluyor, sosyalleşiyor ve "yalnızlıklarını" dindiriyorlardı. Fakat

gelgelelim bugün Facebook'ta 15-25 yaş arası gençlerin oranı sadece yüzde 13'lerde.

Neden?

Çünkü sanal dünya onlara matruşkadan yepyeni ve daha renkli bir oyuncak çıkardı. Adı Instagram. 2018 araştırma raporuna göre "Telefonunuzun tuş kilidini açtıktan sonra girdiğiniz sosyal medya uygulaması hangisi?" sorusuna Türkiye'nin gençlerinin %42,6'sı "Instagram" cevabını verdi.

Matruşka modelimiz tam bu esnada devreye giriyor işte. Çok yakın bir dönemde Instagram'dan sıkılan gençliğe yepyeni bir oyuncak daha sunulacak. Bunun adı Pinterest olabilir, Snapchat olabilir, Tinder olabilir.

Ya da bugüne kadar hiç duymadığımız yepyeni bir uygulama...

Ve biz bütün bunların peşine maa-
lesef sihirli bir kelime ile düşeriz.

"Herkes"

Ama herkesin bir hesabı var!

Ama herkesin bir oynadığı oyun var!

Ama herkes öyle giyiniyor!

Ama herkes kullanıyor!

Moda; ama herkes giyiyor, bak çok yakışıyor zaten, ben neden giyinmeyim?

Sosyal Medya; ama herkes kullanıyor, ben neden kullanmayayım?

Online Oyunlar; ama herkes oynuyor, ben de oynasam ne olacak ki?

Selfie; ama herkes çekiyor, ben neden çekmeyim?

Yani...

"Niyet ettim Allah rızası için koyun olmaya, uydum hazır olan kalabalığa"

Gençlerin bu "herkes" virüsüne karşı bir "alternatif tepki modeli" geliştirmeleri gerekiyor. Farklı olmanın özel olduğunu ve farkında olarak özel kıldıklarını anladıklarında sanal dünyayı çok daha güzel işler için kullanacaklarına kesinlikle

Fotoğraf: Burak Kızılet

le inanıyorum ben.

Soru: Bilhassa kişilerin psikolojik hastalıklara, kişilik bozukluklarına ve depresyona karşı temkinli olması için basit alışkanlıkların önemine çokça değinmişsiniz. Bu konuyu biraz daha açarsak, internet unsurları gençlerin duygusal eğilimlerini ne derecede etkiliyor?

C: Bu sorunun cevabını ilginç bir yöntemle yıllar önce Prof. Bruce K. Alexander adında bir bilim insanı çözüyor.

Kafese bir tane fare koyuyor. Kafesteki fareye biri kokainli biri saf olmak üzere iki farklı su sunuyor. Fare zamanla kokainli suyu tercih ediyor ve bağımlı olduktan sonra ölüyor.

1970 yılına gelindiğinde profesör buradaki yanlışı buluyor: **“Fareyi boş bir kafese koyuyoruz”** diyor. Farenin mutlu olmak için kokainli su dışında tercih edebileceği bir eylem söz konusu değil. Bunun üzerine bir fare parkı kuruyor. İçinde tekerlekler, tüneller, güzel fare yemekleri, peynirden toplar olan bir “fare parkı”. Ve yine biri kokainli biri saf olmak üzere iki kap su veriyor faremize. Sonuç anında etkisini gösteriyor ve fare kokainli suyun yanına dahi yanaşmıyor. “İyi de bunlar fare! Bize neden bunlarla örnek veriyorsun?” diyenlere başka bir örnek daha verelim isterseniz?

Vietnam Savaşı sürerken, Amerikan birliklerinin %30'u eroin bağımlısı oluyor. ABD'de müthiş bir endişe... Savaş bitecek ve sokaklarda yüz binlerce bağımlı olacak korkusu...

Uyuşturucu bağımlısı askerler evlerine kadar izleniyor ve Amerikan Psikiyatri Birliği büyük bir çalışma yapıyor. Dönenlerin % 96'sı ilk hafta içinde eroini bırakıyorlar.

Peki neden?

Tıpkı fare deneyinde olduğu gibi... Vietman'da savaşırken uyuş-

turucu madde onlara bir “kurtuluş”, bir “kaçış” yolu gibi görünüyordu. Fakat kendi evlerine, eşlerine, ailelerine kavuştuklarında aslında bu bağımlılığın ne kadar boş ve saçma bir kaçış yolu olduğunu anladılar.

Bağımlılık dediğimiz şey, kimyasal kancalarla değil, beynimizdeki kafesimizle alakalıdır.

Kafesimize uyum sağlamakla alakalı yapacağımız işlem ise “bağımlılık değil, bağ kurma”dır.

İnsanoğlu doğumundan itibaren ‘bağ kurma’ üzerine yaratılmıştır. Ailemizle, akrabalarımızla, arkadaşlarımızla, dostlarımızla, Rabbimizle bağ kurmak zorundayız.

Eğer bu saydıklarımızla bağ kuramazsak, kendimizi hayat ve toplum tarafından dışlanmış hisseder ve bize rahatlık, mutluluk hissi verecek “sanal” şeylerle bağ kurmak isteriz.

Soru: “Çevrimiçi Gençlik”ten sonra “Çevrimiçi Ebeveynler” yahut benzeri bir başka proje daha olur mu dersiniz?

C: Çevrimiçi ebeveynler fikri güzelmiş gerçekten. Tam olarak öyle olmasa da Aile ile ilgili bir hazırlığımız olacak inşallah.

Röportaj için çok teşekkür ederim.

Fotoğraf: Burak Kızılet

İnsanoğlu doğumundan itibaren ‘bağ kurma’ üzerine yaratılmıştır. Ailemizle, akrabalarımızla, arkadaşlarımızla, dostlarımızla, Rabbimizle bağ kurmak zorundayız.

Ahlak Krizi

Zübeyir NişANCI

Dr., Marmara Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Uygulamalı Sosyoloji Anabilim Dalı

Dindar camianın yaşadığı ve dile getirdiği “Ahlak Krizi” meselesinin temellerine dair bir müzakereyi paylaşmak isterim. Meseleyi kürtaj, yeni cinsel eğilimler ve Deizm meselesine kadar getireceğim. Önce sabırla bu konuya nasıl yaklaşılacağına dair bir giriş yapmam gerek.

Genel dinar kanaat/söylem: “Ahlaki üstünlüğü kaybettik. Bu yüzden söyleyeceğimiz söz de sözümüzün tesiri de kalmadı.”

Öyle ise bu durumda;

1. Üstünlük şahısların veya grupların (ahlaki de olsa) üstünlüğü ise o zaten sorunlu.

2. Üstünlük fikir üstünlüğü ise, kaybedilen epistemik meşruiyettir.

Epistemik meşruiyet meselesine Sokrat, Eflatun ve Aristo’dan ve onların Sofistlere karşı fikri mücadelelerinden örnekler aktarmak istiyorum. Ama önce bir öncül fikir paylaşımı ile başlayalım.

Her ahlaki argüman epistemolojik/ontolojik kabul veya varsayımlara dayanır. Bu varsayımlar meşru görünmüyorsa ahlaki çıkarımların da meşruiyeti sorunlu olur. Örneğin Hümanizm, “insan kendine sahiptir (veya insanın sahibi yoktur)” fikrine dayanır. Kendine “sahip” olan insan, hayatındaki gayelere ve hedeflere de sahip olur. Kendi kendime varsam kendim için varım demek gibi...

Doğruların varlığı, sabitliği ve bilinebilirliği hatta evrenselliği (yani bireysel düşünce ve zanların yanılığısından ari olduğu) varsayımları da “doğru” (ahlaki) hayat yaşama fikirlerinin ön koşullarıdır. Evrensel doğruların varlığı ve bilinebilirliği yaygın bir şekilde zan altında ise veya reddediliyorsa “doğru yaşam” çağrısının meşruiyeti ya yoktur ya da en iyi halle zayıftır. Ahlaki argüman varsayımları sadece evrensellik açısından sorunlu görünmüyor, onların yanlış bir kozmolojiye (örneğin mitoloji) dayandığı düşünülmüyorsa, bu çağrılarının meşruluğu iyice zayıflamış olur.

Konu dindarlığına gelecek; önce Sokrat, Eflatun bu sorunla nasıl uğraştı bakalım.

Pre-Sokratik felsefe âlemde görülen nizam ve gayeliliğinin (hikmet) insanda da bir karşılığı olması gerektiğini yani ahlakiliği öngörüyordu. Bu da

doğruların bilinebilirliği (evrensel nizamin keşfedilebilirliği) fikrine dayanıyordu. Sofistler bu fikri tersine çevirdiler; sabit doğrular yoktur, varsa da bilemeyiz, dolayısıyla evrensel (özel olmayan) ahlaki kaideler de yoktur dediler.

Bu rölativizm genel kabul gördüğünde ahlaki sistem formülasyonlarının meşruiyetini ciddi tehdit ediyordu. Sokrates ve Eflatun bu durumu fark ettiler. Esasen “ahlak felsefecisi” olan yani en temel meseleleri doğru hayatın nasıl yaşanacağı sorusu olan Sokrates ve Eflatun (ve Aristo) bu konudaki fikirleri söyleyebilmek için önce epistemolojik rölativizmi reddetmeleri ve sabit hakikatlerin varlığını ispat etmeleri gerekiyordu.

Bu anlamda en dertli Eflatun’dü. Sokrat’ı aktardığı (hatta konuşturduğu) diyaloglarda Sokrat ahlakın özeti olan adaletin ne olduğunu söylemiyor ama muhataplarına da adaleti şahsi zanları ile bilinmeyeceklerini bu zanların bir tahkike tabi tutulması gerektiğini gösteriyordu. Dolayısı ile Sokrat (şahsi zandan sorgulayarak arındırılmış) evrensel doğrunun bulunma çabasını vurguluyordu. Eflatun da “İdealar Teorisi” ile sabit evrensel hakikatlerin varlığını ispat etmeye çalışıp “Mağara Alegorisi” ile de bu doğruları kimin nasıl bulabileceğini anlatmak istedi. Bunları epistemolojik rölativizmin tehdidinde olan doğru ve iyi yaşamının imkân ve gerekliliğini göstermek için yaptı. Onun üzerine insanlar için doğru yaşamın ne olduğunu ve bu doğruyu yaşatabilecek sosyal düzenin nasıl olması gerektiğini de “Devlet” eserinde anlattı.

Modern ahlak felsefe ve formülasyonlarında etkisi daha çok olan

Aristo da mantık ilmini geliştirerek sabit hakikatlerin nasıl bulunacağını daha doğrusu doğruların yanlışlardan nasıl ayırt edileceğinin yollarını göstermek istedi. Aristo kendi içinde tutarlı bir ahlak kuramı oluşturdu. Bu kuramda bugün de etkisi çok güçlü olan tabiatçılığa yani “her varlığın (hatta Allah’ın) sabit tabiatı vardır ve bu tabiatın gereği ne ise onu yapar” fikrine dayanıyordu.

Dindarlığın sadece Türkiye’de değil bugün her yerde yaşadığı “ahlak” krizine geri dönelim. Dindarlar dinlerini çok “samimi” ve “dürüst” yaşasalar bile ahlaki meşruiyet sorunundan kurtulamazlar. Dolayısı ile yeni nesiller ile kopuşları da kaçınılmaz olacak.

Mesela “Kürtaj” ve “Cinsel Tercih” konularında dindarlar, bu epistemolojik şoku farkına vararak veya varmayarak yaşıyor. Kürtaj ve farklı cinsel tercih “bedenime dokunma” (vücut benim) derken; bu “günah” veya “yanlış” demek, bu iddiaların kozmolojisine konuşmuyor, havada kalıyor. Vücut benim diyene günah işliyorsun dense ne fark eder? O kozmolojik argüman kurarken iyiden, doğrudan ve yanlıştan bahsedenin adı “ahlakçı” olur.

Rölativist dünya görüşünde olana ve ondan etkilenene sabit ve kalıcı doğrulardan nasıl bahsedebilirsin? Yapanın adı “dogmacı” olur. Temelini epistemolojik rölativizmden alan ahlaki rölativizm, dindarlar kendi doğrularını en samimi yaşasalar da onları veya çocuklarını bulacak(tı). Bugünkü dünyanın yaygın kodu bu. Bu ahlaki rölativizm ve ben kendime sahibim’cilik de ister istemez öznellik doğuracak. Yani ben istediğim gibi yaşarım, istediğim şeyi tercih ederim fikri yayılacak. Aslında bu özelliğin benzerini dindar-

Her ahlaki argüman epistemolojik/ontolojik kabul veya varsayımlara dayanır. Bu varsayımlar meşru görünmüyorsa ahlaki çıkarımların da meşruiyeti sorunlu olur.

Dindarlar dinlerini çok “samimi” ve “dürüst” yaşasalar bile ahlaki meşruiyet sorunundan kurtulamazlar. Dolayısı ile yeni nesiller ile kopuşları da kaçınılmaz olacak.

lar farkına varmadan önceki nesillerde tattılar. Fark şu ki onda ikinci “L” eksikti, çünkü o “öznellik” yani faillikti.

Peki, faillik (öznellik) ne?

Hümanizma etkisiyle insanlar kendilerini hayatlarının hatta tarihin sahibi ve baş aktörü (öznesi) olarak gördüler. Bu ilerlemecilik ve medeniyetçilik ile fikirleri ile üstü kapalı tahkim edildi. Dindarlar buna yarı özürücü yarı öykünmeci katıldılar. Bu fikrin geçmişe bakan kısmı (İslami) Medeniyetçilik, günümüze bakan tarafı ise proje dindarlığı (cemaatçilik ve siyasetçilik) oldu. Yani geçmişi biz (ceddimiz) mükemmel inşa ettik, şimdiyi ve geleceği de biz inşa edeceğiz. Aslında masum gibi görünen bu faillik vurgusu seküler hümanizma etkisiyle gelişip yayıldı. Dindarlar din yerine “Medeniyet” kavramını kullanmaya başladı. Hutbelere ve dindarların kamusal söylemlerine bakın bugün çoğunda “medeniyetimiz” vurgusu vardır. 50 sene önce bile bu söylem yoktu. Temeli seküler hümanizmden etkilenen “inşacı faillik” ve onun ürettiği söylemlerle hayata giren dindarlar pek çok tutarsızlık ürettiler. Bu da kaçınılmazdı, çünkü teşebbüsün kendisi -eğer din adınaysa- çelişkiliydi. Ama dindarlar bunu fark etmedi.

Bu çelişkiyle “dilinde (yaratıcı olarak) Allah olduğu halde, üstü örtülü şekilde hayatın (tarihin) gerçek faili olarak insanı (kendilerini) gören” bir dindarlık formu ortaya çıkmıştı. Âlemi Allah yarattı ama tarihin öznesi biziz yönelimiyse hareket eden bir yaklaşım kuvvet buldu. Bu yönelişle hareket eden eski nesil, şimdi gençlere “Allah’ın varlığına inanıyor ama Allah’ı âlem den de hayatlarından da uzak görü-

yorlar” diyor. Bunun adına da deizm diyorlar. Sormak lazım, acaba eskisinde (öznellik) de bunun (öznellik) benzeri yaklaşım yok mu?

Gördüğüm eski nesiller yeni nesillerin “öznelliğinden”, yeni nesil de eski nesillerin “öznelliğinden” ve bu özneliğin ortaya çıkardığı tutarsızlıklardan şikayetçi. Aslında (benim de dâhil olduğum) eski nesil kendini daha emniyette görüyorlar ama inşa etmek istedikleri ahlaki düzenin seküler kozmolojiye ne kadar bağlı ve benzer olduğunun farkında değiller.

İç sorgulama da hiç bir zaman kozmoloji ya da epistemoloji tarafından yapılmadı. Bu sorgulamanın yapılmamasının sebeplerinden biri çatışma halinde de olsa modern sistemin geleneksel yapıların devamına müsaade etmesiydi. Çünkü dindarlar hümanist modernitenin epistemolojik meşruiyet sınırları içinde (öznellik, inşacılık, toplum mühendisliği, sistem kuruculuğu, cemaatçilik, medeniyetçilik, ilerlemecilik, milliyetçilik, kalkınmacılık) hareket ediyorlardı. Dindarlar da bu alanda hareket edip genişledikçe hedefe bir adım daha yaklaştıklarını düşünüyorlardı. Ta ki epistemik meşrutiyetin zemini değişinceye kadar.

Ayrıca fethedilen veya arzulanan yerlerin ‘modus operandi’si var. Bu kaleler içine girenlerce fethediliyor tam aksine içine gireni fethediyor. Ona doğru ve onun için adımlar fetihten önce değişimi zaten başlatıyor. Şimdi bu şekilde tam zafere ulaşacakken mağlup olmuş (bizim) eski kuşak geleceği inşa edelim derken, yeni nesillerin bambaşka bir alana bambaşka bir ahlak sistemine kaydığını görmeye başladı. Ve eski kuşağın bir kısmı gençleri kur-

tarmanın çözümünün eski yapılarla (mesela aile, medrese, ilim, Arapça) bağlarının devamını sağlamakla olacağını düşündü.

Kanaatim bu çabaların beyhude olduğudur. Zira değişen şeyin hangi kozmolojiye dayandığını ve bu kozmolojinin oluşturduğu ahlaki epistemolojik meşruiyet kurgusu çözülmeden bu tür sorunlar anlaşılamaz ve de çözülemez. Böyle bir şeye de kolay kolay kimse yönelmez çünkü bu çaba önce herkese durduğu zemini sorgulatır. Sorgulamayan da niye böyle diye şikâyet etmemeli.

Bugünkü ahlak sistemini ve onun dayandığı “öznelliği” anlamak isteyen ve eğer bir “İyi ve Doğru” mücadelesi vermek isteyen varsa bunun sosyolojik veya siyasal bir kavga olmadığını en başta anlaması gerekir diye düşünüyorum. Öznelliğe karşı evrensel (bireysel tercihin dışında) bir doğrunun olduğunu ancak zihinsel çabayla ortaya koyabilirsiniz.

Bugünkü ahlaki rölativizm ve

onun atası olan tabiatçılık temelli hümanizm, ilmek ilmek işlenmiş hatta kavgası verilmiş kozmolojilere dayanıyor. Bu kozmoloji ise sosyal kuvvetler ile yayılsa da etkisini fikrin mekânı olan zihinlerde gösteriyor ve zihinleri o şekilde yönetiyor. Bir ayet var: “Allah hakkı kelimeleri ile tahkik eder”. Bundan “Hakk”ın anlaşılması da yerleştirilmesi (tahkiki) de söz ile yani anlamlandırma ile yani zihin iledir diye anlıyorum. Söz konusu adalet olsa “kelimeler” ile tahkik eder demezdi belki ama hakkın inşası (yani keşfi ve gösterilip yerleştirilmesi) için kelime vurgulanıyorsa bugünkü ahlaki rölativizmi anlamak ve ona cevap vermek kelimeler ile olmalı. Sokrat veya Eflatun gibi bir taraftan ahlaki hayatın prensiplerini konuşurken diğer taraftan onun kozmolojisinin hakikatının (zihinsel) kavgası verilmeli. Tekrar edeyim, buna da kimse yanaşmaz. Dindarlar da şikâyet ede ede günlerini geçirirler.

Aslında masum gibi görünen bu failik vurgusu seküler hümanizma etkisiyle gelişip yayıldı. Dindarlar din yerine “Medeniyet” kavramını kullanmaya başladı. Hutbelere ve dindarların kamusal söylemlerine bakın bugün çoğunda “medeniyetimiz” vurgusu vardır.

Gazâlî'den Giden Bir Yol Yunus'a

Mülayim Sadık KUL

Biz Yunus'u ilk defa analarımızın mırıldandığı "Sordum sarı çiçeğe" mısralarıyla duyduk. Derinlemesine ne anlama geldiğini bilmeden de ilk öğrendiğimiz ilahiler arasına katıverdik. Derken gün gelip yolumuz Kur'an Kursu'na düştüğünde, Yunus repertuarımıza "Şol cennetin ırmakları akar Allah deyu deyu", "Dolap niçin inilersin" ve "Biz dünyadan gider olduk kalkanlara selam olsun" gibi ilahiler de giriverdiler. Bu mısraları/ilahileri manasından çok ritmine ve Yunus'a ait olduğu için dost meclislerinde hep birlikte söylediğimizi hatırlarım.

İmam Hatip yıllarımızda bu şiirlerin yerini daha hareketli ve kanımızı kamçılayan, gençlik hayallerimizi okşayan marşlar ve ezgiler aldı. Bu bir demdi ve kimliğimizin oluşmasında da gerekliydi, ama yine de zamanla bu marşlar yerini yine Yunus'un deyişlerine bıraktı. Zamanla bu basit cümlelerin derinundaki güzellikleri yavaş yavaş anlar gibi olduk. Ama bilgi ve hikmet dağarcığımız bir nebze zenginleştğinde ilk ve sonraki anlayışlarımızın hep eksik kaldığını tekrar tekrar fark ettik. Ne zamanki tasavvuf ilmiyle daha esaslı haşır neşir olmak durumunda kaldık, o zaman bu deyişlerin altında yatan mananın ariflerin de söylediği gibi ancak zevk ehlinin anlayabileceği ilm-i ledünne ait derin ilahi hikmetler ve hakikatler içerdiğini anlamaya başladık.

TRT'nin son dönemde ürettiği güzel senaryolardan zannımca en önemlisi Yunus Emre dizisiydi. Elbette bu daha çok içerik ve mesajı hakkında bir değerlendirmedir. Bir şekilde ruhu olan senaryolar, küllenen gönlümüze bir nebze de olsa can katıyor. Ölümsüz mesajlar, biz fanilere yeniden hayat ve ruh üflüyor.

Meslektaşım Hakkı Arslan Hoca'nın Yunus Emre ve Annamerie Schimmel hakkında yazdığı kısa makalesi önüme geldiğinde her ikisinin de 81 yaşında ebedi hayata irtihal etmiş olmaları dikkatimi çekti. Batı'da İslam ve Anadolu kültürünü Schimmel kadar güzel temsil edebilmiş bir başka isim var mıdır bilmiyorum. Hele Schimmel'in Yunus çevirileri gerçekten özgün şiir değerinde ruhun ve mananın birlikte aktarılabildiği çok başarılı nadir örneklerdendir.

Bu senenin Yunus Emre yılı ilan edilmesi ve son olarak da tesadüfen elime geçen Nevzat Tarhan Hoca'nın "Yunus Terapi" adlı kitabı, aslında Gazâlî hakkında yazmaya çalıştığım deneme ve makalelerimle alakalı yeni bir konuyu gönlüme düşürdü. Elbette bu konu sahanın ve özellikle de tasavvuf ehlinin zaten yakinen bildiği bir konu olmakla birlikte, benim açımdan "Acaba nasıl yapabilirim?" diye kafa yorduğum bir meseleydi. Gazâlî'nin tasavvuf anlayışı ile Yunus arasındaki derin ve ince bağ bir şekilde dile nasıl getirilmeliydi?

Her şeyden önce her ikisini de eserleriyle birlikte bu kadar kıymetli ve vazgeçilmez kılan sır ne idi? Aynı sorular bu anlamda İmam-ı Rabba-

ni, Mevlana Celaleddin Rumi veya İbn-i Arabi için de söylenebilir. Sır demişken aklıma hemen Mustafa Kutlu'nun ilk ve aşılmaz eserlerinden biri olan "Sır" düştü gönlüme. Sanki bu cevabını aradığımız sırrın sırrı "Sır" da bir şekilde aşikâr kılınmıştı.

Bu sırrın varlık anlayışımızla alakalı olduğu kanaatindeyim. Bu şahısların eserlerindeki tat ve lezzet, aslında ebediyet bahçesinin hikmet güllerinden bize sundukları eşsiz koku ve güzelliklerdir. Her ikisi arasında var olduğunu düşündüğümüz bu sırrı bize ifşa eden benzerlikler Yunus'un şiirlerinden ya da Gazâlî'nin eserlerinden hareketle sayılabilir. Bu ise böyle bir dergi makalesinin sınırlarını zaten aşacaktır. Bu sebeple ben önemli olduğuna inandığım bir kaç mesele üzerinden düşüncelerimi paylaşmak istiyorum.

Her iki büyük âlim ve arifi bir araya getiren en önemli hususiyet, zannımca varlığa bakışlarındaki kuşatıcılık ve bütüncülüktür. Varlığa tevhid nokta-i nazar ve hakikatinden bakıyor olmaları, bu anlamaya çalıştığımız sırrın ilk düğümüdür. İkinci hususiyet, varlığa sevgi ve aşk nokta-i nazarından bakmalarıdır. Üçüncü bir özellik de, insanı ve tüm mahlûkatı tevhid ve aşkı cem eden "yaratılanı severim yaratandan ötürü" temelinde ele alan bir hayat düsturuna/felsefesine sahip olmalarıdır.

Daha birçok özelliğe işaret edilebilecekken bu üç mesele üzerine yoğunlaşmayı tercih ediyorum. Bu tercihimin diğer bir sebebi de diğer sayılabilecek nedenlerin sonuç itibarıyla bu üç sebepten birine irca edilebilecek olmalarıdır.

Detaylara geçmeden önce her ikisi arasında ortak bir bağ da, birinin teorik ve ilmî olarak ifade etmeye çalıştığı hakikatleri, diğerinin pratikte ve halkın anlayabi-

leceği ama çok yüksek bir sanat dili olan şiirle ifade etmesidir. Yani Gazâlî'nin tüm eserlerinde ele aldığı konular, şiirler aracılığıyla her dinleyeninin kendi seviyesinde anlayacağı kıvamda ifadesini bulmuştur. Eskilerin deyimiyle her cümle ve mısra, bir "sehl-i mümteni" hükmündedir. İfadeler, çok basit anlaşılır terkip ve kelimelerle kurulmuş olmasına rağmen, içerdiği mana çok yüksek ve deruni hakikatleri haizdir. Özetle, Gazâlî'nin ciltlerle dolu "İhya" ve diğer eserlerinde ele aldığı hakikatler, Yunus'un dilinde halkın seviyesine uygun ete kemiğe bürünmüştür.

Dile getirilmesinde fayda olacak diğer ortak bir nokta da, hem Gazâlî hem de Yunus'un şahitlik ettikleri kendi dönemlerindeki yaşanan tüm sıkıntılara rağmen, ümmetin birliği ve dirliği için gerekli olanı yapmaya çalışmalarıdır. Gazâlî bunu en başta "İhya" adını verdiği ölümsüz eseriyle, ilim ve irfan yoluyla gerçekleştirmeye çalışırken, Yunus farklı misyon ve metotla aynı gayeye şiirleriyle, diyar diyar gezerek hizmet etmiştir. Bu misyonun farkında olarak Yunus bir dörtlüğünde şöyle haykırır:

Yunus bu sözleri çatar

Sanki balı yağa katar

Halka matahların satar

Yükü gevherdir tuz değil

Gazâlî nasıl ki kendi "İhya misyonunun farkında ise, Yunus da kendi oynadığı rolün farkındadır. Gazâlî'nin şeriat ve tasavvuf arasında kurduğu ilişkiyi, Yunus'un ve Mevlana'nın şiirlerinde de görürüz. Mevlana Farsça yazdığı mesnevisiyle, Yunus Türkçe dillendirdiği şiirleriyle, Gazâlî -kendisi farisi olmakla birlikte, daha çok ilim dili olan- Arapçayla hep aynı hakikat bahçesinin hikmetlerinden güller dermişlerdir.

Bu hakikat bahçesinin hikmetleri, bugün sadece İslam coğrafyala-

rına değil, tüm âleme ıskı ve ilham saçmaya devam etmektedir. Batı'da İslam ve medeniyeti ile ilgili bir şekilde bağlantısı olan herhangi sıradan bir insan bile bugün mutlaka bu isimlere aşınadır. Avrupa diasporasında zevkle temaşa ettiğim hakikatlerden birisi de budur. Yani birileri siyasi İslam söylemi üzerinden İslam'ı, çağdışı ve modern değerlerle bağdaşmayan, gayri insanî bir din olarak göstermeye çalışsalar da, Mevlana ve Yunus -yüzyıllardır yapılan tercümelerle- tüm bu yanlış algılara meydan okumaktadırlar.

Açıkça söylemek gerekirse; Mevlana'dan ya da Yunus'tan bir dörtlük, bazen ciltlerle yazsanız ifade etmekten aciz kalabileceğiniz, İslami hakikatleri tüm dünyada en yüksek sesle ilan etmektedirler. Zira ruhsuz bir insan nasıl ki sadece ceset, et ve kemik yığınının ibaretse, manevi zevkten mahrum bir İslam da aynı kaderi paylaşmak durumundadır.

Batı'da her ne kadar bazıları şeriatatsız hümanist bir İslam için Mevlana, İbn-i Arabi ve Yunus gibi değerleri alet etmek isteseler de, bunların İslam anlayışları bu tür algılara ve istismarlara müsaade etmeyecek kadar açık ve nettir. Hem yazıp söyledikleri hem de bizatihi hayatlarıyla bunu ortaya koymuşlardır. Bu istismarcılara verilecek cevap, bu alanın uzmanlarından William Chittik, Annamerie Schimmel, Roger Garaudy ve Eva de Vitray-Meyerovitch gibi isimler tarafından verilmiştir. Son dönemde yapılan yeni çalışmalar da bu anlamda ümit vericidir.

Bu manada söylenecek çok söz olmakla birlikte, biz tekrar kendi konumuza, yani Gazâlî ve Yunus arasındaki yolu bize haber veren değerlere gelelim. Üç indirdiğimiz bu ortak değerlerin başında bütüncül varlık tasavvuru olduğuna işaret etmiştik. Bu anlamda dikkatli

Mevlana Farsça yazdığı mesnevisiyle, Yunus Türkçe dillendirdiği şiirleriyle, Gazâlî -kendisi farisi olmakla birlikte, daha çok ilim dili olan-Arapçayla hep aynı hakikat bahçesinin hikmetlerinden güller dermişlerdir.

bir okumayla şeriat ve tasavvuf birlikteliği noktasından varlığa anlam veren Gazâlî ile Yunus arasında bir fark olmadığını görürüz. Her ikisi de varlık noktasında tevhid'i esas alarak tüm varlığın, "kün" emri fehasınca meydana geldiğine yüksek sesle şahadet ederler. Asıl var olan O'dur, yani Allah'tır. Diğerleri sadece O'nun var etme iradesine bağlı olarak Âdem'den varlık âlemine teşrif etmişlerdir. Yani Allah dışında varlık adına var olan, sadece yokluktur, "adem"dir. "Vâcibü'l vucûd" olan mutlak varlık, sadece Allah'tır. İnsan ve diğer varlıklar ise, ancak bir yaratıcının ve müreccihin var kılma iradesine muhtaç olan "mümkünü'l vucûd" olandır.

Bu manada ikinci hususiyetle yani varlık tasavvuru ile varlığa bakışı ifade eden aşk, varlıkla olan ilişkinin de temelini oluşturur. Diğer bir ifadeyle var olanın varlık sebebi aşk olduğu gibi, o varlıkla olan sonraki ilişki de yine aşk temellidir. Varlığı sevgi esasına dayanan kâinatla ilişkinin bu temel üzerinden şekillendirilmesi de manidardır. Bu anlamda Gazâlî sevgi ve bilgi arasında ilişkiye işaret ederek mutlak varlık olan Allah'a duyulan muhabbetin beraberinde Allah'ı tanımamızla doğru orantılı olduğunu söylemektedir. Yani kişi sevdiği kadar bilir veya diğer bir ifadeyle kişi sevdiğini bildiği, tanıdığı kadar sever, sevebilir. Dolayısıyla bilgi ve sevgi arasındaki bu doğru orantı yaratılanla yaratan arasındaki ilişkinin de temelini oluşturur. Varlığın gayesi olan marifetullah'a giden yol muhabbetullah'tan, muhabbetullah'a giden yol da marifetullah'tan geçer. Birindeki noksanlık, diğerinin eksikliğine ve ziyadelik de diğerinin artmasını telazüm eder. Gazâlî bu anlamda bilmenin, sevginin olmazsa olmaz şartı olduğunu ifade eder. Tüm manevi makamların ve seyr-i sülûk'un gayesi ve zirvesi de, muhabbetullah'tır. Bu hakika-

tin Yunus'cası –doktora tezimin söncümlesinde ifadesini bulduğu gibışöyledir:

*İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendin bilmez isen
Ya nice okumaktır*

Yunus'un belki de en meşhur dörtlüklerinden biri olan bu ifadeler, ilimle kendini bilmek arasındaki ilişkiye vurgu yaparak varlıkla bilgi arasında kopmaz bağa işaret eder. Zira bütün içinde parçayı bilmekle, bütünü bilmek arasında fark yoktur. Zerreyi bilmekle kürreyi bilmek arasında fark yoktur. "Kendini bilen rabbini bilir." sözünün ifade ettiği mana da budur. Küçük âlemle büyük âlem arasındaki ilişkiye Gazâlî gibi Yunus da işaret eder. Bu manada varlık herhangi bir birimiyle anlaşıldığı takdirde varlığın tümüne ait bir bilgiye ulaşılmış olur. Modern kuantum fiziğiyle de varlık içindeki bu bütünlük ilişkisine vurgu vardır. Yani her parça bütüne ait tüm özelliklerin bir nüvesini zatında bulundundur. Dolayısıyla da kendini bilen Rabbini bilir. Sineğin kanadını bilen Rabbini bilir. Tevhid anlayışının temel mesajlarından biri de varlıkta birlik, yani kesrette tevhid'dir. Yunus buna şu dizeleriyle işaret eder:

*Okumaktan murat ne
Kişi hakkı bilmektir
Çün okudun bilmezsin
Ha bir kuru ekmektir*

Ontolojinin, varoluşun temeli, sevgi ve aşk olduğu gibi epistemolojisinin yani bilginin de temelinde yine aynı sevgi vardır. Her iki âlim ve arifimiz de meseleye böyle bakarlar. Bu bakış açısı İslam ilim geleneğinin de konuya bakışını yansıtmaması açısından önemlidir. Bu anlamda teorisini Gazâlî ve diğer ulemanın yaptığı İslam düşünce geleneğini, Yunus halk diline tasavvufi neşve içerisinde şiirle tercüme etmiştir.

"Yaratılanı yaratandan ötürü

sevmek”, Yunus’u ifade eden, onun hayat felsefesini ve varlığa bakışını özetleyen en meşhur dörtlüklerinden biridir. Sevgi adına ya da dünya barışı ve kardeşliği adına ne zaman bir şeyler söylenmek istense mutlaka Yunus’a ve özellikle de bu ifadelerine atıfta bulunulur.

Gazâlî’nin varlık anlayışının temelinde sevgi olduğu daha önce ifade edildi. Kendinden önceki Cüneyd-i Bağdadî başta olmak üzere Bestamî ve Ebû Tâlib Mekî gibi âlim ve sufilerin sevgi hakkındaki düşüncelerini sistematize ederek sevgi tasavvuru hakkında en kapsamlı bilgiyi bize ulaştıran, Gazâlî’dir. Ona göre sevginin temelinde yatan nedenler toplamda beş tanedir ve bunların tamamı da kâmil manada ancak Allah sevgisi hakkında geçerlidir. Dolayısıyla varlıkla yaratıcı arasındaki ilişkinin temeli sevgiye dayanır.

Gazâlî buna misal olarak sevginin ilk nedenini, kendi varlığını sevmek olarak ifade eder. Kendi varlığını ise ancak Allah’ın var etme iradesiyle açıklayan insan, sonuç itibarıyla kendi varlığını sevmekten, kendini var edeni sevmeye geçmek zorundadır. İkinci sevgi nedeni, kendine fayda sağlayıcı sevmektir. Bu da kâmil manada ancak Allah için düşünülebilir. Üçüncüsü, bir şeyi kendinden yani kendi mükemmelliğinden dolayı sevmektir. Dördüncüsü, bir şeyi mutlak manada güzel olduğu için sevmektir. Bu iki sebep de sonuç itibarıyla en mükemmel şekliyle Allah için tasavvur edilebilir. Beşinci sevmeye nedeni ise yaratanla yarattığı arasında mevcut olan bir bağ sebebiyle husule gelen sevgidir. Dolayısıyla Gazâlî düşüncesinde sevginin tüm farklı sebepleri kâmil manada ancak Allah için söz konusu edilebilir. Varlığın meydana çıkışının kaynağı olan sevgi, aynı zamanda varlıkla olan ilişkinin de yegâne temelini oluşturur.

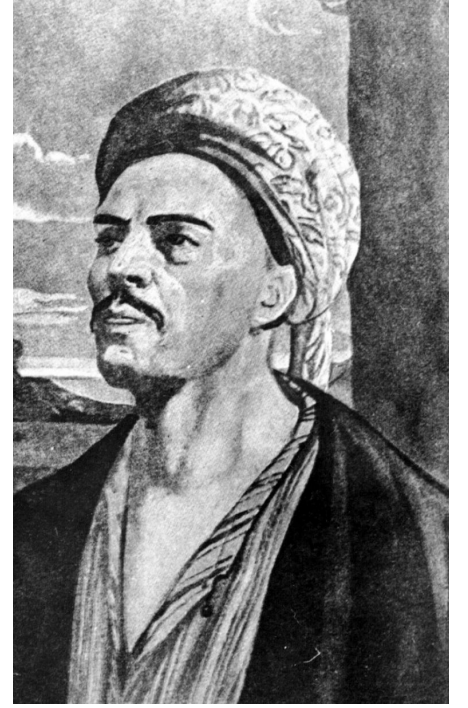
Sevgi kaynaklı olan varlık, sevgi ekleninde gerçek anlamını kazanır. Sevgiden mahrum olan varlık, abes içinde ve aslında âdem “yok” hükmündedir. Bu manalar Yunus’da şu dizelerle dile gelir:

*Ben gelmedim dava için
Benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdir
Gönüller yapmaya geldim*

Bu dizeler insanın varlık gayesini açıklayan en güzel ve sade ifadelerdir. İslam dininin bir ideoloji olmadığını açıklamakla kalmaz aynı zamanda yıkmaktan yana değil, yapmaktan yana bir hayat düsturu/felsefesini taşıdığını söyler. İhya edilecek olan ise gönül’dür. Tecelligâh-ı Rahmân olan yer, gerçekte kalp’tir. Hadis-i şerifte ifade edildiği gibi “Allah inanan bir kalpten başka hiç bir yere sığmaz!”, yani ancak ve ancak “inanan bir kalbe sığar” demektir bu.

Yunus, taştan yapılan Kâbe’nin tamininin imkân dâhilinde olduğuna vurgu yaparak insan gönlü kırmanın daha tehlikeli olduğuna işaret eder. Hangi insan hakları felsefesi ya da ahlak anlayışı bundan daha net, insan varlığına ve haysiyetine verilen değeri daha güzel ifade edebilir? Kalp bu manada her iki zatın da ele aldığı en temel kavramlardan bir tanesidir. Her ikisi de insanı bir krallığa benzetererek bu metafor üzerinden kalbin taşıdığı role işaret ederler. Akıl ve gönlün işbirliği gerçekleştiğinde bir memlekette huzur ve güven sağlanırken bunlar arasında yaşanacak bir ikilem, kaos ve helak demektir.

İslam düşüncesinin ve medeniyetinin yeniden ihyası da ancak bu birlikteliğin yeniden inşası ile mümkün olacaktır. Bu sadece İslam dini ve Müslümanlar için bir gereklilik olmayıp aynı zamanda tüm insanlığın huzur ve barışı için de yerine getirilmesi gereken bir sorumluluktur.

Zira ruhsuz bir insan nasıl ki sadece ceset, et ve kemik yığınınından ibaretse, manevi zevkten mahrum bir İslam da aynı kaderi paylaşmak durumundadır.

Abdulkadir es-Sufi

İbrahim TİÇLİ

Gazeteci-Yazar

Rahmetli Abdulkadir es-Sufi'yi İsmet Özel çevirisi ile Yeryüzü Yayınları'ndan çıkan "Gariplerin Kitabı" ile tanıdım. Jan Dallas adıyla da bilinen Abdulkadir es-Sufi'nin bu kitabı, hayatımın dönüm noktalarından biri olmuştu. Alışagelmedik bir yolculuk hikâyesi ile başlayan Gariplerin Kitabı, aslında arkasında hiçbir şey bırakmadan giden insanların öyküsünü anlatıyordu. Teslimiyet böyle bir şeydi çünkü. Sevdiklerini, yaşadıklarını, biriktirdiklerini bir daha geriye dönmeden bırakabilmek... Üniversite yıllarında okuduğum bu kitap, farklı bir tasavvufi düşüncenin de önünü açıyordu. Türkiye'de pek görmediğimiz eylemsel ve fikrî yönü ağır basan bir sufi anlayışı için çıkarımlar içeriyordu. Belki kitaptan daha çok dikkatimi çeken es-Sufi'nin tarzıydı; dinamik bir arayışın öykücüsünün.

Yıllar sonra içimde biriktirdiğim bir kor, zihin dünyamı kaplar haline gelmişti. Yaklaşık on iki yıl önce bende geri dönülmez bir yurt dışına gitme arzusu vardı. Bu bir kaçış değildi, belki de kendimi yeniden bulmamın arayışındaydım. Gitmek gerek diye düşünüyordum, artık nefes aldığım havanın ağırlığını taşıyamıyor, gittiğim yollarda yürüyemez hale geliyordum.

Cape Town Yolculuğu

Aslında yurt dışı için Mısır veya Sudan gibi bir ülkeye gitme tercihim vardı. Her iki ülkeye de daha önce gitmiş, oralarda tutunabileceğim, yarenlilik edebileceğim arkadaşlarım vardı. Fakat bir akşam üniversitede çalışan dostum "Neden Güney Afrika'ya gitmiyorsun?" dedi. O akşam Güney Afrika okumalarım başladı ve Abdulkadir es-Sufi ile tekrar karşılaştım. Bir süre önce es-Sufi ve dostları Cuma Camisi adıyla Cape Town'un merkezinde bir cami açmışlar, faaliyetlerini genişletmişlerdi.

Bazen bir âlimin, bir şairin yaşadığı şehirde yaşamak aynı şehrin çilesini çekmek bile bir erdem gibidir. Cape Town'a gitme meselesini, ertesi gün rahmetli Âkif Emre abiye açtım. Âkif Emre bu düşüncemin daha isabetli olduğunu söyleyerek Cape Town'a kendisinin hiç gitmediğini ama en çok gitmek istediği şehirlerden biri olduğunu söyledi.

Artık dönüşü yoktu, Cape Town'a, es-Sufi'nin yılın büyük bir zamanını geçirdiği bu yorgun şehre gitmeliydi. Bilet paramı denkleştirdikten sonra

geriye bakmadan uçağa atlayıp Cape Town'a geldim.

Hep Cuma Camisi'ni merak ederdim. Fakat caminin nerede olduğunu hiç kimseye soramamıştım. Bir gün Cape Town'un en meşhur caddesi olan Long Street'te yürürken caddenin sonuna kadar gitmek istedim. O cadde üzerinde bir Osmanlı yadigarı olan Hamidiye Camisi de vardı. Genellikle Cuma namazlarını bu caminin üst katında kılma-yı gelenek edinmiştim. Caddenin sonuna ulaştığımda benzin istasyonu ile bitişik camiye keşfettim. Artık ertesi günkü Cuma namazına buraya gelecektim.

Cuma günüydü. Sabah saatlerinde Apartheid yönetimine karşı mücadelesi ile bilinen Şehid İmam Abdullah Harun'un torunu Muhacir aradı. Bana Cuma namazı için nereye gideceğimi sordu. Ben de Cuma Camine gideceğimi söyleyince sevinçli bir şekilde "Abi, ben de seni oraya götürmek istiyordum" dedi.

Muhacir Harun'la birlikte Cuma Camii'ne vardık. Namazı kıldıktan sonra Muhacir beni birisi ile tanıştırmak istediğini söyledi. Caminin bir bölümünde bekleyen zayıf, kısa boylu, gözleri mavi olan; yaşlılığı yalnızca dikkatli bakınca anlaşılan biri ile tanıştım. Bu tanıştığım kişi yıllardır tanışmak için beklediğim Abdulkadir es-Sufi'den başkası değildi. Abdulkadir es-Sufi ile yaklaşık 3 saat süren medeniyet üzerine bir sohbetimiz oldu. Daha sonraları perşembe günleri evine davet etti. Yalnız birkaç kez gidebildim, fazla gidemedim.

Abdulkadir es-Sufi'nin Cape Town'da aynı zamanda Dallas College diye bir okulu vardı. Orada Cape Town Üniversitesi'nde çalışan bir öğretim görevlisi arkadaşın desteği ile 1-2 saat öğrencilere Osmanlı Devleti hakkında seminer vermiştim. Kolejin öğrencileri genellikle

Cape Town'da seçkin Müslümanların çocuklarıydı ve çoğunluğu da beyazdı. (Cape Town'da siyahlar, beyazlar ve melezler bir arada yaşamaktadır.)

Dallas Koleji'nin yılsonu diploma törenine ben de davet edilmiştim. Abdulkadir es-Sufi de gelmiş, mezuniyet töreninde kısa bir konuşma yapmıştı. Dallas Koleji din ağırlıklı bir eğitim veren okul olmasına rağmen mezun başarılı öğrencilere William Shakespeare'in külliya-tı hediye edilmişti. Mezuniyet sonrasında tekrar Abdulkadir es-Sufi ile Shakespeare'in eserleri üzerine sohbet ettik.

Abdulkadir es-Sufi 1930'lı yıllarda doğmuş entelektüel dünyanın birikimini taşıyan ender insanlardan biriydi. Dikkat ettiğim Jan Dallas kimliğini de sürdürüyor ol-masıydı. Bir İskoç beyefendisinin özelliklerine sahip olup, İslam ile o kimliği arasında bir denge kurmuştu. Modernizm, Gelenek, Anglo Sakson ve İslam, onunla bütünleşmiş bir haldeydi. Normal hayatında modern bir kıyafet giyerken camide zikir yaparken giydiği kıyafet aynı değildi.

Türkiye'de gelişmelerden ve İslam dünyasındaki rolünü yakından takip ediyordu. Rahmetli Erbakan Hoca hakkında olumlu konuşmalarına şahit olmuştum. Fakat Türkiye'deki tasavvufun şekli düzeyde kaldığına yönelik bir ısrarı vardı.

Etiyopya'ya geldiğimde her yıl en az bir kez Cape Town'a gitmeye özen gösterirdim. Her gidişimde ancak bir kez görüşebildim. Geçen aralık ayında gittiğimde Cape Town'da bulunduğunu ve hasta olduğunu kimseyi kabul etmediğini söylediler.

Abdulkadir es-Sufi'nin yalnız Güney Afrika'da değil, İngiltere, Norveç, Meksika, Fas, Almanya ve İspanya'da da dergâhları vardı.

Yılın belirli zamanlarında bu yerlere gider, kısa bir süre bulunurdu. Sanırım benim gibi en sevdiği şehir Cape Town'du. Çünkü zamanının çoğunu bu şehirde geçirirdi.

Cape Town'u ben hep bir İslam şehri olarak görmüşümdür. Çünkü kırk türbesi, yatırısı olan şehirdir. Sufizmin inceliğini, modern dünyaya rağmen yaşanırlığını hissedersiniz. Yusuf Makassari, Tana Baru, Malay adalarında doğmuş Cape Town'da vefat etmiştir. Ebubekir Efendi Osmanlı topraklarında doğmuş, Cape Town'da vefat etmiştir. Jan Dallas İskoçya'da doğmuş, Abdulkadir es-Sufi olarak Cape Town'da vefat etmiştir.

Abdulkadir es-Sufi, sufi hareketin son modernlikle çatışmayan son temsilcilerinde biridir. Dindarlığa yeni bir boyut kattığı da söylenebilir. Çünkü onun çizgisi devlete yönelik değil, cemaati güçlendirmeye yönelik olmuştur. Bu yüzden eğitim, ekonomi gibi konulara daha çok eserlerinde yer vermiştir.

Abdulkadir es-Sufi'yi çağdaşı sufi liderlerden ayıran, var olan sitem ve yaşayışla kurduğu derinlikli ilişkidir. Kendisini toplumdan soyutlamadığı gibi, hareketini devlet karşısı değil, devlete rağmen sürdürülmesini sağlamasıdır. Avrupa, Amerika ve Afrika'yı kendi dinamikleri ile bütünleştirerek ümmet çizgisinde toplumcu bir İslam anlayışını devam ettirmiştir.

Abdulkadir es-Sufi hayatını kaybetti, cemaat içinde değişiklikler olur mu? Bu sorunun cevabı erken olmasına rağmen katı olanın zamanla buharlaştığı gibi Sufi geleneğin çok yönlülüğünü farklı yollardan takip etmeyi sürdürenler de olacaktır.

Abdulkadir es-Sufi Akif Emre - Söyleşi

İNSİCAM - ALINTI

Bu metin, Âkif Emre'nin Büyüyen Ay Yayınları'ndan çıkan "Söyleşiler" adlı kitabından (syf. 115-128) derlenmiştir.

1930 yılında İskoçya'da doğan Abdülkadir es-Sûfî (Ian Dallas) Şazeliyye tarikatı (Darkaviyye kolu) şeyhi ve Dünya Murabitun Hareketi kurucusudur. İslam, tasavvuf ve siyaset teorisi üzerine birçok kitabın yazarıdır. 1967 yılında Fas'ta İslam'ı kabul etti ve Abdülkadir ismini aldı. Daha sonra kendisine es-Sûfî unvanını veren Şeyh Muhammed İbn el-Habib'in müridi olarak Şazeli-Darkavî tarikatına intisap etti. İhtidasından bu yana İslam'ı tebliğ etmektedir ve dünyanın birçok ülkesinde öğrencileri vardır. Hâlihazırda zikir ve İslami ilimler üzerine eğitim verdiği Güney Afrika'da Cape Town'da ikamet etmektedir. Burada 2004 yılında Dallas College adında Müslüman liderler yetiştirmek üzere bir eğitimler merkezi açtı. "Temel İslami Eğitim" isimli eserinde de ifade ettiği üzere İmam Mâlik'in kaydettiği şekliyle İslam'ın başlangıcındaki fıkhi ekole bağlılığı savunur. Bunu İslamî toplumun formülasyonunun esasları biri ve İslam'ın günümüzde yeniden tesisi için bir zorunluluk olarak görür. Bunun yanı sıra Eş'ari'nin akidesini ve İmam Cüneyd-i Bağdadi'nin tasavvufunu benimseyen Abdülkadir es-Sûfî, İslam'ı bütünüyle yeniden tesis etmek düşüncesiyle 1980'lerin başında Dünya Murabitun Hareketi'ni kurmuştur.

Türkçe Yayınlanan Eserleri: Gariplerin Kitabı – Muhammedi Yol – Ayetlerden İşaretler- Sufi Yolunun Önemli Adımları Üzerine Geleneksel Bir Gayret İçin 100 Basamak

Endülüs'ten Osmanlı'ya

Bu röportajın tamamı Islamische Zeitung (Almanya), Mart 1996, Sayfa: 1-3'te yayımlanmıştır.

Ian Dallas ismi Türkiye'de İslami anlayışın belli bir kavrayış biçimi ile özdeş olarak hatırlanır: Batılı, mühtedi ve sûfî.

Kendi İslamlaşma sürecinin dönüm noktalarının birine tekabül eden ulus devlet veya teknoloji gibi sembol ve kurumlara karşı tavrının bizi okşayan bir yanı vardı. Oysaki Abdülkadir es-Sûfî hayatının belli dönem noktalarını takip etmeyenler için çelişkili ve yanıltıcı gelebilirdi. Nitekim Türkiye'de de öyle algılandı. Gerçekten Abdülkadir es-Sûfî bu çelişik görünen Müslümanlık serüvenini nasıl yorumluyordu? Doğrusu konuşma yapmaya giderken kafamdaki sorular bunlardı. Sohbetin akışı içinde konuşmayı sürdürecektim ve nitekim öyle oldu.

İskoçyalı genç bir entelektüel olan Ian Dallas hakikat arayışını sürdürdüğü Kuzey Afrika'da tanır İslam'ı. Burada İslam'ın derin gerçeği ile karşılaşan Ian Dallas, 1967 yılının Ramazan ayının arefe günü Marakeş'teki

Fotoğraf: Ahmet Furkan Onat

Karaviyyin Camii'nde Müslüman olur ve Meknes'te küçük bir zaviyede yaşayan Şeyh Muhammed İbn el-Habib'e mürit olarak bağlanır. Onun adı artık Ian Dallas değil Abdülkadir es-Sûfî'dir... Daha sonra İngiltere'ye döndüğü yıllarda kurduğu kültür merkezi ve yayınevi vasıtasıyla bütün dünyanın ilgisini çeken mesajlar vermeye başlar. Abdülkadir es-Sûfî'nin Kuzey Afrika-İngiltere hattındaki serüveni, şeyhini vefat etmesi, başka bir şeyhe bağlanması ve ardından şeyhliğini ilan etmesiyle sürüp gider. Şeyh Abdülkadir, Kuzey Afrika'dan İngiltere'ye, İspanya'dan Almanya'ya çevresinde yüzlerce insanın biriktiği bir oklu haline gelir. Şeyh Abdülkadir es-Sûfî, hayatın bütününde bir "Medine" modeli oluşturma çabasındadır. Avrupa'daki hareket tarzı ise İslamiyetin dünyada ikinci çiçeklenişinin gerçekleştiği Endülüs'ün başkenti olan Granada şehrinde yaşayan Şeyh Abdülkadir es-Sûfî bu dönemde "el-Murabitun" adını alır.

Şeyh Abdülkadir es-Sûfî, modern topluma karşı en incelikli eleştirisini "bankacılık sistemi" üzerine yoğunlaştırmıştır. Şeyh Abdülkadir es-Sûfî ile gerçekleştirdiğimiz Cezayir'deki FIS hareketinden Filistin direnişine, Heidegger'den Nietzsche'ye uzanan bu uzun soluklu söyleşinin Onun tanınmasına bir katkı olacağını düşünüyorum.

Âkif EMRE

-Konuşmamıza doğrudan sizin şahsınızı da ilgilendiren bir soru ile başlamak istiyorum. Bildiğim kadarıyla batıda Müslüman olanlar arasından Sufizmi seçenler veya sufizm kanalı ile Müslümanlığı tanıyanlar bir hayli yekûn tutuyor. Basit olarak modernizm karşısında sufizm ne söylüyor? Modernite karşısında sufizmi cazip kılan şey nedir? Böyle bir olgudan bahsetmek

mümkün mü?

-İslâm'ı seyahat ettiğim bir sırada, bir Müslüman ülkede tanıdım. İbadetin nasıl yapıldığını Fas gibi, Türkiye gibi bir İslam ülkelerinde görerek öğrendim. Bir ilham neticesinde tanıdığım sufizm benim ilgimi çekmişti. Aldıkları eğitim gereği gerçekte tüm Avrupalılar tam bir cahiliyet içerisindeydi. Entelektüel anlamda durumları gerçekten felaket... Gerçekte burada özellikle sorduğunuz anlamda okullarda okutulduğu şekilde sufizmden bahsetmemiz mümkün değildir. Söz konusu olan, nihilizm, demokrasizm gibi bir felsefe değildir. Söz konusu ettiğim gerçekte tasavvuf.

-Doğru isimlendirme ile?

-Evet, işin ilginç olan tarafı, entelektüel anlamda hangi kelime ile ifade edileceği tartışmasından da uzak bir konu aslında. Tevazuun ve samimiyetin öne çıktığı bir konum. Benim tanıştığım tasavvuf, sufizm değil, kendini kendine özgü bir mantalite ile, başka bir yöntemle insanlara aktarılan bir şeydi. Ben, öğretimin bir kompüter programı gibi algılandığı bir atmosferde büyüdüm. Delikanlılık dönemimde, okulda iken güzel bir kadın olan öğretmenimiz, -ama özellikle çok güzel bir genç kadındı-bana birini seçmem için 2 kitap uzattı, hediye etmek üzere... Seçtiğim kitap, Burckhardt'ın "Civizilazition of Renaissance" (Rönesans Medeniyeti) adlı kitabıydı. Genç kadın, seçtiğim kitabı görünce" isabetli bir tercih yaptın" dedi. Bu genç kadın bana adeta bir miras bırakmıştı. Kitabı açtığımda batılı eğitim sisteminden farklı bir bakış açısını hemen fark ettim. Sanki eğitimi veriyordu. Bir bakıma hayatta size verilen bilgileri araştırmak, sorgulama ihtiyacını duyuyordunuz. Tüm bunlardan sonra tasavvuf hakkında okumaya başladığımda adeta buna hazır

1930 yılında İskoçya'da doğan Abdülkadir es-Sûfî (Ian Dallas) Şazeliyye tarikatı (Darkaviyye kolu) şeyhi ve Dünya Murabitun Hareketi kurucusudur.

halde idim. Böylece harmoniyi tamamlamış oldum.

-Eğer müsaade ederseniz Müslüman olduktan sonraki hayatınızda bazı 'dönüm noktaları' olduğunu düşünüyorum. Her şeyden önce merkez olarak İngiltere'de Norwich şehrini seçtiniz. Bildiğim kadarıyla Norwich Hristiyanlığıyla öne çıkan bir şehir. Merkez olarak bu şehri seçmenizin özel bir nedeni var mı?

-Hayır hayır, özel bir nedeni yok. Bakın ilginç bir şey söyleyeyim. Müslüman olmadan evvel sürdürdüğüm iyi bir hayat tarzım vardı. Müslüman olduktan sonra İslam'ın da sosyal bir din olduğu varsayımı ile işe başladım. İslam'ın Budizm gibi, insanların yalnızca özel alanlarıyla ilgilenen bir din olmadığı düşüncesinde idim. Bir topluluk, bir cemaat oluşturmanın gerektiğine inanıyordum. Müslüman etnik gruplardan Arap, Türk, Faslı kim olursa olsun tümünü kucaklayan bir cemaat oluşsun istiyordum. Ondan sonra tebliğe dönecek ve İslâmî çalışmalar yapacaktım. Bu arada alışık olduğum hayat standardını sağlayan kaynaklar kesilmiş ve parasız kalmıştım. Bunun üzerine(belediyeyle ait) boş bir evi işgal edip yerleştik. Kısa sürede sempatik bir yer halini aldı burası. Tıpkı Türk stili, Osmanlı meclisi gibi oturabileceğimiz bir mekân oluştu. Bu arada polis gelip binayı terk etmemizi isteyip duruyordu. Zamanla dünyanın her yerinden gelen Müslümanların ilgisini çekmeye başladı. Müslüman olanların sayısı arttıkça mekân sorunumuz ortaya çıktı ve zamanla başka binalara yerleştik. İş yerleri açarak, işlettığımız üç dükkânımız ve yayınladığımız bir dergimiz oldu.

-Sanırım o devre çıkardığınız dergini ismi İslam idi, değil mi?

-Evet. Bu devrede kafaya koydu-

ğumuz tek şey vardı. Büyüyüp gelişmek. Cemaatimizden biri Norwich yakınlarında büyük bir satın almıştı. Bu gerçekleşir gerçekleşmez bir gecede oraya taşındık. Anglikan Kilisesinin politik merkezi gibi olan bu şehre taşınmış olduk.

-Peki, şöyle bir düşünceniz var mı idi: Hangi dinden olursa olsun dindar bir toplumun İslâm'a geçmesi daha kolay olabileceğinden hareketle Hristiyanlığı ile tanınan bir bölgeyi merkez seçmek gibi?

- Hayır hayır, Hristiyanlar gerçekte hiçbir şeye inanmıyorlar. Hristiyanlık bitti. Katolik kilisesi bile iflas etmiş durumda! Kendi ölümlerini hazırlıyorlar.

- Daha sonra İspanya'ya, Granada'ya yerleştiniz...

- Bu arada Amerika'ya gidip tebliğ faaliyetlerinde bulunduğumdan bahsetmedim. İspanya'ya yerleşmem Amerika'dan döndükten sonradır.

-İspanya, bize Endülüs'ü yani İslam medeniyetinin muhteşem geçmişini hatırlatıyor. Buraya taşınmakla çalışmanızı yeni bir çevreye, çerçeveye oturtma düşüncesi var mıydı? Yani bir medeniyetin mirası üzerine yeni bir yapı kurmak gibi?

- Hayır, hayır... Tüm bunlar kültürel yaklaşımlardır ve kültür de seküler felsefenin bir uzantısıdır, hiçbir önemi yoktur. Benim Fas'taki şeyhim, Medine geleneğinin yaşatılması yolunda idi. Mezhebi anlamda değil ama mezhep öncesi bir dönemden bahsedilebilir. Hanefi, Maliki, tüm mezheplerin kökü Medine yaşayışıdır. Medine okulunun en büyük temsilcilerinden sayılan birçok ulema Granada'dan, Sevilla'dan yetişmiştir. Bu yönü ile Avrupa İslâm'ının üstündeki örtüyü çekip kaldırmalıyız. Endülüs Osman Gazi'nin kız kardeşi sayılır. Çünkü Medine'den neşet eden dini,

Medine halkının yaşayış tarzını alıp batıya taşıdılar. Endülüs düşerken, Batıya başka koldan ilerleyen Osmanlı yeşermeye başladı, aralarında böyle bir bağ var. Medine yaşıntısı ile aramızdaki bağı yeniden kurmalıyız.

(14 Mart 1996)

Para Sisteminde Rönesans

S: Avrupa'da İslâm'ın geleceğini nasıl değerlendiriyorsunuz? Müslümanlar bir Avrupalı İslâm geleneğini oluşturabilirler mi?

- Avrupalı İslâm'ın geleneğinin merkezi Granada ve İstanbul'dadır. Yani, bu anlamda oluşmuş bulunan bir geleneğimiz var.

S: Geleneğin beslendiği kökleri anlamında mı?

- Demek istediğim, bu geleneğin yeni olmadığıdır. Zaten mevcut olan bir gelenekten bahsediyorum. Sadece bunun üzerine bir şeyler yapmamız, yaşadığımız zamana ve modern dünyaya bunu taşıyamamız gerekiyor. Esas mesele ümmetle alakalı... Avrupalı zaten İslâm'a gelmek zorunda... Osmanlı da tespit ettiğim önemli bir özellik var, Osmanlılaştırma uygulaması... Yani Hristiyanlara tedrici bir yöntemle yaklaşmış olmasıdır. Hristiyanlar hiçbir zaman kendilerine inanç konusunda zorlama yapılacağı endişesine kapılmadılar. Dinlerini değiştirme yönünde bir baskıya uğramayacakları konusunda güven içerisinde idiler. Zaman içinde, aşamalı olarak gönüllü bir İslâmlaşma söz konusu oldu Osmanlı uygulamalarında. Batı da fethedilen Bizans topraklarında yaşayanların Müslümanlaşması, çoğunlukla Anadolu sûfileri eliyle yavaş yavaş, adım adım gerçekleştirilmiştir.

Bugüne gelecek olursak; Avrupa bitmiştir. Ülkenizden Almanya'ya giden, hayli sağlam Müslüman olan kardeşlerimizin durumu çok kötü. Sahip oldukları herhangi bir haktan bahsedilemez. Sorunun iki farklı

boyutu var. Almanlar imparatorluk geleneğine sahip bir ulus olmalarına karşın bu durum Yahudi marifeti ile 1945'te sona erdi. Bir diğer husus da kendilerine olan saygılarının kalmamış olmasıdır.

Ama Türkler ne yaptı? Zamanla İslâm'ı Almanlara empoze etmeye başladılar. Bundan hiçbir zaman vazgeçmediler. Zira başka çıkış yok. Çünkü ne zaman Yahudilere gitseler, dedelerinin onlardan nefret ettiği ortaya çıkacak ve utanacaklar.

S: Sizin tasavvufi deneyiminden sonra yazdığınız bir "Cihad" kitabı var. Sanıyorum bu, hayatınızdaki önemli dönüm noktalarından biri idi?

- Evet, kesinlikle öyle...

S: Şimdi bu kitabı entelektüel serüveniniz içinde nereye koyuyorsunuz?

- Gerçekten çok önemli ve derin bir soru. Doğrusu buna en iyi cevabı verebilmeme için zamana ihtiyacım var. Çünkü bunun tam cevabını henüz verebilmiş değilim. İslâm'a girdiğimde önüme çıkan iki sorun vardı. Bir yanda tasavvufa karşı yöneltilen saldırılan diğer tarafta modern devletin uygulamaları... Buna cevap verebilmek için Arabistan'a bakma ihtiyacını hissettim. Ancak, gördüğüm onların öğrettiklerinin İslâm'la alakasının olmadığı idi. Allah ve Resûlû'nün haram kıldığını helal sayan bankacılık uygulamalarına yer veren modernize edilmiş bir İslâm söz konusu idi. İslâm ümmetinin halifesine başkaldırarak kendi kendilerini asi ve zındık durumuna düşüren Araplardan kaynaklanan bir İslâm anlayışı vardı orta yerde. İslâm'ı tahrip eden felsefi bir cinayete karşı karşıyaydık...

Bu nedenle Cihad kitabı üzerine çalışma zorunluluğunu hissettim. İşin ilginç yanı, bazıları görülmedik biçimde sahte bir biçimde direniş göstermeye başladı kitaba

karşı. Aslında entelektüel Müslümanlar arasında kitapta yaptığım muhtemel hatalarımın tartışılmasından çok kıvanç duydum. Bu konuda gerçekten samimiyim. Bu arada demokrasinin çifte standardını ortaya çıkarması bakımından, mesela Çiller hükümetinin kitabı hâlâ yasaklıyor oluşunu öğrenmekten mutlu olduğumu da belirtmeliyim.

S: Sizin de bağıslı olduğunuz gelenek açısından da önemli olduğunu düşündüğüm bir konu var. Çoğunlukla sûfî geleneğin 'dünyayı terk etme' gibi söylemi var. Öte yandan dünyayı mücadele edilmesi ve kazanılması gereken bir alan olarak gören bir başka yaklaşım söz konusu. Buradan hareketle sizin medeniyet konusundaki yaklaşımınızı öğrenmek istiyorum. Gerçekten Müslümanların bir medeniyet oluşturmaları gerekiyor mu?

-Gerçekten çok ilginç bir soru sorunuz. Her şeyden evvel modern dünyada insanın sahip olduğu hiçbir şey mevcut değil. Temelde insan bir aldatılış içinde...

Finansal kurumlar açısından da kapitalin gerçek değeri ortadan kaldırılmış durumda. Sürekli bir değerler kaybı söz konusu. İnsanların sahibi oldukları bir dünya söz konusu değildir. Bankacılık sistemi mevcut olduğu sürece durum budur. Spesifik anlamda yeniden inşa etmek zorunda olduğumuz bir medeniyetten bahsedemeyiz. Modern sosyolojinin terminolojisini kullanmaktan hiç hoşlanmıyorum. Çünkü sadece tek bir türden para hareketinden bahsetmektedir. Antropolojiden sosyolojiye tarih biliminden sanat tarihine kadar bütün modern sosyal bilimler, tıpkı bir futbol maçında tüm gözlerin topa odaklanması gibi bir noktaya yoğunlaşmış durumda.

Bu bakımdan yeni bir yapılan-

maya girmek zorundayız. Bununla Batılı anlamda bir ilerlemeciliği kastetmiyorum. Bu farklı bir diyalektiktir ve kocaman bir yalandan ibarettir. Eğer bunun başarısından bahsedilecek olursa en iyi örneği Almanlar gerçekleştirdi. Çok çalıştılar. Neticede geline nokta da sanayileşme, işçi haklarındaki geriye gidişi, Alman Mark'ının değer kaybını ispat etmeye yaradı sadece. Belli bir azınlığın milyoner olması sağladı.

Para sistemini değiştirecek yeni bir yapılanmaya gitmek zorundayız. Para konusunda yapılacak bir rönesansla toplumda da bir Rönesans gerçekleştirebiliriz. Halk için para umuttur zira... Entelektüel olarak bu alanda yapılacak çalışmalar, paranın gerçek değerine kavuşması noktasındaki reel bir değeri ifade etmektedir.

Mevcut yönetimlerin yaptığı şey sadece halkı aldatmaktan ibaret... Bakın mesela, İngiltere'deki muhafazakâr hükümet toprağı elinde tutan hâkim bir sınıfın temsilcisi durumundadır. İşlenebilir toprağın yüzde sekseni kendisine ait bankalara aittir. Bunun için istatistiklere bakılabilir. Bu hükümet parayı değil bankaları özelleştirmeye kalkışarak eldeki değeri kâğıt paraya dönüştürmüş oldu. Bunun neticesinde Türkiye'deki çiftçinin bile elinde bulunan toprağı alınmaya, kâğıda dönüştürülmeye başlandı farkına varılmadan.

(15 Mart 1996)

Esas Olan Cihaddır

S: İsterseniz sizin entelektüel serüveninizi izlemeye devam edelim. 'Letter to African Muslim' (Afrikalı Müslümana Mektup) başlığı ile yayınlanan bir kitabınız daha var. Sanıyorum içeriği bakımından sizin düşünce hayatınızın seyrini ele veren dönüm noktalarından biri sayabiliriz. Bu kitap, entelektüel olarak gel-

diğiniz nokta bakımından neye karşılık geliyor?

-Her şeyden evvel bağlı olduğum tarikat nedeni ile Fas'ta, Afrikalı Müslümanlarla sürekli bir ilişkim olmuştur. Burası bankaların yağmasından göreceli olarak uzakta kalabilmiş bir yerdi. Bozulmamış olan asli hayatı sürdürme konusunda yeterli bilgiye sahipler. Tıpkı Somali'de veya Güney Afrika'da olduğu gibi... Afrikalı Müslümanlar üzerinde bu kitabın büyük etkisi olduğunu görmüş bulunuyorum. Ayrıca Amerikalı siyahlar üzerindeki etkisini de tespit etmiş olmak beni gerçekten mutlu ediyor. Sonunda Güney Afrikalı Müslümanlar beni, bir ziyaret yapmam için davet ettiler. Bunlar arasında özellikle 'Zulular'ın İslâm toplum siyasetini kavrama noktasında hayli istifade etmiş olduklarını, buna hayli yatkın olduklarını tespit ettim. Özellikle ırk ayrımcılığı konusundaki fikirleri çok ilginçti. Bizde diyorlardı, şöyle bir düşünce geliştirdi: "İrk ayrımcılığı hiç önemli değil. Yeter ki çıkarılan altını mücevheri bize verin, ayrımcılığa devam edin. Bizce hiç sakıncası yok..." İrk ayrımcılığı koca bir yalandan ibaret aslında. IMF'den aldığınız kredileri zamanında ödeyemezseniz bırakın altın işlemeyi, Rusya'dan altın almak zorunda kalırsınız. Gerçek ayrımcılık bundan böyle rengi esas alan ayrımcılık değil, paranın bölümünü üzerine kurulacaktır Güney Afrika'da. Şimdilerde, iki yıl içinde Johannes Town'da yüzlerce yeni zengin ortaya çıktı.

S: Özellikle son dönemlerde geliştirdiğiniz söylem gereği sistemin önemini vurguluyorsunuz. Dünyada tekeli, kapitalist vs. bir sistem mevcut ve bu egemen dünya sistemine karşı, sizce Müslümanlar nasıl bir yapılanmaya gitmelidir ki kendilerine özgü bir yapılanmayı gerçekleştirebilsinler? Yani Müslüman-

lar nasıl bir cevap geliştirmeli? İçeride dönük kapalı devre bir sistem mi kurmalı, yoksa sistemle ilişkiye mi geçmelidir?

-Yahudi bankerlerin uydurduğu bir yalan vardır, eğer bizim banka sistemimize entegre olmazsanız size besleyen hayat damarlarınız kurur!

S: Tipik tehditler...

-Evet aynen. Bu tamamıyla bir aldatmacadan ibarettir. Onların sistemi artık işlememektedir. Daha önceleri olduğu gibi, bir yandan kazanmaya, diğer yandan işbirliğini artırmaya devam edecektir bu sistem içinde. Bu harita ile varabileceğimiz menzile buraya kadardır. Bu sosyal yapı içerisinde sistematik olarak bankerlerle bir masa etrafında oturup konuşabilirsiniz, hatta bazıları çok medenidir de. Ancak matematik olarak, kesinlikle bir ilişki kuramazsak...

Kavramsal olarak çıkar ilişkisi üzerine kurulu bankacılık yönetimi iflas etmiştir. Fakat meşruiyetini tanıdığınız sisteme karşı da direnemezsiniz. Randevu istemeye gittiğiniz kurulu sistem, sizin sıkıntıya düşmenizden kazanmaktadır.

Pazarı kontrol edemezsiniz. Çünkü Pazar aslında "fitre"nin bir bölümüdür. Ve onlar fitreyi hiçbir zaman kontrol altına alamazlar. Yapabilecekleri sadece dışardan müdahale etmeye çalışmak olacaktır, tıpkı genetik mühendisliğinde olduğu gibi. Genetik, sadece doğal gelişim süreci içinde, toplum yapısının izin verdiği ölçüde müdahaleyi kaldırabilir. Tıpkı evlenme gibi, toplumsal ilişki esasına dayanan seremonilerde olduğu gibi... Finansal sistem de bunun gibi doğal gelişime tabidir.

Eğer benim sahip olduğum güzel bir masa var ve siz de bunu almak istiyorsunuz, para verirsiniz bunun karşılığı bir değişime sahip olursunuz. İşte bu ticarettir ve Allah buna

izin vermiştir. Eğer bu değişimde kendiliğinden bir artım söz konusu ise cinayet başlamış demektir. Gayrisafi milli hasılasının artması düşüncesi tamamen bir fanteziden ibarettir. Burada bir artma söz konusu değil, yer değişimi söz konusudur. Peki, değişen şey nereye gidiyor?

Eğer sizden Osmanlı Bankası'nın yöneticilerinin listesini istesem bunu elde etmem mümkün değildir. İngiltere'nin en iyi gazetelelerinden *Sunday Times* bir araştırma grubu kurarak bu konuyu içinden araştırmaya çalıştı. Tam iki yıl boyunca Osmanlı Bankası'nın yöneticilerinin listesini elde etmeye uğraştı. Gerçekte para kimlerin elinde toplanıyordu. Osmanlı Bankası hiçbir zaman Osmanlıların olmadı. Fransız Yahudileri tarafından kurulmuştur. O günden itibaren hilafetin yıkılmasında en önemli rol oynayan unsurlardan biri oldu.

O günden bu yana emirler dışarıdan gelmekte ve ona göre siyasi hareketler organize edilmektedir. Onun için birinci gelen partiye hükümet kurdurulmamıştır Türkiye'de. Alınan kararlar gereği Erbakan'ın hükümet kurmasına izin verilmemiştir. Karar o iki parti tarafından değil, dışarıdaki pazarı elinde tutanlarca alınmıştır. Demokratik sistemde olup bitenleri izah etmek için hiç de entelektüel gayret göstermek gerekmiyor.

S: Bu aşamada İslâm dünyasında geleneksel anlamda, gerekse siyasi anlamda İslâmi bir yönetime talip olan pek çok hareket var. Bunları genel nasıl değerlendiriyorsunuz?

- İsterseniz bunları üç örnekle açıklayalım: İlk olarak Filistin'deki hareketi ele alalım. Samimi olarak gerçekleştirilenleri İslâm'la bağdaştıramıyorum. Müslüman olsalar bile yapılan bombalamalar, yüzlerce kişinin zarar görmesi birer cina-

yettir. Yapılan ne olursa olsun Yahudilerin verdiği cevap çok daha büyük cinayettir ve hiçbir savaş hukukunda yeri olmayan, düşünülemeyecek şeylerdir.

Esas olan terör değildir. Esas alınması gereken cihaddır ve onun da kuralları vardır. Cihadın birinci kuralı insanların kalbine ve beynine hitap edebilmektir. İnsanlara yakından bakınca İslâm hakkında bir şey bilmediklerini hayatta Bismillahirrahmanirrahim'i bile işitmediklerini, Allah kelamını bile hiç telaffuz etmediklerini görürsünüz. Bu durum benim için trajedi üstüne trajedir.

Gelelim Cezayir'e... FIS gerçekten çok değerli insanlara sahip. Ancak stratejileri tam bir felaket... Bir genç neslin tamamını kurban verdiler. Diyelim ki FIS sonunda mücadeleleyi kazanacak. Sonra ne yapabilecek? Biz Cezayir ulusuyuz, biz bağımsız ulus devletiz diyerek Birleşmiş Milletlere büyükelçi atayacaklar; IMF'ye müracaat edip kredi almak zorunda kalacaklar. İslâmi hareketin liderleri yirmi beş yıllık komünist yönetim boyunca içe kapanmak ve ağızlarını açmadan sessiz kalmak zorunda idiler. Şimdi bunlara işin neresinden başlayacaklarını sormak zorundayız.

Petrol çıkan her yerdeki oluşumlar sabote edilerek Amerikan petrol piyasasının korunması sağlanmaktadır. Irak, İran, Çeçenistan, Libya gibi...

Refah hareketine gelince: Önce Allah'tan Erbakan'a yardımcı olmasını diliyorum. Gördüğüm kadarı ile o şunu fark etmiş durumda: Mesele Dolmabahçe Sarayı'nda ölen kim senin tartışılmasından çok Dolmabahçe'nin neden yapılmış olduğudur. Dolmabahçe Sarayı'ndan önce Topkapı Sarayı adeta küçük köy gibi bir yerdi ve farklı bir yönetim anlayışı hâkimdi. Bunu Erbakan fark ettiği için koalisyon görüşmelerin-

de ona Merkez Bankası'nı vermek istemediler. İşte burası İslâm'ın geldiği, İhvanı Müslimin'in ulaşabildiği sınırdır. Bu yüzden hareketler Erbakan'ı desteklemeye, onu takip etmeye başlamışlardır. Çünkü o paranın ne anlama geldiğini kavramış meselesidir, ticarettir ve zekâtın esas alınmasıdır. Müslüman liderlik zekâtı toplamak zorundadır.

S: Sizin ve etrafınızdaki takipçilerinizin yazı ve çalışmalarında Heidegger ve Nietzsche'ye fazla vurgu yaptığınızı, referans gönderdiğinizizi görüyorum. İşte felsefi olarak Nietzsche 'la ilahe' demistir, Heidegger 'ilallah'ı tamamlamıştır gibi mülahazadan mı harekete ediyorsunuz? Eğer öyle ise, kendi söylemimizi geliştirirken bile Batı düşünce geleneğine mensup çizgiyi sürekli referans göstermek, Batı düşüncesinin evrenselliği iddiasına hizmet etmez mi?

-Bakın bu gerçekten önemli bir soru. Avrupa'da Nietzsche ve özellikle Heidegger, Frankfurt Yahudilerinin şiddetli saldırılarına maruz kalmışlardır. Frankfurt felsefe okuluna mensup Yahudiler, Heidegger felsefesinin bittiğini, Nietzsche'nin nihilizminin umudun tükenişi anlamına geldiğini söylemişlerdir.

Daha derin bir konsept olarak yeni aşama gelmektedir. Heidegger, geleceğe ilişkin olarak, ama futuristic anlamda değil, bir büyük adamın söyleyeceği türden şunu belirtmiştir: "Neden Avrupa'yı bu denli öne çıkarıyoruz?"

Avrupa geleceğe, mevcut felsefi geleneğine yaslanarak yürüyemez. Gerçekte, Heidegger felsefenin bittiğini söylemiştir. Sırada başka bir şey var. Felsefe sadece yapısal bir takım sistemlerle, hükümetlerin işlevlerini yerine getirmesi, hizmet sunabilmesi gibi düşünce ve fikirlerle ayakta duruyor. Sistem ise,

piyasa gücü ile uyumlu bir dünya sistemidir. Ancak, piyasa gücünün ne olduğu konusunda kesin bir tanımlama da elimizde yok. Tekelci dağıtım döneminden beri gerçek anlamda bir ticaretten bahsedilemez. Teknik olarak zorlayacak bir piyasa mevcut değildir. Sadece deveran eden bir nakit para akışı mevcut. Bu durumda bir keşmekeş halinde dönen para piyasası yerine, kendi para birimimizi oluşturmak durumundayız. Örneğin Güney Amerika, Arjantin petrole dayalı bir çeşit kendi para birimini oluşturdu.

Şimdi Heidegger' den bahsetmemiz Batı düşünce geleneğinin evrenselleştirilmesi anlamına gelmez. Sadece bir felsefi geleneğin sona erdiğini, özellikle egzistansiyalizme dayanarak söylemiş olmaktan ibarettir. Yani bir sistem olarak değil, uygulama açısından... İnsanlar birbirlerini taklit ederler. Tıpkı sufizmde olduğu gibi. Bir zamanlar İslâm toplumunda sufizme ihtiyaç yoktu. Tekkeler bir bakıma rehabilitasyon merkezleridir. Oralarda Allah'ı anarak yakınlaşmaya çalışırsınız. Ve sufizmin tarifi de pratik, uygulamayı esas alan bir yöntemdir.

S: Bize bu önemli açıklamaları içeren sohbet imkânını verdiği-niz için çok teşekkür ediyorum.

(16 Mart 1996)

Okulda Yapılabilecek Birlikte Okuma Çalışmaları

Sinan ÖZYURT

Eğitimci-Yazar

İnsan bir iklimde yetişir. O iklimi oluşturan unsurların tamamı insanın yetişmesine etki eder. Öğrencilerin yetişmesinde de en az müfredat ve dersler kadar etkili olan bir husus da okul iklimidir. Okul iklimini olumlu yönde etkileyen çalışmaların başında da birlikte okuma çalışmaları gelmektedir. Görev yaptığımız okullarda arkadaşlarımızla birlikte gönüllü olarak uyguladığımız bazı çalışmaları burada paylaşmak istiyorum.

1. Okuma Grupları

Gönüllü bir öğretmen rehberliğinde istekli öğrencilerle bir grup oluşturulur. Bu gruba bir isim verilmesi aidiyet ve motivasyon açısından faydalı olur. Haftada veya iki haftada bir grup toplanarak okunan kitabın tahlilini yapar. Kitap okunurken öğretmen ve öğrenciler önemli gördükleri cümleleri, kelimeleri işaretler veya not alırsa kitap tahlili daha verimli geçer. Her kitap için asıl sunumu yapacak bir kişi belirlenir, diğer katılımcılar da soru ve yorumlarıyla katkıda bulunurlar. Öğrenciler bu tür okuma gruplarını kendileri de oluşturabilirler. Öğretmenlerin de kendi aralarında bu tarz okuma grupları oluşturmaları okul iklimini olumlu yönde etkileyecektir. Okuyan, müzakere eden, fikir üreten öğretmenlerden oluşan bir okul kadrosu olumlu okul ikliminin en önemli unsurlarındandır. Gerek öğrenci gerekse öğretmen gruplarının oluşmasında okul idaresinin teşvik edici olması ve çalışmalara destek vermesi gerekir. Bu tarz okumalarda farklı türlerden kitaplar tercih edilebilir. Seçilen kitaplar arasında alan, konu, sorun vb. irtibatların kurulması da verimliliği artıracaktır.

Kitap Tercihinde Nelere Dikkat Edilmeli?

1. Öğrenci seviyesi mutlaka gözetilmeli.

2. Olmazsa olmaz bilgilerin yer aldığı temel eserler tercih edilmeli.

Mesela, Özkan Öze'nin "Merak Ediyorum" serisi duruma göre hem orta-okulda hem de lisede tercih edilebilir. Hakeza "Çaylak ile Filozof" serisi ile "Dersimiz Güzel Ahlak, Namaz, Amentü" eserleri de seviyeye göre tercih edilebilir. Tarık Uslu'nun "Acayip Şeyler Dizisi" de okunabilir. Ümit Şimşek'in "İslam İnanç İlmihali" ile DİB yayınlarından çıkan diğer kitapları (Tefekkür Gezileri, İnsan Yüzü, Eserden Esmâ'ya) tercih edilebilir. DİB yayınlarının (Haccı, Orucu, Zekâtı, Ezanı, Duayı Anlamak) serisi de bu bağlamda okutulabilir. Hamidullah'ın "İslam'a Giriş" kitabı da bu listeye eklenebilir.

3. Düşünce ağırlıklı bilinç ve bakış açısı kazandırmayı hedefleyen kitaplar seçilmeli.

Mehmet Akif, Bediüzzaman Said Nursi, Said Halim Paşa, Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu, İsmet Özel, Nuri Pakdil, Erdem Bayazıt, Mehmet Akif İnan, İhsan Süreyya Sırma, Ali Emre, Ali Ural, Mürsel Sönmez, Taha Kılınç, İbrahim Tenekeci, Soner Duman, Erol Erdoğan, Mehmet Dinç, Kemal Sayar, Erol Göka, Ramazan Kayan, Mehmet Lütfi

Arslan, Adem Özköse, Süleyman Ceran, Süleyman Ragıp Yazıcılar, Ahmet Türkben, Gökhan Özcan, Seyfullah Şenel, Mustafa Yılmaz, Ferhat Kardaş, Salih Uyan, Mustafa Nezihi Pesen, Asım Gültekin, Nurettin Yıldız, İsmail Lütfi Çakan gibi yazarların seviyeye uygun eserleri tercih edilebilir.

Eserleri tercüme edilen, Hasan el-Benna, Seyyid Kutub, Roger Garaudy, Aliya İzzetbegoviç, Muhammed İkbâl, M. Ali Haşimi, İsmail Raci Faruki gibi yazarların seviyeye uygun eserleri de tercih edilebilir.

4. Dil zevki kazandıracak yazarlar ve eserleri tercih edilmeli.

Ahmet Haşim (Bize Göre), Ahmet Hamdi Tanpınar (Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Beş Şehir), Cenab Şahabeddin (İstanbul'da Bir Ramazan), Refik Halid Karay (Gurbet Hikayeleri, Memleket Hikayeleri), Cemil Meriç (Bu Ülke, Kırk Ambar), Peyami Safa (Bir Tereddüdün Romanı, Fatih Harbiye, Dokuzuncu Hariciye Koşuşu), Ömer Seyfettin (İlk Namaz, Kahramanlar), Mustafa Kutlu (Ya Tahammül ya Sefer, İyiler Ölmez) gibi isimler tercih edilebilir. Elbette bu yazarların başka eserleri ve başka yazarlar da listeye eklenebilir.

2. Okuma Halkaları

İstekli öğrencilerle bir grup oluşturulup haftada bir toplanarak belirlenen kitabın bir bölümü birlikte okunur ve müzakere edilir. Belki birkaç saatte yeterince istifade edilmeden okunup geçilecek birçok güzel kitap bu vesileyle derinlemesine bir okumaya tabi tutulabilir. Özellikle kısa metinlerden oluşan deneme türündeki eserler bu yöntemle okunmaya daha müsaittir. Bu tarz okumada şiir ve hikâye türleri de tercih edilebilir. Okunan şiirin veya hikâyenin tahlili birlikte yapılabilir. Nuri Pakdil'in "Bağlanma" isimli eserini bu usulle birkaç grupla okuduk. Çok güzel ve verimli okumalar olduğunu, katılan herkesin istifade ettiğini söyleyebilirim. Ayrıca haftalık sohbet ve ders mantığıyla hazırlanmış kitaplar veya nasihat içerikli metinlerden oluşan ki-

taplar da bu usulle okumak için çok uygundur. Bu çalışmada bir yazarın külliyyatını ve seçme eserlerini belirleyerek yol alınabileceği gibi farklı yazarlardan seçme eserlerle de yola devam edilebilir.

3. Yedi Güzel Adam Okumaları

"Yedi Güzel Adam" Cahit Zarifoğlu'nun bir şiirinin ve kitabının adı. Aslında belli isimlerle sınırlı bir listeyi ifade etmiyor. Fakat özellikle aynı isimle hazırlanan bir TV dizisinden sonra çeşitli yakıştırmalar yapıldı. Kimler bu yedi güzel adam arasına girer şeklinde listeler hazırlandı. Biz de yedi güzel yazarımızın kitaplarını öğrencilerimize okutmak için bu isimlendirmeyi bir vesile bildik. Bu başlık altında iki farklı çalışma gerçekleştirdik.

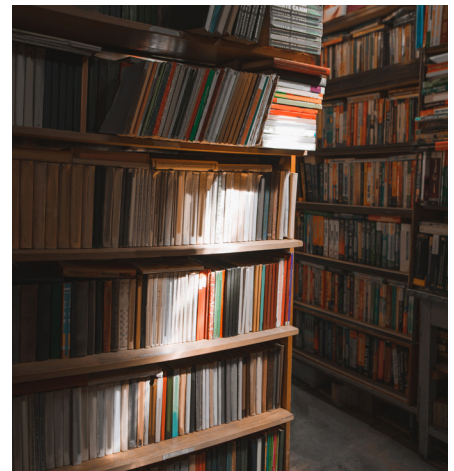
a. Yedi Güzel Adamı Okuyoruz

Belirlediğimiz 10 okulda 30'ar kişilik okuma grupları oluşturduk. Yazarlarımızın kitaplarından öğrenci seviyesine uygun birer ya da ikişer eser belirledik. Ayrıca okuma gruplarımızla buluşup bu yazarlar ve eserleri hakkında bilgi verecek uygun yazarlarla irtibata geçerek onların da birer kitabını seçtik. Okuma grupları, öğretmenler rehberliğinde haftalık bir program belirleyerek okumalarını sürdürdü. İki ay içerisinde hem yedi güzel adamdan birinin belirlenen kitabını hem de onu ve eserini anlatacak diğer yazarımızın kitabını okumuş oldular. Bu sürecin sonunda okuma gruplarındaki öğrencilerimizin tamamı bir salonda toplanarak konuşmacı olan yazarımızla buluştular. Ortaokul ve lise öğrencileri için ayrı programlar yapıldı. Sene sonunda gruplardan kabiliyetli öğrencilerin hazırlıklarıyla bir kapanış programı gerçekleştirdik. Programda yazarlarımızdan şiirler ve kısa metinler öğrencilerimiz tarafından seslendirildi, yazarlarımızın biyografileri takdim edildi. Salonun fuayesinde yazarlarımızın güzel sözlerinden ve şiirlerinden oluşan kaligrafi ve resim sergisi düzenlendi.

1. Nuri Pakdil, Bir Yazarın Notları I / Biat I

2. Sezai Karakoç, Diriliş Neslinin

Okuyan, müzakere eden, fikir üreten öğretmenlerden oluşan bir okul kadrosu olumlu okul ikliminin en önemli unsurlarındandır.

Birlikte Kur'an okumaları farklı usullerle yapılabilir. Haftada yarım veya bir cüz evde okunarak okulda buluşulur ve herkes o cüzden öğrendiklerini paylaşır.

Amentüsü / Kıyamet Aşısı / Makamda

3. Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya / Korku ve Yakarış

4. Mehmet Akif İnan, Şiirler

5. Rasim Özdenören, İpin Ucu / Yeniden İnanmak / Yumurtayı Hangi Ucundan Kırmalı? / Gül Yetiştiren Adam

6. Alaeddin Özdenören, Bütün Şiirleri / Unutulmuşluklar

7. Erdem Bayazıt, İpekyolu'ndan Afganistan'a / Şiirler

b. Yedi Güzel Adamı Okuyalım Tanıyalım

Yedi farklı lise ve bu liselerden 100'er öğrenci belirledik. Her okul bir yazarla eşleştirildi ve o yazarın belirlenmiş bir eseri öğrencilere ulaştırıldı. Öğrenciler bu eseri okuduktan sonra her okulda öğrencilerin okudukları yazar ve eserleriyle ilgili bir söyleşi düzenlendi. Bütün okullardaki söyleşilerden sonra projeye dahil olan öğrencilerin katılımıyla yine öğrencilerin hazırlıklarıyla bir program gerçekleştirildi. Programda yazarlarımızdan şiirler veya kısa metinler öğrencilerimiz tarafından seslendirildi, yazarlarımızın biyografileri takdim edildi. Salonun fuayesinde yazarlarımızın güzel sözlerinden ve şiirlerinden oluşan kaligrafi ve resim sergisi düzenlendi. Böylece farklı liselerde okuyan yedi yüz öğrenci en az bir kitap okuyup iki programa katılarak yedi yazarımızı az da olsa tanıma imkânı bulmuş oldular.

4. Ailemle Kitap Okuyorum

Gönüllü öğrenciler ve ailelerinin katılımıyla gerçekleşen bir çalışmadır. Çalışmanın takibini de gönüllü öğretmenler üstlenir. Haftada bir akşam, belirlenen bir saatte ailenin bütün fertleri toplanır. Takip edilen kitabın sırası gelen bölümü sesli olarak okunur ve birlikte müzakere edilir. Ekranlar kapatılır, telefonlar başka bir odaya bırakılır ve sadece birlikte geçirilecek o yarım saatlik vakte odaklanılır. Her bir öğretmen on öğrencinin ve ailesinin okuma programını takip eder. Öğretmenin

mümkünse her hafta farklı bir ailenin okuma saatine misafir olması çok güzel olur. Ensar Neşriyatın yayınladığı "Ailemle 52 Ders" serisi bu anlamda okunabilecek ideal bir eserdir. Ayrıca Siyer yayınlarının "Suffa Meclisleri" başlığı altında yayınladığı ders kitabı mahiyetindeki eserler de bu usulle takip edilebilir. Yine Pınar yayınlarından çıkan "Aile Sohbetleri" serisinin de bu anlamda istifade edilebilecek eserler olduğunu belirtebiliriz.

5. Dergi Okumaları

Bu çalışma dergilerde yayınlanan makalelerin birlikte okunup tahlil edilebilmesi şeklinde yapılabileceği gibi yazıların öğrenciler arasında paylaştırılıp her öğrencinin okuduğu makaleyi anlatması şeklinde de yapılabilir. Bir öğretmenin ilmî, edebî ve fikrî birkaç dergiyi mutlaka takip etmesi gerekir. Artık abone olmanın yanında internet ortamından da takip edilebilen birçok dergi var. Mesela İnsicam dergisi bunlardan biri. Yine Haksöz dergisi internet üzerinden de takip edilebiliyor. Fikriyat.com sitesi içerik olarak çok faydalı. Bu sitenin uygulaması da mevcut.

Takip edilebilecek bazı dergiler: Genç, Sade Soda, Fikirname, Özçekim, Cins, Nihayet, Karabatak, Yedi İklim, Bir Nokta, Temmuz, Muhit, Derin Tarih, Tohum, Siyer-i Nebi, İnsicam, Siyer, Haksöz, Vuslat, Altınoluk, Zafer, Okur, Arka Kapak, Ayraç.

6. Kur'an Okumaları

Birlikte Kur'an okumaları farklı usullerle yapılabilir. Haftada yarım veya bir cüz evde okunarak okulda buluşulur ve herkes o cüzden öğrendiklerini paylaşır. Bu çalışma yapılırken "Neyi yapmalıyım? Neyi yapmamalıyım?" sorularının cevabı niteliğindeki ayetler not alınarak ilerlenebilir. Böylece Allah'ın bizden neleri yapmamızı, nelerden sakınmamızı istediğini Kur'an'dan okuyup öğrenmiş oluruz. Nüzul sırasına göre veya kısa surelerden başlayarak sure veya ayet grubu okumaları yapılabilir. Her bir katılımcı bir tefsir kitabından o sureyle

ilgili bölümü okuyup notlar alarak gelir ve birlikte surenin müzakeresi yapılır. Bir anlatıcı belirlenir, diğerleri de katkıda bulunurlar.

Kur'an okumaları kapsamında şu eserlerden de istifade edilebilir:

- Kur'an Işığında Ailemizle 52 Ders, Gümüş Kalemler, Ensar Neşriyat
- Aşır Aşır Kur'an-ı Kerim Dersleri, Abdullah Yıldız, Pınar Yayınları
- Suffa Meclisleri Kur'an Dersleri, Muhammed Emin Yıldırım, Siyer Yayınları

7. Hadis Okumaları

Bir hadis kitabı belirlenerek haftalık periyotlarla bir araya gelinerek okunabilir. Hadislerin şerh edildiği eserler takip edilebilir. Her hafta bir hadisin şerhi okunabilir.

Hadis okumaları kapsamında şu eserlerden istifade edilebilir:

- Hadisler Işığında Ailemizle 52 Ders, Gümüş Kalemler, Ensar Neşriyat
- Suffa Meclisleri Kur'an Dersleri, İsmail Lütfi Çakan, Siyer Yayınları
- Hadislerle Gerçekler, İsmail Lütfi Çakan, İFAV Yayınları
- Dinimizin Temel Hadisleri, İsmail Lütfi Çakan, İFAV Yayınları
- Hadis Okumaları, İsmail Lütfi Çakan, İFAV Yayınları
- Riyazü's Salihin Şerhi, Erkam Yayınları
- Hadislerle İslam, DİB Yayınları
- Kırk Hadis, İsmet Özel, TİYO Yayınları
- Kalbin Erbaini, Mehmet Görmez, OTTO Yayınları

8. Siyer Okumaları

Belirlenen bir siyer kitabı haftalık olarak ders şeklinde takip edilebilir. Yahut her hafta bir bölüm önceden okunarak bir araya gelinip tahlil edilebilir.

Siyer okumaları kapsamında şu eserlerden de istifade edilebilir:

- Ailemizle 52 Derste Siyer, Gümüş Kalemler, Ensar Neşriyat
- Suffa Meclisleri Siyer Dersleri, Muhammed Emin Yıldırım, Siyer Yayınları
- Hz. Muhammed'in Hayatı, Mevlana İdris, Casim Avcı, DİB Yayınları

- Alemlere Rahmet Peygamberimiz, Leyla Azzam, Ayşe Gouverneur, İz Yayıncılık

- Muhammed'in (s.a.v.) Hayatı ve İslam Daveti, Celalettin Vatandaş, Pınar Yayınları

- İlk Bahar Hz. Peygamber (sav)'in Hayatına Dair Stratejik ve Siyasi Bir Okuma, Wadah Khanfar, Vadi Yayınları

9. Makale (Muhtasar Müfit Metin) Okumaları

Muhtasar müfit metinler ve önemli makaleler seçilerek birlikte okunup tahlil edilebilir. Önceden okunup üzerinde düşünülerek gelinirse çok daha verimli olur.

Bu tür metinlere bazı örnekler:

- Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili Mukaddimesi
- Seyyid Kutub, Fızılalil Kur'an Mukaddimesi
- Seyyid Kutub, Ruhun Sevinci, Dünya, Çıra veya Beyan Yayınları
- Seyyid Kutub, Fızılalil Kur'an, En'am süresi mukaddimesi
- İmam Gazali, Ey Oğul, Beyan Yay.
- İmam Gazali, el-Munkız min ed-Dalâl, Beyan Yay.
- İbn Cevzi, Oğluma Mektub, Beyan Yay.
- Hasan el-Benna, On İlkemiz, Beyan Yay.
- Yusuf el-Karadavi, Günümüzde Müslüman Gençliğin Vazifeleri, Beyan Yay.
- Said Nursi, Küçük Sözler
- Said Nursi, İhlas Risalesi
- Said Nursi, Uhuvvet Risalesi
- Feridüddin Attar, Şeyh-i San'an Hikayesi, Mantıku't-Tayr içinde
- Feridüddin Attar, Pendname
- İbn Ataullah el-İskenderi, Gelin Tacı içinde Büyük Cihad bölümü, tamamı okunsa ne güzel olur.

10. Okur Yazar Buluşmaları

Öğrencilerin kitabını okudukları yazarlarla bir araya gelerek sohbet etmeleri onlara yeni ufuklar açması açısından çok önemli. Hem okuma hem yazma hem de hayatı anlamlandırma hususunda bu buluşmalar bereketli oluyor. Bu bağlamda çalıştığım okullarda yaptığımız iki uygulamadan bahsetmek isterim.

a. Cevher Konuşmalar

Gönüllü bir veya birkaç öğretmenin koordinatörlüğünde kırk kişilik okumaya, yazmaya istekli bir öğrenci grubu oluşturulur. Haftalık periyotlarla bir araya gelinir. Belirlenen kitaplar önceden temin edilerek öğrencilere ulaştırılır ve herkes kitabı okuduktan sonra kitabın tahlili yapılır. Ayrıca her hafta ya da iki haftada bir belirlenen bir konuda öğrencilerden kendi istedikleri türde yazılar yazmaları istenir. Bir hafta kitap tahlili için diğer hafta da yazılan yazıların değerlendirilmesi için bir araya gelinir. Kitabı okunan yazarlardan okula davet edilme imkânı olanlarla da ayda bir yazar söyleşisi gerçekleştirilir.

Öğrencilerden bir yayın kurulu oluşturulur ve yazılardan dergide yayınlanmak üzere bir seçim yapılır. Okuma grubuyla imkana göre dönemlik veya yıllık b'ir dergi çıkarılır.

b. Yazarlar Okullarda

Belirlenen kitaplar öğrenciler, öğretmenler veya veliler tarafından okunur. Okuma grupları yazarla buluşmadan önce kitabın tahlilini kendi arasında da yapabilir. Bu başarılırsa daha verimli bir buluşma gerçekleşir. Yazar okula davet edilir ve kendisiyle kitap üzerine sohbet edilir.

Birlikte okuma adına okullarda veya başka mekanlarda farklı çalışmalar da yapılabilir. Bu yazıda kendi yaptığımız çalışmalardan hareketle neler yapılabileceğine dair bir çerçeve çizmeye çalıştık. Rabbim hepimizi kitapla yaşayanlardan, ilim ve irfan peşinde olanlardan eylesin. Âmin.

Uzak Coğrafyalara Yakın Mercek: Güney Kore’de İslamiyet

Sevde ÖZTÜRK

Doktora Öğrencisi, İbn Haldun Üniversitesi

Kore Savaşı, dünyada ve Türkiye’de çok sayıda akademik, edebi ve tarihi çalışmanın gündeminde olmuştur. Kore, Türk Ordusunun gösterdiği mukavemet, fedakârlık ve cesaretle tarihimizde pek çok kez kaleme alınırken Kore Savaşı sırasında Kore’de İslamiyet adına bırakılan iz ve başlatılan etki dikkatlerden kaçmıştır. Bu yazı serisinde, Güney Kore Müslüman topluluğunun tarihine yakından mercek tutacağız. Üç bölümden oluşan seride, ilk olarak kısaca geçmişten günümüze Kore’de İslamiyet ve Müslüman topluluğunun tarihini inceleyeceğiz. Daha sonra Kore Savaşı ve sonrası süreçte, gösterdikleri üstün gayret ve çalışmalarla modern Kore’de ilk İslami faaliyetlerin öncüsü ve ilk Koreli Müslüman topluluğun mimarı olan üç tabur imamın hayatı ve Kore’deki İslamiyet’e etkisini konu edineceğiz. Son olarak da 2019 yılında Kore’de gerçekleştirmiş olduğumuz saha çalışması neticesinde sizlere, Kore Müslüman topluluğunun bugününden kesitler sunacağız.

Güney Kore’nin İslam dünyası ile ilk münasebetinin 7.-9. yüzyıllarda, Müslümanların Doğu Asya’ya deniz yoluyla yaptıkları ticaretler ile başladığı bilinmektedir. (Lee, 1994) Bu hususta, Arap ve Fars tüccarların Kore Yarımadası ile alakalı kaydettikleri ticari belgelerin yanı sıra; Şemseddin Dimeşki, Mutahhar b.Tahir el-Makdisi ve Süleyman el-Taciri gibi bazı ünlü Müslüman coğrafyacıların da Kore Yarımadasından “Sila” ismi ile bahsettikleri ifade edilmektedir. (Lee, 1994) Bu coğrafyaya dair en eski kayıt İbn Hurdazrib’in “Kitab ‘al- Mesalik ve’Memalik” adlı eserinde bulunmaktadır. (Lee, 1994) Bu sayede Kore, İslam coğrafyasına tanıtılmıştır. Kore tarihinde, Müslümanlar ile ilgili ilk resmi kayıt 11.yy’da yazılmış olan “Koryo Hanedanlığı Günlükleri”ne dayanmaktadır. (Lee, 1994) Koryo döneminde gelen Müslüman muhacir ve tüccarların Koreli kadınlar ile evlenmeleri üzerine bölgede Müslüman bir topluluk oluşmaya başlamıştır. (Lee, 1994) Müslüman yerleşimcilerin, ibadetlerini serbestçe gerçekleştirmelerine kendi topluluklarını kurmalarına ve günlük yaşamda Müslüman kimliğini muhafaza etmelerine müsaade edilmiştir. Ancak, Kore’deki Müslüman topluluğun azınlık durumunda olması ve Müslümanların İslam dinini neşretme faaliyeti yürütmemesi gibi etkenler, İslam dininin Koreliler arasında yayılmasına engel olmuştur. Bu nedenle, Kore’de Koreli bir Müslüman cemaat ortaya çıkmamıştır.

15.yy’a gelindiğinde yönetimde bulunan Choson hanedanlığının ağır baskı ve asimilasyon politikaları Müslümanları yok olma noktasına getirmiştir. (Lee, 1994) Choson Hükümeti, 1427 tarihinde yayınladığı fer-

manla birlikte, Yeni-Konfüçyanizm inancını Kore'nin ulusal ideolojisi olarak benimsemiş, daha sonra ülke içinde diğer inanç ve ideolojilere karşı bir asimilasyon politikası gütmüştür. Bu süreçte, Müslümanların, ibadet yerleri, kıyafetleri, kraliyet meclisindeki konumları gibi Müslüman kimliğini temsil eden göstergelere sahip olmaları yasaklanmıştır. (Han, 2016) Hanedanlığın asimilasyon politikası uygulasa-lar dahi İslam astronomisinden ve pek çok yeni buluştan etkilendiği, bu dönemde İslami Kameri takvimi dahi kullanmaya başladığı bilinmektedir. (Baker, 2006) Bu sürecin sonucu olarak 15.yüzyıldan 20.yüzyılın başına kadar Kore'nin Müslümanlarla olan tarihi bağları sekteye uğramıştır.

19.yüzyıldan Kore Savaşı'na kadarki süreçte Koreliler yeniden iki şekilde Müslüman topluluklarla karşılaşmıştır. Bunlardan ilki, Japon İşgali sürecinde Mançurya'ya göç eden Korelilerin orada Müslüman topluluklarla karşılaşması gerçeğidir. İkincisi karşılaşma ise, 1920'lerde Bolşevik İhtilali sonrası Kore'ye sığınan Tatar ve Kazak Türk Müslümanlar vasıtasıyla gerçekleşmiştir. (Lee, 1994) Tatarlar

yerleştikleri bölgelerde "Mahalle-i İslamiyye" adını verdikleri topluluklar oluşturup ortak faaliyetler yürütmüşlerdir. Bu sayede İslam ve Türk kültürü Kore halkı tarafından az da olsa tanınmaya başlanmıştır. Ancak, o yıllarda İslamiyet'i benimseyen Korelilerin sayısı yok denecek kadar azdır. (Lee, 1994) 1945 yılında Kore'nin bağımsızlığıyla sonuçlanan, birtakım politik karışıklıkların ortaya çıkması ve Kore'nin Güney ve Kuzey olmak üzere ikiye bölünmesi gibi olaylar, 1920lerden beri Kore'de ikamet eden Müslüman Türklerin diğer ülkelere göç etmesine yol açmıştır. Bunun sonucu olarak, gerçekleştirilen bu temaslar, kalıcı bir İslami etkiye veya Müslüman varlığına yol açmamıştır. Ancak, bunun asıl önemli sebebi, Kore'deki Müslüman Türk cemaatlerin işgalci Japon hükümeti ile yakın ilişkilerde bulunması olarak gösterilmektedir. (Fathil, 2017: Lee, 1994)

20.yy'ın ikinci yarısında patlak veren II. Dünya Savaşı ile Kore 1948 yılında kuzey ve güney olmak üzere ikiye bölünmüş ve taraflar arasında savaş patlak vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti, bu süreçte Güney Kore'ye askeri ve insani destek gön-

**Güney Kore'nin
İslam dünyası ile
ilk münasebetinin
7.-9. yüzyıllarda,
Müslümanların
Doğu Asya'ya deniz
yoluyla yaptıkları
ticaretler ile başladığı
bilinmektedir.**

Koreliler, modern dönemde, 1950 yılında Kore'ye ayak basan Kore Türk Tugayı'nın günlük pratikleri ve davranışları ile uzun bir kopuş döneminden sonra ilk kez bir Müslüman topluluğun faaliyetlerine yakından şahit olmuştur.

deren BM Barış Güçleri arasında ilk sırada gelmektedir. (Öke, 1990) Koreliler, modern dönemde, 1950 yılında Kore'ye ayak basan Kore Türk Tugayı'nın günlük pratikleri ve davranışları ile uzun bir kopuş döneminden sonra ilk kez bir Müslüman topluluğun faaliyetlerine yakından şahit olmuştur. Böylelikle, Kore Türk Tugayı sayesinde Koreliler, Müslüman dünyası ile yeniden temas kurmuştur. Kore Savaşı hem siyasi hem de dini anlamda Türk halkı ve Kore halkını kaynaştırmıştır. Türk askerleri Koreli halktan sosyal yardımlarını esirgemiş, etraflarındaki yaralı, hasta ve kimsesiz Korelilerle ilgilenmişlerdir. Diğer taraftan aç, kaybolmuş ve yalnız çocukları himaye edip onların ihtiyaçlarıyla ilgilenmişlerdir. Öyle ki artık tugay içerisinde sayıları iyice artmaya başlayan kimsesiz Koreli çocuklar için Kore'nin Suwon şehrinde Ankara Okulu ve Yetimhanesi kurmuşlardır. (Sayılan, 1996)

Türk askerinin savaşta bile insani yardımı göz ardı etmeyip fedakarlıklarda bulunmaları Korelilerin gönüllerini fethetmiştir. Türk askeri yaşadıkları İslami değerleri çevrelerine aktararak çok sayıda Koreli askeri ve halkı etkilemiştir. (Baker,

2006) Bu olaylar, Korelilerin İslam dinine duydukları ilgiye zemin hazırlamıştır. Bu noktada Kore Savaşı, Kore'nin İslamlaşmasında önemli bir dönüm noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte başta Kore ve BM askerleri olmak üzere pek çok kişi Türk askerinin insani, etik ve dini davranışlarından etkilenecektir. Bunun en önemli sebebi Türk askerlik kültüründe manevi değerlerle askerlik hizmetinin iç içe geçmiş olmasıdır. (Gawrych, 2002) Türk kültür birikiminden kaynaklı İslami değerleri de bünyesinde barındıran Kore Türk Tugayı askerleri, Korelilerin ilk Müslüman topluluk imajını şekillendirmiştir. Kore Savaşı boyunca Türk ordusuna tercümanlık yapmış olan Paik Sang Ki Bey'in ifadeleri bu etkiyi gözler önüne sermektedir. *"Türkler namazlarını mevzilerinde kılar, cuma günleri ise, küçük gruplar halinde mevzilerin gerisinde namaza giderlerdi. Yaralanan her asker tekrar iyileşirim derdi. Bu güven nereden kaynaklanıyordu? Merakla konuyu incelemeye başladım."* (Sayılan, 1996)

Türk askerlerine hürmet ve yakınlık gösteren Koreliler, savaş sırasında Türk askerlerin inançları hakkında doğrudan iletişime geçemese de mütarekenin ardından bu meraklarını gidermek için Türk tugayına başvurmuştur. Bunun ilk örneği, 1955 yılında, Kore Türk Tugayı Karargahı'na başvuran Abdullah Yu-Do ve Ömer Abdurrahman Jin-Kyu isimli iki Korelidir. Ancak, Koç, bu ilk temas tarihini 1956 yılı olarak tespit etmektedir. (Koç, 1997) 6.Değiştirme Tugayı İmamı Abdulgafur Karaismailoğlu'ndan İslam hakkında bilgi almak isteyen bu iki Koreli, daha sonra Müslüman olmuş ve Tugay yetkililerinden diğer meraklı Koreliler adına tugay dışı dini bilgilendirme konferansları talep etmiştir. (Alkan,

1960) Bu sayede Koreli halk ilk kez doğrudan İslami bilgi almış ve pratiklere şahit olmuştur. Türk Silahlı Kuvvetlerinin BM Kuvvetleri altında, Kore'deki görev sürecine Türk Tugayı imamlarının da eşlik ettiği bilinmektedir. Türkiye'den Kore'ye askere hem moral hem de dini vecibelerini yerine getirmede yardım amaçlı gönderilen tugayın imamları Koreli halka dini konferanslar vermiştir. Bu imamlar arasında, Muhsin Örtülü, Abdulgafur Karaismailoğlu ve Zübeyir Koç bu süreçte oldukça önemli rol oynamışlardır. İmamlar sayesinde, birliğin bulunduğu yere geçici bir mescit kurulmuştur. Bilgilendirme konferansları neticesinde, İslam dinine ilgi duyan Korelilerin sayısı artmış ve bu süreçte ihtidalar gerçekleşmiştir. *"6 ıncı Tugay, 1956 temmuzunda Kore'den ayrıldığı sırada, Korelilerden 57 kişi Müslüman olmuş ve Kore'de İslamiyetin temeli atılmış bulunuyordu."* (Alkan, 1960) 1957 yılında 7. Kore Türk Tugayı Kore'den ayrılırken ise Koreli Müslümanların sayısının 200'ü geçtiği bilinmektedir. Kore Savaşı ve sonrası süreçte Türk tugayı ve imamları ile başlatılan İslami çalışmalar, devam ettirilmiş ve Müslüman sayısı her geçen gün peyderpey artış göstermiştir. 1962 yılı Ocak ayında Sebilürreşad Dergisi'nde yer alan bir yazıda Kore'de son iki senede Müslüman olan Güney Koreli sayısının 700'ü geçtiği bildirilmektedir. (Sebilürreşad, 1962) Aynı yıl, Müslümanın Sesi mecmuası ise Koreli Müslümanların sayısının 1957'den beri 1500'e ulaştığını kaleme almıştır. (Ergen, 1962) Kore'deki Müslümanlar konu edinilse de, bu karşılaşma sonrası Türkiye'den dini ve İslami çalışmalara verilen desteğin devamı gelmediği anlaşılmaktadır.

İlk Müslüman Korelilerin öncülüğünde, 1967 yılında, Kore İslam Cemiyeti (Kore İslam Federasyonu)

kurulmuş ve İslami davet faaliyetleri yaygınlaştırmaya çalışılmıştır. Yine aynı yıllarda Malezya ve Pakistan gibi İslam devletleri de tebliğ faaliyetleri için Kore'ye elçiler göndermeye başlamışlardır. 1970'lerde Kore Hükümeti'nin Ortadoğu ülkeleriyle ekonomik işbirliği politikası nedeniyle Orta Doğu'daki Arap ülkeleri ile diyalogları sıklaşmıştır. Kore Müslüman cemaati ile başlatılan işbirliği neticesinde, 1976 yılında Arap devletlerinin desteği ile Seul Merkez Camii ve İslam merkezi inşa edilmiştir. Seul Merkez Camii'nin o dönemde ülkedeki ilk ve tek camii olarak faaliyet gösterdiği bilinmektedir. (Lee, 1991) 2000'li yılların başında çevre Müslüman ülkelerden gelen işçi ve göçmen artışı ile birlikte toplam Müslüman nüfus 100.000'i aşmıştır. 11 Eylül 2001 olayları sonrası ülkede, İslam ve Müslümanlara dair araştırmalar artış göstermiştir. Ancak, bu araştırmalar Hristiyan ilim adamları tarafından çoğunlukla Ortadoğu Araştırmaları çatısı altında gerçekleşmiştir. Tüm bu süreçte edinilen bilgiler yetersiz kaldığı gibi medyadan öğrenilen yanlış bilgilendirmeler yüzünden Kore halkı nezdinde İslam dinine ve Müslümanlara karşı ön yargılar geliştirilmiştir. Bu etki, İslam dinin yayılması ve Müslüman topluluğun kabulünde olumsuz tesirler yapmıştır. Bu hususta Kore'deki Hristiyan çoğunluğun baskıları ve karşıt politikaları da önemli derece de etkili olmuştur.

Günümüzde Koreli Müslümanlar ve ülkeye yerleşen yabancı Müslümanlar ile birlikte Müslüman nüfusun 200.000'i bulunduğu tahmin edilmektedir. Bunlardan 35.000'ini Koreli yerel Müslüman nüfus oluşturmaktadır. Ülkede, aktif faaliyet gösteren 16 caminin yanında resmi olmayıp ibadet maksatlı kullanılan küçük 60'dan fazla mescit bulunmaktadır. Günümüzde, Güney

Kore Müslüman Topluluğuna ait birçok faaliyet Itaewon'da bulunan Kore Müslüman Federasyonu ve Seul Merkez Camii üzerinden kanalize edilmektedir. Federasyonun her hafta düzenli olarak yayınladığı Muslim Weekly isimli kitapçık ile o haftanın hutbesi, namaz vakitleri, dini dersler, Müslümanlarla alakalı son haberler ve nasihatler okuyucuya ulaştırılmaktadır. Merkez cami yönetimi, hafta sonları Müslümanlara ve gayri Müslimlere yönelik Arapça ve dini bilgiler eğitimi sunmaktadır. Kore Müslüman Öğrenciler Birliği ile çeşitli Müslüman ailelerin çocuklarına yönelik faaliyetler ve toplantılar düzenlenmektedir. Maalesef buradaki etkinlikler oldukça sınırlı olup sadece başkentteki Müslümanlara ulaşabilmektedir. Diğer bölgelerdeki Müslümanları helal yemek bulma, cenaze işleri ve rahat ibadethane bulma gibi pek çok zorluk beklemektedir. Seul'de, farklı ülkelere göçmenlerin yaşadığı turistik Itaewon bölgesi, birçok yabancı Müslümana ev sahipliği yapmaktadır. Bu bölgede helal yeme-içme ve alışveriş olanakları bulunmaktadır. Koreli Müslümanlar, bölgelerinde bulunan mescitler ve çeşitli Müslüman topluluklarla gerçekleştirdikleri çalışmalar ve dayanışmalarla dini yaşamlarını sürdürmektedir. Ancak, Müslümanlar halen küçük bir azınlık konumundadır. Müslümanların kendilerine ait okul veya İslam enstitüleri de bulunmamasıyla beraber ülkede Müslümanları temsil eden herhangi bir siyasi makam da mevcut değildir. Güney Kore Müslüman topluluğu, Müslüman halkların desteği ve bu hususta çalışmalarına daha çok ihtiyaç duymaktadır.

Çin’de İslam ve Çinli Müslümanlar

Elvida ÜNAL

Dr., İbn Haldun Üniversitesi
Felsefe Bölümü

İlim Çin’de de olsa gidiniz, bu mübarek hadisi-i şerifti bana ilham veren. Demek müminin yitik malı ilim Çin’de de olabiliyormuş ve Çin’de de olsa gidip alınması gerekiyormuş. 2008 yılında Çin dili ve edebiyatı seçmemle başlayan maceramda 2012’de kendimi Çin’de buldum. Çin’in en prestijli üniversitesinin bana en uzak ve en alakasız bölümünde birkaç başarısız tez konusu seçiminden sonra tez danışmanım benim Müslüman olduğumu ve Çin, İslam ve eğitim konularını bir arada yazabileceğim bir konunun uygun olacağını fark etti. Ve böylece camilerde karşılaştığım ama tarihleri ve kültürleri hakkında çok az bilgi sahibi olduğum Çin Müslümanlarını profesyonel olarak araştırma serüvenim böylece başladı.

Çin’de en son resmi verilere göre (2010 yılı verileri) 23 milyon civarı Müslüman yaşıyor, Çin’in bir buçuk milyarlık devasa nüfusuna oranla bu çok çok az gibi görünse de aslında bu sayı birçok Müslüman nüfusun yoğun ülkenin nüfusundan bile fazla. Ancak nüfusla ilgili şu bilgiyi de aklımızda tutmamız gerekir: Çin’de milliyet kavramı çok önemlidir, hangi dine mensup olduğunuz da milliyetinizle ilgili sayılıyor. 56 milliyetten oluşan Çin’de 10 azınlık milletin Müslüman olduğu varsayılıyor. Bunlar, Uygur, Hui, Salar, Bao’an, Dongxiang, Tacik, Özbek, Kazak, Kırgız. Bunlardan özellikle Çince konuşan 10 milyonu aşkın nüfuslu Hui Müslümanları hem etnik köken hem de kültürel olarak en dikkat çeken azınlık. Mesela Hui bir ailede doğduysanız nüfus kayıtlarına otomatikman Müslüman olarak sayılıyorsunuz, sizin İslam’a inanıp inanmamanızın bir önemi yok. Yine aynı şekilde Han (orijinal Çin etnik kökenlilere Han denir, kısaca orijinal Çinli) bir aileden geliyorsanız Müslüman olduğunuzda yüzlerce belge işiyle uğraşmayıp etnik kökeninizi değiştirmezseniz gayrimüslim nüfus içinde sayılıyorsunuz. Bu yüzden Çin’de aslında ne kadar Müslüman olduğunu bilmemiz çok zor.

Çin’e İslam’ın girişiyle ilgili hem halk arasındaki efsaneler hem de tarihi

kaynaklar oldukça zengin. “Müslümanların Tarihi Kökeni” adlı kitapta şöyle bir hikâye anlatılıyor. Tang hükümdarı Tai Zong (629-649) bir gece rüyasında sarayının üzerine yıkılmak üzere olduğunu, batı tarafından gelen yeşil elbiseli birinin sarayını tuttuğunu ve kendisini kurtardığını görür. Sabah danışmanlarını çağırıp bu kişiyi bulmalarını ister. Tam o sırada Mekke’de başlayan kutlu çağrı sınırları aşıp civar ülkelerden duyulmaya başlanmıştır. Bir heyet ‘yeşil elbiseli’ zatı bulmak üzere Medine’ye gelir, Hz. Peygamber henüz dar-ı bekaya irtihal etmemiştir, gelen heyetle birlikte Sa’d bin Vakkas başkanlığındaki elçilerini Çin’e gönderir, böylece Çin’de İslam tarihi başlar. Ancak ne İslam ne de Çin kaynaklarında böyle bir kayıta rastlanmamaktadır. Daha da ilginç benzer bir rüya ve Çin’e geliş hikâyesinin miladi 1. yüzyılda Budizm’in Çin’e gelişine ilgili de anlatılması...

Çin resmi kaynaklarında ise Hz. Osman döneminde Çin’e bir heyetin gönderildiğinden bahsediliyor. Ancak heyetin içinde hangi sahabelerin olduğu belirtilmemiş. Yine de Çin’in Guangzhou şehrinde Sa’d bin Vakkas adına bir türbe bulunuyor, ancak bu türbedeki kabir değil, büyük ihtimal bir makam ya da başka bir mübarek zatın kabri. Çin’in ve dünyanın her yerinden Müslümanlar yine de bu türbeyi ziyaret etmek için Guangzhou’ya geliyor. Yine Guangzhou’da Çin’in ve İslam aleminin en eski camilerinden biri kabul edilen Huaisheng Camii’nin kitabesinde ilk yapılış tarihi olarak 627 senesi olarak gösteriliyor, yani henüz Hz. Peygamber hayatta. Resmi kayıtlarda ise 651 yılından sonraki 147 yıl içinde İslam

Devleti’nden Çin’e 37 kez devlet heyeti geliyor, bu o günkü şartlara bakarak muazzam bir ziyaret trafiği. Ayrıca deniz ve kara İpek Yolu vasıtasıyla Arap, Fars ve Orta Asyalı birçok Müslüman tüccar da Çin’e gelip özellikle liman kentlerine yerleşiyor. 755-763 yılları arasında Tang Hanedanlığı komutanlarının başlattığı Anshizhiluan isyanında, Tang hükümdarı bu kez Abbasi-ler’den asker desteği istiyor. İsyanı bastırmak için bazı rivayetlerde on bin, bazılarında üç bin kadar Müslüman askerin Çin’e geldiği, isyandan sonra da devletin bazı kademelerinde görevler alarak Çin’de kaldığını görüyoruz. Bu sayede sadece liman kentlerinde değil, bugünkü Xi’an gibi bazı iç bölgelerde de Müslüman nüfus ortaya çıkıyor. Örneğin, 851 tarihli bir kayıta Guangzhou’da fanfang adı verilen Müslüman mahalleler kurulduğu, hatta kendi mahkeme ve kadılarıyla otonom yönetime sahip oldukları anlaşıyor. Bu sayede birçok farklı milletten Müslüman kendi aralarında ve İslam’ı seçen Çinlilerle evlilikler yapıp bugün Hui Müslümanları olarak bilinen Çin’e özgü azınlığın da ortaya çıkmasına neden oluyor. Tang ve Song Hanedanlıkları döneminde Müslümanlar arasında farsça ortak dil olarak konuşuluyor, Çinlilerle ise ortak yaşam kültürü oldukça sınırlı kalmış.

Çin tarihi aslında hanedanlıklar tarihi diyebiliriz. Her bir hanedanlığın kendine özgü yönetim anlayışı var. Çin tarihinde iki kez yabancı bir azınlığın gelip yönetimi ele aldığını görüyoruz, bunlar Moğolların haki-miyetindeki Yuan (1271-1368) ve Mançurların kurduğu, aynı zamanda son hanedanlık olan Qing Hanedanlığı (1644-1911). Orta Asya, Anadolu ve Orta Doğu’ya kan kus-

Çin’de en son resmi verilere göre (2010 yılı verileri) 23 milyon civarı Müslüman yaşıyor, Çin’in bir buçuk milyarlık devasa nüfusuna oranla bu çok çok az gibi görünse de aslında bu sayı birçok Müslüman nüfusun yoğun ülkenin nüfusundan bile fazla.

Örneğin, 851 tarihli bir kayıтта Guangzhou'da fanfang adı verilen Müslüman mahalleler kurulduğu, hatta kendi mahkeme ve kadılarıyla otonom yönetime sahip oldukları anlaşıyor. Bu sayede birçok farklı milletten Müslüman kendi aralarında ve İslam'ı seçen Çinlilerle evlilikler yapıp bugün Hui Müslümanları olarak bilinen Çin'e özgü azınlığın da ortaya çıkmasına neden oluyor.

Guangzhou Sa'd bin Ebi Vakkas Makâmı

turan Moğollar Kubilay Han liderliğinde Çin'i de ele geçirir. Ancak Buhara'yı, Semerkand'ı, Bağdat'ı yakıp yıkan Moğollar Çin'de deyim yerindeyse büyük bir bilim ve sanat medeniyeti kurarlar. Kubilay Han Pekin'i başkent yapar, Orta Asya'dan çok sayıda zanaatkar, astronomi, tıp bilgini ve devlet yönetiminde görev alacak Müslüman bürokrat getirir. Mesela Kubilay Han'ın maliyeden sorumlu danışmanı yine bir Müslümandır. Müslümanlar bu dönemde devletin her kademesinde önemli görevler alır, doğdukları topraklardan getirdikleri bilim ve sanatı Çin'le buluşturup muazzam eserler ortaya koyarlar. Bu dönemde Pekin'de Cemaluddin isimli bir astronomi bilgininin başkanlığında Çin tarihinde ilk gözlem evi kurulur, detaylı Çin haritaları çıkarılır. Orta Asya ve Orta Doğu'nun tıbbi bitkileri ve ilmi Çin tıbbıyla birleşir ve zenginleştirir. Yine bu dönemde Pekin'deki Yasak Şehir sarayı inşa edilir, mimarlar ve süsleme ustalarının birçoğu Müslümandır, Mimar Emireddin bunlardan biridir. Sosyal düzende en üst kademede Moğollar, sonra azınlıklar ve en alt tabakada Çinliler olarak sıralanır. Moğollarla birlikte azınlık konumunda

olan yabancı Müslümanlar toplumun elit kesiminden sayılır. Ancak Moğollar yine de Müslümanlar için her şeyi tam anlamıyla serbest bırakmamış. Mesela, helal kesimin ve erkek çocuklara sünnetin yasaklandığı da biliniyor.

Ancak Moğolların hakimiyeti uzun sürmez, 1368 yılında Çinliler yönetimi tekrar ele geçirir ve Ming Hanedanlığı (1368-1644) kurulur. Zaten Yuan döneminden önce Song Hanedanlığında (960-1279) Neo-Konfüçyanizm adı altında başlayan Konfüçyanizmi canlandırma çabaları ve Çin milliyetçiliği Ming Hanedanlığı döneminde devlet politikası haline dönüşür. Çin felsefesini Batı felsefesinden ayıran en önemli özellik de budur aslında. Çin felsefesinin temel sorunsallarından biri "Çinlileştirmek"tir. Çin dışından gelen din, dil, kültür unsurları geleneksel Çin toplumu ve düşünce sisteminde öğütülür, Çin'e uygun hale getirilir ve böylece ancak toplum tarafından kabul görür. Bunun en bariz örneği Budizm'in Çin'de Zen (Chan) Budizm'ine dönüşmesi olarak gösterilebilir. Nitekim Çince'nin de binlerce yıldır korunarak günümüze ulaşmasının temelinde Çinlileştirme anlayışı

yatar. Ming Hanedanlığı ise bunu devlet politikası olarak kabul etmiştir. 1372 yılında çıkarılan bir kanunla özellikle Moğollar ve Moğolların işbirlikçisi olarak görülen Müslüman toplulukların (kısaca Hui'ler) kendi aralarında evlenmeleri, etnik ve dini kıyafet giymeleri, ana dillerini konuşmaları yasaklanmıştır. Bu kanunun ne kadar fiilen uygulamaya konulduğu tartışılrsa da Müslümanların süreçten oldukça etkilendiği su götürmez bir gerçektir. Ancak yine de bu dönemde Xi'an Ulu Camii gibi Çin'de şu an halen ayakta olan büyük camilerden birçoğu inşa edilmiştir.

Ming dönemi demişken Zheng He'yi (1371-1433) yad etmeden geçmek olmaz. Ming Hanedanlığı her ne kadar Müslümanlar için zor bir dönem olsa da bir başka açıdan Müslüman bir amiralin yıldızının parladığı dönemdir. Zheng He aslen Buhara'lı seyyid bir ailenin çocuğudur, Yunnan'lıdır. Ming askerleri tarafından çocuk yaşta kaçırılıp saraya köle olarak satılır. Zekâsı ve ahlakıyla imparatorun güvenini kazanıp zamanla Çin'in o güne kadar gelmiş geçmiş

en büyük deniz filosunun amirali olur. 1433 yılı vefatına kadar 7 denizaşırı sefer düzenler. 27 bin kişilik devasa filosundakilerin çoğu Müslümanlardan oluşur. Zheng He'yi başka bir yazıda uzun uzun yazmak istiyorum, birkaç cümlede anlatılamayacak kadar kıymetli bir zat.

Ming döneminin asimilasyon çabaları ve yüzlerce yıldır Çinlilerle ortak yaşama kültürü müslümanların giderek "Çinlileşme" sine ve öz kültürlerini, dinlerini ve ortak dilleri Farsça, Arapçanın unutulmaya yüz tutmasına sebep olmuştur. Geleneksel medrese sisteminde Arapça ve Farsça ile dini eserlerin öğretilmesi toplumun ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak kalmıştır. Müslüman gençler memur olabilmek için özellikle Konfüçyanizmin klasik eserlerine yönelmeye başlamış, günlük hayatta da çince baskın hale gelmiştir. Hui toplumundaki bu yozlaşmanın farkına varan alim Hu Dengzhou hem klasik medrese sistemi hem de Çince ve Çin kalsik eserlerinin öğretildiği bir eğitimi sistemi icat eder, böylece Jingtang Jiaoyu sistemi doğar.

Çin'de en son resmi verilere göre (2010 yılı verileri) 23 milyon civarı Müslüman yaşıyor, Çin'in bir buçuk milyarlık devasa nüfusuna oranla bu çok çok az gibi görünse de aslında bu sayı birçok Müslüman nüfusun yoğun ülkenin nüfusundan bile fazla.

Ming Hanedanlığı'nda inşa edilen Xi'an Ulu Camii

İsfahan'ın Bağırındaki Gizli Hazine

Rıdvan CANIM

Prof. Dr., Trakya Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi

“Ölenleriyle henüz doğmamış olanları arasında bir köprü kuramayan milletlerin, yaşamaya hakları yoktur.”

-Nejat Muallimoğlu

İsfahan Cuma Camii ile kapalı çarşının hemen karşısında büyükçe bir kavşak vardır. İran'da bu tür kavşaklara “Çark-ı felek” diyorlar. İşte o kavşaktan Veliyy-i Asr caddesine doğru dönerseniz az ileride yolun sağ tarafında küçük bir tabela görürsünüz. “*Kûçe-i Nizâmî*” yazar üstünde. Bu sokağa girerseniz yaklaşık 50 metre kadar ileride sağ köşede bir küçük mescidin karşısında harap, ahşap bir kapı çıkar karşınıza. Üzerindeki tabe-
lada sülüs hatla “*Makbere-i Hâce Nizâmü'l-mülk*” yazar. Kilitli tabii!

Allah'tan türbenin karşısındaki caminin görevlisi burasıyla da ilgileniyor. Arayıp bulduk biz de. Geldi, kapıyı açtı, çok eski, yıkıldı yıkılacak, kerpiç duvarların çevrelediği bir medresenin avlusuna girdik böylece. Karşımızda üzeri yarı kubbeli bir mekâna doğru heyecanla ilerliyoruz. Ve işte aradıklarımız karşımızda. Görevli tanıştırıyor bizi bu sarı mermer lahitlerle. Büyük Selçuklu Hükümdarı Sultan Melikşah, hemen yanında eşi Terken Hatun, onun yanı başında Sultan Melikşah'ın küçük yaşta ölen oğlu şehzade Ahmed, sonra ortada Sultan Berkyaruk, Sultan Mahmud ve Selçukluların büyük veziri Nizâmü'l-mülk... Bunların az ötesinde çok eski olmadığı anlaşılan bir misafir var. Bu Selçuklu hanedanı arasında ne işi var, orası da meçhul. Mavi çinilerle kaplanmış, yüksekçe bir mezar... Baş tarafında çerçevesi bir fotoğrafı duruyor. İran'ın son dönemlerde yetiştirdiği tanınmış din adamlarından, kim bilir belki de hatırı sayılır âlimlerinden biri olmalı. Ortalık toz toprak, dilimiz tutuluyor, sözün bittiği yerdeyiz şimdi. Deyim yerindeyse ortalık tam bir mezbelelik... Yanlış bir yere mi geldik acaba? Ama hayır, işte o hazinenin ayakucundayız, İsfahan'da. Yoksa eski kitapların söyledikleri mi çıkıyor? Hani derlerdi ya eskiler, hazineler viranelerde olur, diye... Öyleyse doğru yerdeyiz demektir!

celâlü'd-devle ve'l-mille, sultânü'l-a'zam celâlü'd-din melikşah...

“Melikşah, Alp-Er-Tunga neslinden olup dindar,

âlimlere hürmet, zahidlere iyilik,

fakirlere şefkat ve halka adâlet göstermek gibi dünyada

kimsenin hâiz olmadığı yüksek vasıflara sahip bir cihan hâkimidir.”

-Nizâmü'l-mülk

Sultan Melikşah'ın başucundayım. Son derece mütevazı mermer kabrinde asırlık uykularında şimdi O... İnsanlık, taht ve taç sahibi böyle bir yiğidi az tanıdı. Anadolu fatihi, Sultanlar sultanı, aslanlar aslanı Sultan Alpaslan'ın oğluydu çünkü O... *Rüknü'l-islâm* dediler O'na, *Mu'î-zü'd-dünya ve'd-dîn* dediler. unvanına lâıyk gördüler. Ve onu *Ebu'l-feth* diyerek onurlandırdılar. Niye Ebu'l-feth? Yani "*fethlerin babası!*". Öyleydi tabii... Nitekim girdiği hiçbir savaşı kaybetmemişti O. Tarih, onun gibi kaç hükümdar gördü ki?

Herhalde Merv'de doğmuştu. 6 Ağustos 1055 idi. Babası Sultan Alpaslan'ın göz bebeği idi. Çok çok özel bir eğitimle yetiştirildiği beliydi. Zira tarih kitapları onun daha dokuz yaşında iken Gürcistan üzerine yapılan sefere katıldığını yazıyorlar. Çekirdekten asker..! Ama yanında kim var? Babası var ama en az babası kadar meşhur biri daha var. Tarihte pek az sultana nasib olacak vezirlerden biri: Nizâmü'l-mülk... Adeta bu güngörmüş vezirin yanında, sultanlık stajında. Ne güzel bir mektep! Şimdi manzarayı sanırım gözlerinizin önüne serebilmişimdir: Bir yanda Selçuklu hükümdarı babası Sultan Alpaslan, diğer tarafında Büyük Selçuklu Veziri Nizâmü'l-mülk... Aralarında dokuz yaşında bir şehzade... Ordunun önünde, savaşmak üzere Merv'den kalkıp Gürcistan üzerine yürüyorlar. İşte onlar böyle yetiştiriler, böyle devlet yönettiler demek ki... Sadece savaş oyunları değildi tabii öğrendikleri... Küçük yaşta çok iyi ata binmesini öğrenmişti. Bu yüzden atalarının en önemli sporları arasında yer alan çevgân oyununu da çok çok iyi oynardı. Ava çok meraklıydı.

Sultan Alpaslan O'nu Selçuklu tahtının kendisinden sonraki varisi olarak ilan ettiğinde o henüz 11 yaşında idi. Anadolu'nun fethine henüz 5 yıl vardır. Malazgirt'in

kutlu kumandanı Alpaslan, kaftanını eline alır ve at üzerindeki Melikşah'ın önünde yürüyerek onun veliahtlığını cümle âleme duyurur. Ülkenin her yerinde, geleceğin sultanı Melikşah adına hutbeler okutulur. Bağdat'taki hilafet sarayında Abbasi Halifesi Kâim Biemrillah oturmaktadır o sıralarda. Haberi alır almaz veziri ile en kıymetli hil'atları gönderip Melikşah'ı tebrik ve veliahtlığını tasdik eder. Malazgirt Savaşı'ndan hemen önce, şehid olması ihtimaline karşı bir kez daha kendisinden sonra Melikşah'ın tahta geçmesini vasiyet edecektir Alpaslan. "Neden O?" denilebilir. Tabii öncelikle çok iyi yetiştirilmiştir ama daha önemlisi herhalde annesinin Karahanlı hanedanına mensup bir prenses olmasıdır.

Malazgirt Savaşı'ndan bir yıl sonrası... Alpaslan, Melikşah ile birlikte çıktığı Mâveraünnehir seferinden yaralı dönmüştür. Günlerinin sayılı olduğunu anlamıştır bu cihan sultanı. Nizâmü'l-mülk başta olmak üzere bütün kumandanlarını toplar ve vasiyetlerini tekrarlayarak Hakk'a yürür. Tarihler 24 Kasım 1072'yi gösterdiğinde Melikşah da sultanlık tâcını giyer. Zordan da zor günlerin başlangıcıdır bu aslında. Önce kutlu Merv şehrinde babacığını saklar. Ardından Nişabur'a gelir ve halifeye bir elçi gönderip sultan olarak adına hutbe okunmasını ister. İsteği kısa sürede gerçekleşecektir.

Dedim ya, Melikşah için artık zor günler başlamıştır. Eh, nasıl olsa Selçuklu tahtına oturan 17 yaşında bir çocuk! Bundan iyi fırsat mı olur? Her yönden aç kurtlar gibi saldırırlar Selçuklu mülküne. Gazneliler mi dersiniz, Karahanlılar mı? Hepsii! Yetmez, içeride de saltanat yolu gözleyen iştahlı "amcalar" vardır. Onlar da içeriden kazan kaldırırlar. Önce Tirmiz ve Belh gider elden. Allah'tan, yanında Nizâmü'l-mülk

gibi güngörmüş bir siyaset bilgisi vardır.

Kısa sürede amcalar da tasfiye edilir ve asayiş sağlanır ülkede. Ancak kuzeyde, Maveraünnehir'de görülmesi gereken yarım kalmış bir hesap vardır. Ve nihayet hepsi birer birer görülür bu hesapların. Belh, Herat, Tirmiz derken Semerkand da alınır. Dönüş, başkentliğinin son günlerini yaşayan Rey şehrine olur. Ve kısa bir süre sonra Melikşah, Selçuklu ülkesinin başkentlik tacını Rey'den alıp nısf-ı cihan İsfahan'ın başına giydirebilir. Ey İsfahan! Ey yaşlı güzel! Sana cihanda böyle bir tâcı giydiren hükümdarı şimdi sinende böyle mi saklıyorsun sen? Layık mıdır bu hâl o şanlı hükümdara, söyler misin? Vefa bu mudur?

Yaşadıkça isyanlar isyanları, savaşlar savaşları kovalar. Adaletli ve merhametli bir sultandır Melikşah.. Anlatırlar ki bir gün yaşlı bir adam, Selçuklu hükümdarı Melikşah'ın veziri Nizâmü'l-mülk'ün huzuruna çıkar ve der ki: "– Ben Rasûlullah'ın elçisiyim. Melikşah'la görüşmek istiyorum. Ona bir mesaj ileteceğim." Bunun üzerine Nizâmü'l-mülk de Melikşah'ın huzuruna çıkarak, ihtiyarın söylediklerini aktarır. Sultan da adamın huzura kabulünü ister. İçeri giren ihtiyar şöyle konuşur: "– Birkaç kızım var. Ancak fakir olduğumdan, evlilikleri için gereken çeyizi hazırlayamadım. Bu yüzden

her gece Allah'a dua edip, bana kızlarımın çeyizlerini hazırlayacak imkânı ihsan etmesini diledim.

Bir cuma gecesi, yine onlar için yardım dileyerek uyudum. Rüyamda Allah Rasulü'nü gördüm. Bana şöyle dedi: – Kızının çeyizini hazırlayabilmek için her gece Allahu Tealâ'ya yalvarıp yakaran sen misin? – Evet ya Rasulallah, dedim. Bana Sultan Melikşah'ın adını verdi ve dedi ki: – Ona git. Kızların için gerekli çeyizi satın alivermesini Rasulullah'ın istediğini söyle! Ben de dedim ki: – Ey Allah'ın Rasulü! Bu haberin doğruluğu için benden bir işaret isterse ona ne diyeceğim? Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: – Ona işaret olarak, her gece yatmadan önce Mülk Sûresi'ni okuduğunu söyle..." Bunu dinleyen Melikşah, ihtiyara şu karşılığı verdi: "– Bu doğru bir işarettir. Bunu Allah'tan başkası bilmiyordu. Hocam bu şekilde tembih etmişti, ben de hep böyle devam ettim." Ardından Melikşah, bu fakirin kızlarının çeyizi için gerekli her şeyin sağlanması talimatını verir, bolca hediye ile adamı yolcu eder.

Evet, Melikşah böyle bir Sultan'dı. Ama gel gör ki, tarih nehri bir taşmasıyla iyileri de kötülerini de hep beraber götürmüştür o güne kadar... Anlatmaya kalksak, bizi de yorar sizi de... Akıllar durur, yürekler kanar. Nice babalar ve oğullar, amcalar ve yeğenler, kardeşler ve

amcazadeler, kocalar ve karılar, anneler ve çocuklar, hükümdarlar ve halklar en inanılmaz ihanetlerin, en şiddetli isyanların ve savaşların, gizli anlaşmaların, garip evliliklerin, entrikada anlaşıp uzlaşmaların, harem oyunlarının ortasında kala kalırlar. Niceleri akşam tahtından indirilip sabah zindanlara tıklılır. Sürgüne uğrarlar, gözleri oyulur, bir hançer darbesi ya da bir fiske zehirle terk-i dünya ederler. Cınayet neredeyse ailenin temeli olup çıkar. Sanki her akraba potansiyel bir katildir. Tahtta değil, hayatta kalabilmenin tek yolu hile ve kuvvet ise eğer, yaşamak zor demektir. Tekrar tekrar isyanlar, tekrar tekrar affetmeler, ölmeler, öldürmeler. Tâc giyen sevin sin mi, yoksa nerede ve nasıl öleceğini mi düşünsün! Velhasıl zor iştir saltanat. Zor iştir yaşamak.

Rivayet ederler ki bu büyük sultan, ordusuyla Antakya yakınlarındaki Süveydiye'ye yani Akdeniz'e ulaştığında, ömrünce rüyasını gördüğü Akdeniz'i şöyle gururla temâşâ eder ve ardından da iki rekât şükür namazı kılar. Devletin sınırlarını babasının bıraktığı yerden çok daha ilerilere götürme fırsatını kendine lûtfeden Rabbi'na hamdeder. Atını Akdeniz'in köpüklü dalgaları üzerine sürüp kılıcını bu beyaz denizin mavi sularına çıkarır. Bu hadise, onun hayatının unutulmayacak sahnelerinden biri olmalıdır. Hatta buradan ayrılırken aldığı bir avuç kumu, Merv'de yatan babası, büyük Selçuklu sultanı Alpaslan'ın kabrine götürüp üzerine serptiği, bunu yaparken de dudaklarından; "Ey babam, sana müjdelersun! Küçük yaşta bırakıp gittiğin oğlun, devletin hudutlarını karaların nihayetine kadar götürdü." sözlerinin gururla döküldüğünü söylerler.

Ve derler ki; eğer Çağrı ve Tuğrul Beyler, Selçuklu tarihinin Fâtih'i iseler, Alpaslan Yavuz'u; Melikşah

ise Kanuni'sidir. Sultan Sancar da IV. Murad'ı. Evet, şimdi şuracıkta elimin altında yatmakta olan Sultan Melikşah, yani Selçuklu'nun Kanuni'si, Türkiye devletinin de kuruluş fermanını imzalayan hükümdardır aslında. Biz pek bilmesek de bu böyledir! Bunun içindir ki O, Türk tarihinde emsalsiz bir şeref taşır. Zira Anadolu fatihi Kutalmışoğlu Süleyman Şah, Melikşah'ın yeğenidir. Hepsine rahmet olsun.

1087 yılı, İsfahan ve Bağdat için ve tabii ki Sultan Melikşah için önemli bir yıldır. Selçuklu Sultan'ı, çok sevdiği kızı Mah-Melek Hatun'u Abbasi Halifesi Muktedi Biemrillah'a vermiştir. Bağdat'ta, cihanın o güne kadar tanık olmadığı bir düğün vardır. Anlatılmaz, yaşanır derler ya işte öyle bir düğün! Ve Melikşah bu vesileyle ilk kez Bağdat'tadır.

Melikşah'ın seferler ve zaferlerle dolu ömründe onu fazlasıyla üzen ve sıkıntıya sokan ve hatta belki de genç sayılabilecek yaşta ölümüne sebep olan hadise, Alamut Kalesi'nde ortaya çıkan Hasan Sabbah belâsıdır. Selçuklu coğrafyasına dehşet salan bu hükümdar mı, şeyh mi, eşkiyâ mı, ne olduğu meçhul zât Melikşah'ı çok uğraştırır. Ve hatta Melikşah'ın ömrü onu ortadan kaldırmaya yetmez. Önce kadim dostu, hayattaki en sadık yol arkadaşı, bilge vezir Nizâmü'l-mülk, birlikte İsfahan'dan Bağdat'a giderlerken yolda Hasan Sabbah'ın fedaileri tarafından öldürülür. Melikşah yoluna devam ederek Bağdat'a ulaşır. Niyeti, çocuk yaşta alıp İsfahan sarayına getirdiği ve özenle yetiştirdiği Mah-Melek'ten doğma torunu Ebu Fazl Cafer'i halifeye veliaht olarak kabul ettirmektir. Böylece saltanattan sonra hilafet de Türklerin eline geçecektir. Ama teklifi karşılık bulmaz. Melikşah, bunun üzerine Halife'den Bağdat'ı terk etmesini ister.

Ve kendisine 10 günlük bir süre

tanır. Ne var ki süre bitmek üzere iken Melikşah yediği bir av etinden zehirlenerek 37 yaşında Bağdat'ta hayata veda eder. Şairin dediğini haydi biz de Melikşah'a uyarlayalım ve diyelim ki; "Ecel Celâlîleri aldı Celâleddin Melikşâh'ı..." Yıl 1092. Ve naaşı İsfahan'a getirilerek bir zamanlar, Hanefi ve Şafiiler için yaptırdığı medresenin avlusunda, işte şuracıktaki kabrine defnedilir. Ve ilginçtir, Melikşah'ın ölümünden bir yıl sonra torunu Ebu Fazl Cafer de ölür. O kadarla da kalmaz, Halife'den boşanıp İsfahan'a gelen Mah-Melek Hatun da 20 yaşında vefat eder.

Sultan Melikşah'ın dört hanımı vardı. Amca kızı Zübeyde Hatun, Sultan Berkyaruk'un annesi olup 1099 yılında Rey'de öldürülmüştür. İkinci Hanımı meşhur Terken Hatun'dur. Sultan Mahmud, Şehzade Davut, Şehzade Tuğrul ve Mah-Melek'in anneleri. 1094 yılında, yani Melikşah'tan sadece iki yıl sonra İsfahan'da ölmüş ve o da işte hemen şuraya Melikşah'ın yanına defnedilmiştir. Şimdi İsfahan'ın bu sessiz ve sakin köşesinde el ele vermiş uyuyorlar. Sultan'ın üçüncü hanımı Seferiye Hatun'dur. Sultan Muhammed Tapar, Sultan Sancar ve Emir Humar'ın anneleri. O da 1121 yılında Merv'de ölmüş. Melikşah'ın dördüncü hanımı Fülâne Hatun'dur.

Yaşadığı kısa ömründe büyük zaferler gördü Melikşah... Taa Kaşgar'dan İstanbul'a, Aral Gölü ve Kafkasya'dan Yemen ve Aden'e kadar uzanan geniş bir coğrafyayı Türk vatanı haline getirdi. Âdil bir hükümdardı. Yüreğinde taşıdığı İslâm inancına öylesine büyük bir samimiyetle bağlıydı ki, bu güzel hayatın çevresinde efsaneler oluştu. Anlatırlar ki kardeşi Sultan Tekiş, Horasan'da kendisine isyan ettiğinde kalkıp ordusuyla beraber üzerine yürüdü. Meşhed'e geldiklerinde dua için veziri Nizâmü'l-mülk ile birlikte İmameynden İmam

Ali er-Rıza'nın türbesine gitti. Ziyaretini yaptıktan sonra vezirine "Nasıl dua ettin?" diye sorar. Nizâmü'l-mülk de; "Allah'ın seni muzaffer kılması için dua ettim" diye cevap verir. Sultan Melikşah da; "Ben de, Allah'ım, hangimiz Müslümanlar için hayırlı olacaksa onu muzaffer kıl" diye dua ettim, der. İşte böyle... Babası Sultan Alpaslan'a ne kadar da benziyor değil mi? Malazgirt Savaşı öncesinde ordusuna yaptığı o muhteşem konuşmayı hatırladım şimdi.

Hristiyanların bile onun yönetiminden memnun olduğu anlatılır. Veziri Nizâmü'l-mülk'ün düzenlemeleriyle ülke sağlam bir idari yapıya kavuştu. Yönetimi altındaki topraklarda yaşayan insanlar, tarihin hiçbir döneminde görülmeyen bilim, kültür ve sanat faaliyetlerine şahid oldular. Başta Bağdat olmak üzere, İsfahan, Basra, Musul, Rey, Nişabur, Herat, Belh, Merv, Semerkand, Buhara bütün bu güzelliklerden nasibini alan şehirler oldular. Birçoğu baştan aşağı medreseler ve kütüphanelerle birer ilim yuvası haline geldi. Buralardan sayısız ilim adamı, sanatkâr, şair ve yazar yetişti. İmam Cüveynî, İmam Kuşeyrî, İmam Gazali, Kaşgarlı Mahmud, Ömer Hayyam, Muizzî onun bereketli zamanlarına şahitlik eden isimler oldular.

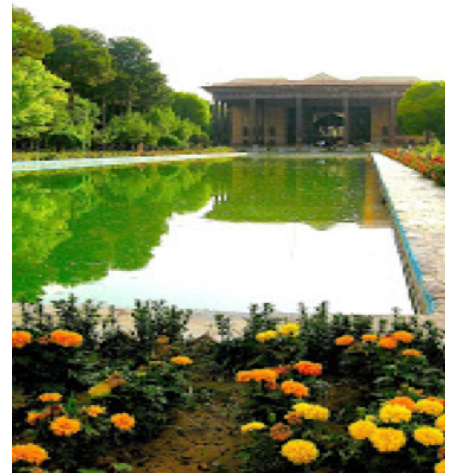
Sultan Melikşah'ın ilme ve âlimlere inanılmaz derecede saygısı vardı. Meselâ Melikşah ile İmamü'l-Haremeyn Cüveynî arasında geçtiği söylenen şöyle bir hadise nakleder kaynaklar. Bir ramazan günüdür. Melikşah, hilâlin görünmesi üzerine bayram gününü ilan eder. Fakat İmam Cüveynî, buna aykırı olarak, ertesi günün ramazan olduğuna dair bir fetva verir. Melikşah, otorite ve haşmetinin söz konusu olduğu bu nazik mesele karşısında Cüveynî'yi nazik bir şekilde saraya davet eder. Büyük âlim; "Sultâna ait işlerde fermâna itaat bizim vazifemizdir.

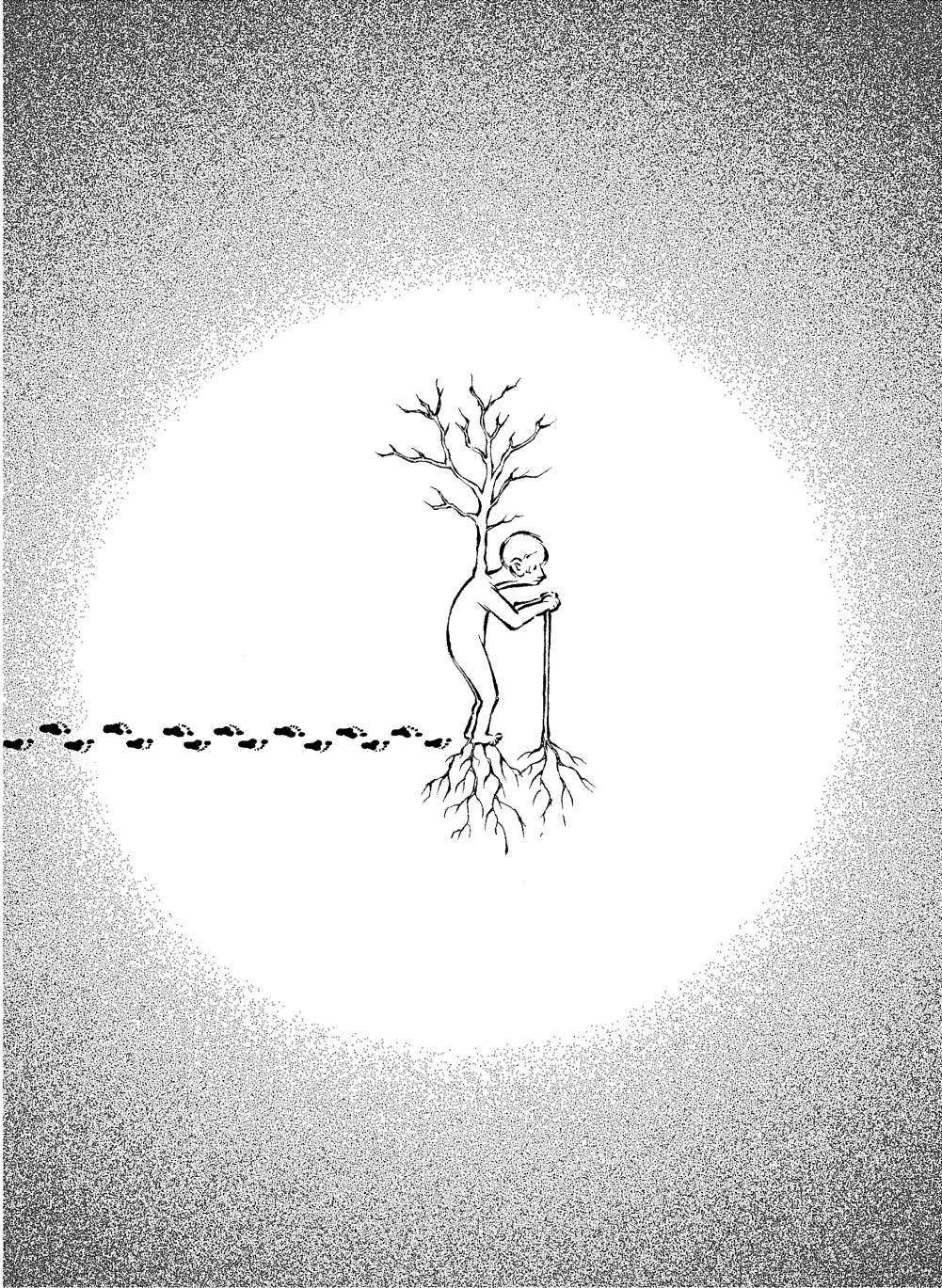
Fakat fetvâyı gerektiren meselelerde de Sultân'ın bize sorması lâzımdır" der. Melikşah, Cüveynî'nin bu cevabı üzerine onu haklı bularak onun fetvâsına uyar. Esasen böyle bir tavır tam da Sultân'a yakışan bir davranıştır. O Melikşah'tır!

Sultan bir Cuma namazında zâhidâne bir hayat yaşayan Ali bin Hasan el-Sandalî'yi görür ve O'nun kendisini ziyaret etmediğinden dolayı serzenişte bulunur. Sandalî de sebep olarak; "Sizin, padişahların en iyisi olmanız ve benim de âlimlerin en kötüsü olmamam içindir" der ve ilave eder: "Zira hükümdarların en iyisi âlimleri ziyaret eden ve âlimlerin en kötüsü de hükümdarların ziyaretine düşkün olandır." Sözün bittiği yerde bulunduğu anlar Melikşah.

Şunu söylemek artık boynumuzun borcudur herhalde... Evet, bütün Selçuklu hükümlerini asırları boyunca ilim, edebiyat, kültür ve sanat eğer insanlık tarihinde ulaşılması güç bir medeniyet seviyesine yükselmişse, bunu Melikşah gibi erdemli insanlara, kudretli sultanlara borçludur.

Rûhun şâd, mekânın cennet olsun hünkârım.

26.4.2021
Hasan

Çizgi: Hasan Aycin